

Rop-bofelleskap og trygghet

Om de fysiske rammene sin betydning for tryggheten i
hjemmet.

Ida Axelsen Sundberg

VID vitenskapelige høgskole

Oslo

Masteroppgave

Master i sosialt arbeid

Antall ord: 30239

Dato 20.08.2021

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til oppgaven.

Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Sammendrag

Hovedtema for denne masteroppgaven er om de fysiske rammene rundt boligen kan bidra til opplevd og faktisk trygghet i hjemmet for personer med rus- og alvorlige psykiske lidelser (RoP-lidelser).

Empirien er hentet fra fire beboere, tre personal, to virksomhetsledere og en seniorrådgiver fra en kommunal eiendomsforvaltning. Beboere og personal ble intervjuet, data fra en virksomhetsleder ble samlet via en feltsamtale og de to siste svarte på spørsmål via mail. Det kan være utfordrende å intervju beboere med alvorlige RoP-lidelser fordi de ofte sliter med store kognitive vansker i tillegg til de andre utfordringene, så kombinasjonen med fotoplakater og intervju passet godt for denne gruppen. Det var også en god metode for å utforske problemstillingen min.

Analysen viser at beboernes og personalets oppfatninger om hva som skal til for å skape trygge hjem i RoP-bofelleskapene skiller seg vesentlig fra det de politiske og økonomiske rammene tilbyr. Det er en gryende forståelse for behovet blant lederne i kommunene, som i stor grad medvirker i planleggingen, men både politiske og økonomiske føringer gjør at det ofte brukes eksisterende bygningsmasse som igjen kan være med på redusere beboernes trygghet ofte med konsekvenser som økt uro og utrygghet som igjen kan føre til økt antall innleggelser i spesialisthelsetjenesten.

Resultatene av analysen fra beboerne og personalet viser til ønske om en helt konkret utforming av bygget med tilhørende fellesområder og utearealer. Analysene viser også at det er et ønske om å legge bofelleskapet et stykke utenfor sentrum fordi dette ansees for å forebygge uønsket besøk fra rusmiljøet og igjen være med på å trygge beboerne.

Et overraskende funn var at beboerne ønsket låst hoveddør og at personalet skulle ha overoppsynet med hvem som kunne komme inn i boligen eller ikke. Dette ble sett på både i lys av en kategori fra hjem-teoriene og tidligere forskning på området med personer som sliter med RoP-utfordringer. Kategorien ”sikkerhet og kontroll” skiller seg vesentlig fra ønske til beboerne om å overlate kontrollen til personalet.

Det meste av kunnskapen om bomiljøet i døgnbemannede bofelleskap handler om personer med utviklingshemninger. Dette er fordi denne gruppen er mest forsket på og det er derfor den gruppen det finnes flest politiske føringer på. Tidligere forskning har tatt for liten hensyn til de forskjellige behovene til disse to gruppene og resultatene fra dette prosjektet viser at det er store forskjeller og et udekket kunnskapsbehov.

Nøkkelord: Sosialt arbeid, RoP, RoP-bofelleskap, Botrygghet, Bomiljø, Trygghet, Hjem

Abstract

The main theme of this master's thesis is whether the physical framework around the home can contribute to experience and actual security in the home for people with drug addiction and serious mental disorders (Co-occurring/dual disorders).

The empirical data is taken from four residents, three staff, two business leaders and a senior adviser from a municipal property management. Residents and employees were interviewed, data from one business manager was collected via a field conversation and the last two answered questions via mail. It can be challenging to interview residents with severe co-occurring problems because they often struggle with major cognitive difficulties in addition to the other challenges. To facilitate the interview situation, photo posters were used as visual aids and this proved to be very successful.

The analysis shows a large gap between the residents' and staff's perceptions of what it takes to create safe twentyfour-hour housing association compared to the political and economic framework offers. There is a nascent understanding of the need among leaders in the municipalities, which participates in the planning, but both political and economic guidelines lead to that other buildings often can be used which in turn can lead to reduced residents' safety often with consequences such as increased unrest and insecurity, which in turn can lead to a increased number of admissions to the specialist health service.

The results of analyzes from the residents and employs refers to a very concrete design of the building with associated common areas. The analyzes also show that there is a desire to place the housing association some distance outside the city center because this is considered to prevent unwanted visits from the drug environment witch in turn will help to increase security.

A surprising finding was that the residents wanted a locked front door and that the staff should have oversight who could enter the home or not. This was seen in both one of a category from the home theories and previous research in the field with people struggling with co-occurring challenges. The category "security and control" differs significantly from the desire of the residents who wants to hand over control to the staff.

Most of the knowledge about the living environment in twentyfour-hour housing associations is about people with developmental disabilities. This is because this group is the most researched and therefore the group that has the most political guidance. Previous research has paid little attention to the different needs of these two groups and the result from this project shows that there are large differences and an unmet need for knowledge.

Keywords: Social work, Co-occurring/dual disorder, Co-occurring housing association, Living environment, Safety, Home

Forord

Det har vært en lang reise å komme til veis ende med denne masteroppgaven, men nå er den over. Alle årene med studier som har ført til dette ferdige resultatet har vært krevende, men ytterst lærerikt og ikke minst spennende. All den nye kunnskapen jeg har tilegnet meg har ført til en rekke refleksjoner over egne verdier og mange tanker om hvordan jeg skal kunne anvende denne kunnskapen i arbeidshverdagen min og ikke minst hvordan jeg skal kunne dele den med kolleger og samarbeidspartnere så den kommer til nytte i praksis. Det har vært krevende å jobbe full stilling og samtidig studere deltid og mange ganger har jeg vært nær ved å gi opp, men alltid har noe eller noen fått meg på i gang igjen.

Min største motivator og veileder gjennom hele prosjektet Håvard Aaslund skal ha en stor takk for gode innspill og tydelige interesse for emne. Det har vært til stor inspirasjon å ha en så engasjert veileder. Takk for følget!

Den siste delen av studie var preget av koronatiltak, noe som medførte mye venting og frustrasjon når informantene skulle rekrutteres. Heldigvis fikk jeg positivt svar om å få intervju fra en entusiastisk avdelingsleder i en RoP-bolig og kunne fortsette med arbeidet mitt. Positive og entusiastiske svar fikk jeg også fra to andre RoP-boliger når jeg hadde behov for å fotografere. Jeg ønsker derfor å rette en takk til dere for bidraget til dette prosjektet.

En stor takk rettes også til alle informantene mine. Uten dere ville jeg ikke hatt noen oppgave å skrive. Jeg vil rette en spesiell takk til beboerinformantene mine som strakk seg så langt som de kunne for å gi meg mest mulig informasjon i en hverdag med mange utfordringer.

Deltidgruppa fra 2017, Frida, Anne Sofie, Eiril, Cathrine og Torleif har vært en god støtte gjennom hele studieløpet. Takk for mange gode samtaler både via internett, på skolen og ikke minst noen koselige middager.

Takk til Husbanken og Det kongelige kommunal- og moderniseringsdepartementet for at dere fant prosjektet spennende nok til å gi meg støtte.

Ida Axelsen Sundberg

Porsgrunn, 20.08.2021

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Hvorfor har jeg valgt dette temaet?.....	1
1.2	Samfunnsmessig interesse.....	2
1.3	Sosialfaglig interesse.....	2
1.4	Problemstilling	4
1.4.1	Forskningsspørsmål.....	4
1.5	Kan trygghet defineres?.....	4
1.6	Norsk boligpolitikk	5
1.6.1	Rom for alle – NOU 2011:15	5
1.6.2	Å bo trygt	6
1.6.3	Botiltak	6
1.6.4	Bolig for velferd – Strategi for boligsosialt arbeid.....	7
1.6.5	Alle trenger et trygt hjem – Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken.....	7
2	Forskning.....	9
2.1	Botiltak	11
2.2	Trygghet i bofelleskapet.....	13
2.3	Behov for trygge uteområder	14
2.4	Oppsummering	15
3	Teoretiske perspektiver	17
3.1	Betydningen av et hjem.....	18
3.1.1	Carol Després	18
3.1.2	Laura Helene Højring.....	19
3.1.3	Peter Somerville	20
3.2	Kategorier om hjemmets betydning	22
3.2.1	Hjemmets betydning for sikkerhet og kontroll.....	22
3.2.2	Hjem som refleksjon av ens idéer og verdier	23
3.2.3	Hjemmets betydning av involvering i boligen	24
3.2.4	Hjem som permanentet og kontinuitet	24
3.2.5	Hjemmets betydning for forholdet til familie og venner.....	25
3.2.6	Hjemmets betydning for aktiviteter.....	26
3.2.7	Hjem som en tilflukt fra omverdenen.....	27

3.2.8	Hjemmets betydning for personlig status	28
3.2.9	Hjem som materialstruktur	29
3.2.10	Hjemmets betydning ved å eie boligen	30
3.2.11	Hjem som ontologisk sikkerhet	30
3.3	Fire atferdsmessige/menneskelige teoretiske tilnærminger om betydningen av hjem	31
3.3.1	Den territorielle tolkningen	31
3.3.2	Den psykologiske tolkningen	32
3.3.3	Den sosio-psykologiske tolkningen	35
3.3.4	De fenomenologiske og utviklingstolkningene	36
3.3.5	Peter Somerville sin kritikk av Després sin bruk av tolkninger	37
3.4	Oppsummering	38
4	Metode og forskningsdesign	40
4.1	Kvalitativ metode	40
4.2	Utvalg av informanter	41
4.3	Innhenting av bakgrunnsinformasjon fra virksomhetsledere	43
4.3.1	Feltsamtale	44
4.4	Intervju som metode	44
4.5	Fotoplakater og opplysninger som ble brukt under intervjuene	45
4.5.1	Bofelleskap midt i byen	46
4.5.2	Bofelleskap på utsiden av byen	47
4.6	Gjennomføring av intervjuene	51
4.7	Transkribering og analysering av datamaterialet	54
4.7.1	Transkribering	54
4.7.2	Analysen av intervjuene	54
4.8	Pålitelighet og gyldighet	55
4.8.1	Relabilitet	55
4.8.2	Validitet	56
4.9	Etiske hensyn	57
4.9.1	Informert samtykke og konfidensialitet	57
4.9.2	Min rolle som forsker	57
4.9.3	Ruspåvirkede informanter	58
4.10	Oppsummering	59
5	Presentasjon av funn	60

5.1	Beskrivelse av bofelleskapet hvor intervjuene er foretatt	61
5.2	En beboerhistorie.....	61
5.3	Trygghet i boligen	62
5.3.1	Bemanning, låste dører og besøkskontroll	64
5.3.2	Betydningen av personalets trygghet	65
5.4	Utforming av bygget og geografisk plassering	66
5.4.1	Størrelsen på leilighetene	69
5.4.2	Fellesområder innendørs	70
5.4.3	Midt i byen eller på utsiden av sentrum?	71
5.5	Felles uteområder	73
5.5.1	Oppsummering av beboer- og personalfunn	75
5.5.2	Oppsummering fra virksomhetslederne	76
5.6	Tilbakemeldinger angående selve planleggingen av RoP-bofelleskap	77
5.7	Tanker om funnene mine.....	79
6	Drøfting	81
6.1	Trygghet i boligen	81
6.1.1	Bemanning, låste dører og besøkskontroll	81
6.2	Utforming av bygget og geografisk plassering	84
6.2.1	Antall leiligheter i bofelleskapet og størrelsen på disse	87
6.2.2	Midt i byen eller på utsiden av sentrum	89
6.3	Felles uteområder	91
6.4	Oppsummering	93
7	Avsluttende oppsummering.....	95
	Litteraturliste	97
	Vedlegg	100
	Intervjuguide til beboere i RoP-boliger basert på bilder av to ulike døgnbemannede bofelleskap.....	100
	Intervjuguide til personalet i RoP-boliger basert på bilder av to ulike døgnbemannede bofelleskap.....	101
	Spørsmål til virksomhetsledere eller avdelingsledere om planlegging av døgnbemannede RoP-bofelleskap.	102
	Informasjonsskriv.....	103
	Tillatelse til fotografering.....	108
	Vurdering fra NSD	111

1 Innledning

1.1 Hvorfor har jeg valgt dette temaet?

Da jeg tidligere arbeidet i et døgnbemannet bofelleskap for personer med utfordringer både innenfor rus og psykiske lidelser (RoP-lidelser) ble jeg opptatt av trygghet for disse beboerne. Disse beboerne har lav status i samfunnet generelt og er, etter min erfaring, nederst på rangstigen i rusmiljøet. Mange av dem blir utnyttet på de fleste tenkelige måter, de blir ofte tvunget til å gi husrom for bostedsløse, de kan bli utnyttet seksuelt og boligene deres blir også ofte brukt som oppbevaringssteder for tjuvgods. Så det å ha et trygt sted å bo for denne gruppen, kan bidra til en bedre livskvalitet til tross for perioder med omfattende problemer på grunn av store utfordringer knyttet til de forskjellige lidelsene (Aakerholt, Veia og Tønnesen, 2016, s. 28).

Jeg er opptatt av hvilken betydning bomiljøet har for trivsel og trygghet og da spesielt for personer med RoP-lidelser og vil se nærmere på dette. Det er mange faktorer som har betydning for et godt og trygt bomiljø for personer med så store og komplekse utfordringer i livet sitt som personer med RoP-lidelser står ovenfor, men jeg har valgt å se på de fysiske betingelsene. For å snevre temaet mer inn har jeg valgt å se på hvordan bygningsmassen er utformet i kommunale døgnbemannede bofellesskap for personer med RoP-lidelser. Utformingen av de fysiske rammene er også avgjørende for hvordan personalet skal kunne følge med på hva som rører seg og ut fra dette følge opp beboerne for å trygge disse i hverdagen.

I min kommune, samt i nabokommunene, er det flere døgnbemannede bofelleskap for denne gruppen og alle er utformet helt forskjellig. Jeg ble interessert i temaet fordi jeg ble oppmerksom på at i det ene bofellesskapet er det langt færre innleggelser i

spesialisthelsetjenesten (psykiatrien) pr. år enn i de andre bofelleskapene i nærområdet. Dette kan selvfølgelig ha andre årsaker enn boligutformingen, men da jeg kjenner til utformingen ved alle bofelleskapene og arbeidet ved det ene, undrer jeg meg over om utformingen kan ha noe å si for tryggheten og om større fokus på dette kan være med på å redusere antallet sykehusinnleggelser. Jeg ble også oppmerksom på at størrelsen på leilighetene kunne ha noe å si for trivsel da et nytt bofellesskap så sitt lys i min kommune. Dette bofelleskapet har bare fire leiligheter, men alle leilighetene er ganske store sammenlignet med det jeg ellers forbinder med størrelsen i bofelleskap. Den største leiligheten var problematisk å få leid ut og begrunnelsen for avslag fra aktuelle leietagere var at den hadde for stort areal.

1.2 Samfunnsmessig interesse

Det er stadig mer fokus på viktigheten av å bo godt og trygt. Dette kom blant annet til syne ved at fem forskjellige departementer gikk sammen om å lage en strategi for boligsosialt arbeid, helse- og omsorgsministeren, arbeids- og sosialministeren og kommunal- og moderniseringsministeren var involvert i samarbeidet (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014, s. 7). Søkelyset settes her på vanskeligstilte i boligmarkedet og disse betegnes som personer og familier som ikke har mulighet til å skaffe seg eller opprettholde et tilfredsstillende boforhold uten hjelp. En av situasjonene de vanskeligstilte på boligmarkedet kan befinne seg i, er at de bor i uegnede boliger eller bomiljøer (s. 8). Med uegnet bolig eller uegnede bomiljøer menes både bolig med dårlig fysisk standard, bolig som ikke er tilpasset de spesielle behovene til beboeren(e), at boligen er for liten eller at personene bor i et belastet bomiljø (s. 30). Nye boligsosiale strategier ble lansert i 2020 (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020) og viser et fortsatt behov for å følge opp vanskeligstilte på boligmarkedet.

1.3 Sosialfaglig interesse

Sosialt arbeid handler om å jobbe både på individnivå, på gruppenivå og på et samfunnsnivå med å forebygge, redusere og løse sosiale problemer (Levin, 2021, s. 130). Sosialarbeiderens nærhet til samfunnets mest utsatte personer, gjør at de befinner seg i en helt unik posisjon for å forstå kompleksiteten i den virkeligheten brukerne lever i. Denne privilegerte posisjonen forplikter også i forhold til bruker, samfunn og kunnskapsproduksjon (s.130). Jeg mener denne oppgaven retter oppmerksomhet på både individets opplevelse av botrygghet, den handler en gruppe og den setter fokus på et forholdsvis nytt tema i samfunnet. Oppgaven kan gi noen svar på hvordan man skal forebygge og redusere problemer i et bomiljø innenfor et RoP-bofelleskaps vegger, men den gir ikke alle løsningene på problemene.

Etter at samhandlingsreformen (Helsedirektoratet, 2018) trådte i kraft, ble mye av oppfølgingen for både somatiske og psykisk syke personer overført til kommunene. Personer som tidligere hadde lange opphold i spesialisthelsetjenesten, blir nå oftere fulgt opp i egne hjem. I døgnbemannede bofellesskap for personer med RoP-lidelser blir beboerne fulgt opp av både miljøarbeider og miljøterapeuter med ulik faglig bakgrunn, også med sosialfaglig bakgrunn. Alle jobber innenfor det boligsosiale arbeidet, i dette tilfellet som tjenesteytere av kommunale tjenester inn i bolig for vanskeligstilte, dette arbeidet er nå underlagt helsetjenestene selv om langt de fleste oppgavene i dette arbeidet består av den sosialfaglige tilnærmingen til hele menneske. Oppfølging fra tjenesteytere i boligen er for mange en forutsetning for å kunne mestre bo- og livssituasjonen og for personer med utfordringer knyttet til rus og alvorlige psykiske lidelser er behovet for tjenester omfattende (NOU 2011:15, s. 112).

En betydelig satsing på boliger til personer med RoP-lidelser sammen med en bedre kommunal oppfølgingstjeneste er et virkemiddel for å gi kommunene en mulighet for å løse de største boligsosiale utfordringene (NOU 2011:15, s.16). Mitt prosjekt vil bidra til kunnskap om hva slags type bofellesskap det bør satses på for personer med RoP-lidelser.

1.4 Problemstilling

”Hvilken betydningen har bygningsmassens fysiske utforming for opplevelsen av et trygt hjem hos personer med RoP-lidelser som bor i døgnbemannede bofelleskap?”

I mitt prosjekt er betydningen av bygningsmassens fysiske utforming ment som hele bygningskomplekset med leiligheter, fellesområder og trygge uteområder. Og med trygge uteområder tenker jeg på skjermede uteområder hvor beboerne kan være seg selv uten tanke for at de ikke passer inn eller skal bli genert av uønsket besøk. I dette forskningsarbeidet er fokuset mitt hvordan beboerne opplever trygghet i hjemmene sine og i hvilken grad de har en oppfatning om hvordan bygget burde utformes for at de skal oppnå denne tryggheten.

Via erfaringer og egne observasjoner har jeg sett mange forskjellige typer bygninger med eller uten uteområder og jeg ønsker også å finne ut hvilke kriterier for å ivareta beboernes trygghet som blir lagt til grunn fra kommunenes side når de oppretter nye døgnbemannede RoP-bofelleskap.

1.4.1 Forskningsspørsmål

- Opplever beboerne at bygningsmassen er av betydning for at de føler seg trygge i hjemme sine?
- Hvordan blir spørsmålet om trygghet ivaretatt ved planlegging av nye kommunale døgnbemannede bofellesskap for personer med RoP-lidelser?

1.5 Kan trygghet defineres?

Eriksen (2006, s. 11) skriver at mennesker overalt og til enhver tid har vært trygghetssøkende og at dette er et kjerneanliggende for mennesket. Hans forsøk på å definere "trygghet" ender opp med at han ser på hvor ordet kommer fra og at han, heller enn å definere ordet, ser på det motsatte av hva trygghet kan være. Han skriver blant annet at det hjelper ikke med mat i magen, prima helse eller ordnet økonomi, om du ikke vet hvem du ser i speilet om morgenen eller har noen du stoler nok på til å kunne snakke med når du har problemer (s.11). Hva som oppleves som trygt kan variere fra person til person, derfor er en klar definisjon på vanskelig å gi. I denne oppgaven handler trygghet om å ikke være redd i bomiljøet og hva som skal til for opplevd og faktisk trygghet i hjemmet.

1.6 Norsk boligpolitikk

Regjeringen i Norge har ambisjoner på det boligsosiale område og jeg finner det interessant å bruke dette som et vindu for å se hvilke retningslinjer som ligger til grunn for valg som blir tatt ute i kommunene i forhold til utforming av døgnbemannede bofelleskap.

1.6.1 Rom for alle – NOU 2011:15

I NOU 2011:15 har forfatterne hatt som oppgave å drøfte og gi råd for hvordan den sosiale boligpolitikken skulle/skal møtes i årene framover. De har sett på viktige utfordringer, status for arbeidet og tiltak for å bedre målsettingen (NOU 2011:15, s. 11). Videre viser de til at den sosiale boligpolitikken i liten grad er lovregulert, men bygger på øremerkede tilskudd, låneordninger, bostøtte, informasjon og kompetansebygging. Det er kommunene som har hovedansvaret for gjennomføringen av den sosiale boligpolitikken og det kommer fram at det er knyttet flere problemer til dette arbeidet, blant annet økonomiske, organisatoriske og forvaltningsmessige utfordringer. På bakgrunn av dette har de sett på flere sider ved det boligsosiale arbeidet, blant annet hvilken rolle boligen bør ha i et velferdspolitisk perspektiv. De har sett på hva som er kommunen sin rolle og organisering av oppgavene i den boligsosiale politikken samt den statelige styringen og juridiske forankringen i

boligpolitikken. Utvalget vurderer også hvilke utfordringer vanskeligstilte på boligmarkedet opplever (s.11). I innledningen skriver de at den største utfordringen i den sosiale boligpolitikken i dag, er at langt fra alle bor trygt og godt og de trekker fram at for noen er ikke det å ha en bolig nok. De viser til nødvendigheten av å ha et tilbud om tjenester for i tillegg å klare å bo (s. 15). Videre skriver de at kommunene, som har knappe ressurser, står ovenfor store utfordringer da kommunene er både tjenesteleverandører og samfunnsutviklere. Forfatterne skriver at disse oppgavene krever oppmerksomhet på den enkeltes boligsituasjon og at kommunene må evne å finne helhetlige og individuelt tilpassede løsninger både i forhold til å ivareta boligen, men også for omsorg (s.15). I forhold til personer med rus og/eller psykiske lidelser peker de på at en trygg bolig må være en del av behandlingen (s. 18), de er klare på at hvordan vi bor og hvor vi bor er en levkårsfaktor som påvirker livssituasjonen vår (s. 23).

1.6.2 Å bo trygt

Utvalget i NOU 2011:15 (s.40) definerer det å bo godt med at boligen er tilpasset husholdets økonomi og behov, det å bo trygt forbindes med at husholdet har en fast bolig som de ikke står i fare for å miste. Dette går igjen i hele rapporten hvor botrygghet blir forbundet med det å være trygg på å ikke miste boligen. Min intensjon med å forske på trygghet i boligen samsvarer mer med utvalgets tanke om hva det vil si å bo godt. Jeg tenker her på hvilke behov boligen må dekke for at trygghet skal ivaretas. Utvalget har flere argumenter for hva en uegnet bolig eller bomiljø kan bestå av. De trekker blant annet fram at det kan være et misforhold mellom boligens kvaliteter og husstandens behov, som blant annet at forhold i bomiljøet kan virke truende. Deres utgangspunkt i rapporten er at uegnet bolig er for liten eller har fukt og råte (NOU 2011:15, s.40).

1.6.3 Botiltak

Utvalget er oppmerksomme på behovene for personer med alvorlige psykiske lidelser i kombinasjon med skadelig rusbruk og viser til en evaluering av et botiltak i Oslo hvor det fremheves at stabilitet og trygghet i bosituasjonen ser ut til å hatt en god effekt på adferd og har gitt færre innleggelser i spesialisthelsetjenesten. En av utfordringene for å bevare et godt og trygt bomiljø i tiltaket er blant annet mangel på kontroll av besøk (NOU 2011:15, s. 80). I kapittelet om kommunal utleie og pekes det blant annet på at det å bo i nærhet av bemanning, kan gi trygghet for enkelte (S. 87). Utvalget er klare på at behovet for egnede boliger for personer med RoP-lidelser i kommunene er udekket og at en målrettet satsning bør til for å øke antallet egnede boliger (s. 90). Det er ikke i det hele tatt fokus på hvordan botiltaket for personer med RoP-lidelser burde utformes, men det nevnes at det ikke er lovregulert at boligtilbudet i kommunene til vanskeligstilte skal dekke spesielle behov.

1.6.4 Bolig for velferd – Strategi for boligsosialt arbeid

I de boligsosiale strategiene finner vi igjen flere områder som nevnes i NOU 2011:15. Blant annet er et av målene at *alle skal ha et godt sted å bo* med prioritert innsatsområde at det skal gis hjelp til å skaffe egnet bolig (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014, s.10).

1.6.5 Alle trenger et trygt hjem – Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken

I de nye boligsosiale strategier er et av regjeringens tiltak at de skal styrke bolig- og tjenestetilbudet til personer med rusproblemer og psykiske lidelser (RoP) (Kommunal og – moderniseringsdepartementet, 2020, s. 16). Bolig for velferd, som kom ut i 2014, prioriterte bedre boliger og tjenester til personer med RoP-utfordringer og i denne nye utgivelsen av strategier vises det til at det er etablert 928 nye boliger for brukergruppen og at antallet årsverk har økt med 23 %. Evalueringen viser at det er behov for nye tilnærminger på det boligsosiale området for denne gruppen og det vises til behovet for flere egnede og varierte

boliger (Kommunal og –moderniseringsdepartementet, 2020, 19). Det er ikke satt spesielt søkelys på gruppen av personer med RoP-lidelser som bor i døgnbemannede bofelleskap.

2 Forskning

I dette kapittelet vil jeg gå gjennom noen funn fra tidligere forskning primært fra Norge.

Det er forsket noe på de fysiske boligforholdene til personer med RoP-lidelser og deler av denne forskning handler om de fysiske omgivelsene i forhold til helse. Umblijs, von Simonsen og Mohn (2019) har gjennomgått forskning både fra Norge og andre land det er rimelig å sammenligne seg med, men det meste av denne forskningen går ut på hver enkelt boenhet og ikke på hele boligkomplekset som jeg ser etter. Det finnes også en del forskning på bofellesskap hvor beboerne har utfordringer i forhold til psykiske og/eller fysiske lidelser og for meg kan det virke som dette blir lagt til grunn når boliger for personer med RoP-lidelser skal opprettes. Friesinger et al. (2020, s. 1) har forsket på materialitet i boliger for personer med alvorlige psykiske lidelser og har innhentet dataene sine ved hjelp av flersidig etnografi. Temaet deres er at materialiteten kan gi både utvidende eller innsnevrende forståelser av beboerne. Kittelsaa (2019, s. 96), som har hentet sine data fra intervjuer med beboere og pårørende som er en del av prosjektet "Omfattende tjenester i andres hjem" gjennomført i perioden 2015-2018 av NTNU samfunnsforskning, Nord universitet og NTNU, viser til at det finnes mest kunnskap om bosituasjonen til utviklingshemmende som bor i bofellesskap. Dette, skriver hun, er fordi det er flest politiske føringer for denne gruppen av vanskeligstilte i boligmarkedet og fordi dette er den gruppen hvor det er gjort flest undersøkelser av bosituasjonen. Hun skriver videre at det er liten grunn til å tro at bo- og tjenestesituasjonen er vesentlig annerledes for personer som trenger omfattende tjenester på grunn av fysiske eller psykososiale funksjonsnedsettelse (Kittelsaa, 2019, s. 96). I forskningen til Wågø et al. (2019, s. 30), som pågikk i 2018 og som samlet data via intervjuer med beboere, pårørende og kommunene, viser det seg at utryggheten kan være et utslag av for mange mennesker med RoP-lidelser som bor på et sted, besøk fra utsiden som beboerne ikke klarer å si nei til og uønsket besøk som kommer seg inn ved å klatrer opp på verandaene. I samme prosjekt kommer det også fram at for stort areal på leilighetene, kan virke uoversiktlig og skape utrygghet for beboerne (s. 24).

Wågø et al. (2021, s. 4) har samlet og systematisert erfaringer om småhus for personer med RoP-lidelser via en spørreundersøkelse og intervjuer fra Husbanken og egne intervjuer med beboere i disse småhusene. Studien deres viser at disse beboerne er opptatt av å ha en bolig som er varm og trygg og med mulighet for å låse døren (s. 49). De fant også at boligens planløsning, beliggenhet og arkitektur var av betydning for følelser som håp, verdighet, stolthet og framtidstro. Om beliggenheten opplevdes som sjuskete og/eller bortgjemt kunne det bidra til motsatte følelser (s.4). De peker på at det finnes lite forskning , både nasjonalt og internasjonalt, om hvilke påvirkning boligen og de fysiske rammene har på personer med RoP-lidelser (s. 50).

Vassenden et al. (2012) har basert sin funn om botetthet og integrering av rusavhengige kommunale leietakere, på førti kvalitative intervjuer fordelt på rusavhengige, ansatte i kommunale boligadministrasjoner og representanter fra brukerorganisasjoner. De har ikke sett spesielt på personer med rus og psykiske lidelser som bor i bofelleskap, men de har snakket med personer som bor både i spredte boliger i "vanlige" bomiljøer og de har snakket med personer som bor i kommunale boliger i boligkonsentrasjoner med mange aktive rusbrukere. Flere av funnene deres er interessante i forhold til min forskning, blant annet kommer det tydelig fram at de av informantene som har/har hatt en rusavhengighet ser det som et problem om det er samlet mange aktive rusavhengige på samme sted fordi dette skaper mer uro og gjensidige fryktrelasjoner (Vassenden et al., 2012, s. 55). Videre viser funn at det i boligkonsentrasjoner med mange aktive rusavhengige er pågangen av uønsket besøk stor, både fra de som bor der og folk utenfra, dette blir begrunnet med rusomsetningen (s.55). En annen faktor, som jeg finner interessant, er boligens plassering i forhold til sentrum. Om boligen eller boligkonsentrasjonen ligger i eller i nærheten av sentrum så øker pågangen av besøkende (s.55).

Kolstad (2012, s. 68-69) viser til en undersøkelse gjort i Oslo hvor bostedets bomiljø hadde betydning for den mentale helsen. Tusen tilfeldige utvalgte voksne personer fra ulike bydeler, ble intervjuet om sin psykiske helse. Det var en overhyppighet av nervøse

symptomer (som angst, søvnløshet, depresjoner, anspenthet og diverse nervøse kroppslige symptomer) ved de stedene som ble vurdert som dårligst. Det viste seg at en medvirkende årsak var selve utformingen av stedet. Han skriver videre at et godt bomiljø (sted) kan virke støttende og styrke folks selvbilde, gi mulighet for tilhørighet, trygghet og kontroll og at kunnskap om hva det er ved et sted som påvirker den mentale helsen er viktig (s. 69).

2.1 Botiltak

Hauge og Magnus (2012, s. 171-191) gjennomgår kvalitative casestudier av to botiltak, hvorav det i det ene bor eldre rusavhengige (s. 177) og i det andre botiltaket er beboerne unge mennesker med en fortid med rus og kriminalitet (s.179). Et nybygg i Trondheim og en rehabilitert blokk i Oslo. Studien måler tilfredshet med bomiljøet, hvordan de fysiske omgivelsene kan ha innvirkning på identiteten og motivasjonen for endring, men det mest interessante for mitt tema er at flere av beboerne har opplevd positive forandringer i forhold til kontakten med egne familiemedlemmer. Det ble lagt vekt på at beboerne følte stolthet over den nye boligen og at de fikk en ny opplevelsen av trygghet. Den nye opplevelsen av trygghet hadde sammenheng med at omgivelsene for det første ser bra ut og dermed blir tatt bedre vare på, men det viktigste var at endringene i det fysiske miljøet hadde ført til låste dører med porttelefoner. Både område og leiligheten ble oppfattet som trygge av beboerne i begge botiltakene (s. 185).

Boken "Hverdagen i velferdsstatens bofelleskap" (Tøssebro (red), 2019) bygger på prosjektet "Omfattende tjenester i andres hjem" og ble gjennomført i perioden 2015 til 2018. Dette prosjektet var et samarbeid mellom forskere, fagfolk, ansatte i kommunen, beboere i bofelleskap og deres pårørende i flere norske kommuner (Tøssebro, 2019, s. 13). Selv om denne forskningen hovedsakelig konsentrere seg om personer med utviklingshemninger og psykiske lidelser, så kan jeg trekke noen linjer mellom flere av deres funn og funn fra egen forskning. I prosjektet har de snakket med beboere, ansatte og pårørende fra forskjellige typer bofelleskap, blant annet selveierleiligheter i en vanlig

boligblokk hvor alle leilighetene ligger i samme oppgang, men ikke i samme etasje, samt at det ligger en personaleleilighet der. For disse beboerne er det begrenset tilgang til personaleleiligheten og ellers ikke noen fellesarealer (Kittelsaa, 2019, s. 103). De har beskrevet at typiske bofelleskap, for personer med utviklingshemninger som, fra 1990-årene, ofte ble bygget med enkeltleiligheter rundt et tun hvor personaleleiligheten er tilgjengelig både fra utsiden og innsiden via en lang gang som binder leilighetene sammen. I prosjektet deres inngår et lignende type bofelleskap. Et lite bofelleskap med bare fire leiligheter, 50 kvadratmeter hver, hvor huset er bygget i en hestesko og alle leilighetene har dør ut mot hage eller platting. Inngangspartiet er knyttet sammen med en lang gang hvor alle har hver sin inngangsdør med ringeklokke og navn. Det er også en ringeklokke til vaktrommet (s. 104). De beskriver også store bofelleskap med opp til 17 leiligheter fordelt på to hus for personer med psykiske vansker og viser til at bofelleskap internasjonalt defineres som store om de inneholder seks leiligheter eller flere (Felce & Emerson, 2005, gjengitt fra Kittelsaa, 2019, s. 104). Dette viser variasjoner i hvordan kommunene velger å opprette disse bofelleskapene og min erfaring, via egen arbeidshverdag og i løpet av arbeidet med dette prosjektet, viser at det er like mange varianter av RoP-bofelleskap som det er varianter av bofelleskap for personer med utviklingshemninger og "bare" psykiske lidelser. I samme prosjekt, som beskrevet ovenfor, kommer det fram at noen kommuner ønsket å øke antallet leiligheter i bofelleskapene for å kunne gi tilbud til flere (Kittelsaa, 2019, s.105), dette gir kommunen mulighet for å utnytte bruken av personalet i disse boligene. I en av kommunene hvor dette var ønskelig ble det foretatt en undersøkelse blant beboere og pårørende om hvordan de ønsket seg bofelleskapet og leilighetene. Et av ønskene som kom fram var tilgang til felles base hvor både beboere og personal kunne oppholde seg og flere gav uttrykk for at de ikke ønsket seg store bofelleskap (s.106).

Dette prosjektet ser også nærmere på flere utfordringer ved det å bo i den boformen som et bofelleskap er. Det kan være utfordringer med uro og uønsket nærkontakt med andre (Kittelsaa, 2019, s. 107). Et bofelleskap i undersøkelsen har mange beboere med utfordrende adferd, og de er derfor godt bemannet der. Likevel er det lite felleskap mellom beboerne, noe personalet der mener kommer av at de fleste beboerne ikke er interessert i å ha dette

felleskapet. De ansatte forteller at disse beboerne ikke tåler å komme for tett inn på hverandre (s.110).

I prosjektet til Wågø et al. (2019, s. 26) har de blant annet sett på lokalisering av RoP-boliger, ikke nødvendigvis RoP-bofelleskap, og ut fra deres funn kommer det fram at det er gunstig for både nabolaget og beboerne med RoP-lidelser å ikke plassere mennesker som vil utgjøre en fare for hverandre eller skape utrygghet på samme lokasjon. De påpeker at det er forskjellige grader av RoP-lidelser og at mennesker med store utfordringer og utagerende adferd ofte øker risikoen for store utfordringer for andre personer med RoP-lidelser som ellers ville kunne levd et trygt liv (s.26). Som en av deres informanter uttrykker det: Å samle mange med rus- og psykiske lidelser på samme sted er ingen god løsning (Wågø et al., 2019, s.29). Hos Vassenden et al. (2012, s. 67) kommer det til uttrykk at utryggheten på bostedet, i seg selv, kan bidra til å forsterke rusproblemene og dette kan igjen bidra til forverret psykisk helse.

I Friesinger et al. (2020, s. 6) sin forskning avdekker de at kommunene foretrekker å legge bofelleskap for personer med alvorlig psykiske lidelser i landlige omgivelser noe beboerne i deres prosjekt ikke syns er greit. De vil heller bo mer sentrumsnært. Friesinger et al. (2020, s. 6) viser til at kommunale ledere mener denne beboergruppen trenger trygge og fredelige omgivelser. Friesinger et al. (s. 7) avdekker også at kommunene, i stedet for å ta hensyn til et trygt miljø, ofte lar økonomien avgjøre både størrelsen og plasseringen av bofelleskapet. Videre har Friesinger et al. (s. 10) funnet at beboerne er opptatt av fellesområder, men at de føler seg stigmatiserte på grunn av alle reglene de må følge.

2.2 Trygghet i bofelleskapet

I Wågø et al. (2019, s. 30) sitt prosjekt ble det funnet at heldøgns bemannede boliger er viktig for å forebygge uro og utrygghet, men de fant også at beboerne i store

døgnbemannede RoP-bofelleskap kan føle seg utrygge fordi opphopningen av mange beboere med RoP-utfordringer samlet på et sted kan skape mye uro. Wågø et al. (2019, s. 30) har også funnet at det i store døgnbemannede RoP-bofelleskap ikke er lett for personalet å ha full oversikt da det er mye besøk på dørene og at folk utenfra klatrer opp verandaene hele tiden. Beboerne i disse bofelleskapene er en gruppe som ofte har vanskelig for å si nei og dermed kan det bli masse folk i boligen som de kanskje ikke egentlig ønsker. Beboerne er også redde for represalier og sier ofte ikke noe til personalet. En pårørende i dette prosjektet ønsker seg en egen bolig for de med rusproblematikk og kriminalitet, mens en beboer i bolig med personal uttrykker at det å bo trygt har alt å si for den psykiske helsen hans. Han er også klar på at personalet er med på trygge beboerne når det er bråk, slik at de ikke blir blandet inn i det (s.31). En ansatt i politiet som er intervjuet i samme prosjekt forteller om erfaringer fra et bofelleskap som bare er bemannet på dagtid. De har få oppdrag på dagtid, men mange på kvelden og natten. Mange av oppdragene handler om vold og trusler, ofte internt, men beboerne står også for en del vinningsforbrytelser som går ut over næringslivet i området. Både nærbutikken og bensinstasjonen har jevnlig besøk av langfingrede beboere fra det delvis bemannede bofelleskapet (s.32). En av rådgiverne som er intervjuet i Wågø et al. (2019, s. 36) sitt prosjekt mener sjansene for at naboene ved samlokaliserte boliger påvirker hverandre negativt er større enn at det motsatte skjer. Jeg tenker at det kan være naturlig å tenke at dette også kan være tilfelle ved RoP-bofelleskap eller ved RoP-bofelleskap lokalisert i umiddelbar nærhet til andre rusboliger.

2.3 Behov for trygge uteområder

Wågø et al. (2019, s. 34) sitt materialet viser at beboerne er opptatt av grønne uteområder, framfor asfalt, hvor de kan sitte skjermet og oppleve dagslys og å nyte solen alene eller sammen med andre. Dette oppleves som en kvalitet som bidrar til verdighet og de ønsker selv å bidra til å skape denne uteplassen. Beboerne i denne studien gir også uttrykk for at utryggheten er noe de er veldig opptatt av (s. 34) og jeg oppfatter det som at det er viktig at de, i tillegg til å ha avskjermet uteområde, også er opptatt av at disse områdene skal være trygge. Thorsen Gonzalez (2012, s. 309) skriver at det lenge har vært ansett som

helsebringende å ha tilgang på hager, planter og frisk luft. Hun viser også til at norsk forskning har vist at deltagelse i varierte hageaktiviteter kan være nyttig for personer med depresjoner og skriver i tillegg at personer med tilbakevendende depresjoner ofte også sliter med angst og subjektive stressplager (s.312). Beboerne i RoP-bofelleskap sliter som regel med en eller flere av de nevnte diagnosene og det viser seg at de fleste beboerne i Wågø et al. (2019, s. 34) sine prosjekter ønsker seg grønne, trygge uteområder hvor de selv kan bidra. I Norge er det forsket på terapeutisk hagebruk ved depresjon (Thorsen Gonzalez, 2012, s. 317) i to intervensjonsstudier. Studiene ble foretatt i to forskjellige sesonger med forskjell i temperatur og vær, men begge gav lignende positive resultater ved endring i den mentale helsen til deltagerne (s. 322-323). Disse studiene antas å være de første i sitt slag og gir dermed ny kunnskap til dette feltet (s. 322). Studien viser også til at mange mennesker med psykiske lidelser også ofte har en passiv livsstil med tendenser til tilbaketrekning og isolasjon innendørs. En hage eller et grøntområde kan bidra til aktivisering utendørs, som igjen kan bidra til en bedring av mental slitenhet ved psykiske lidelser generelt (s. 323). Friesinger et al (2020, s. 6) har i sitt prosjekt avdekket at beboerne i de bofelleskapene de har studert også er opptatt av å ha grønne uteområder i stedet for asfalterte flater som skiller seg ut fra resten av nabolaget.

2.4 Oppsummering

Det er et tilbakevendende tema i det meste av forskningslitteraturen jeg har sett på at utrygghet i bosituasjonen blir mer uttalt jo flere rusavhengige som bor på samme sted. Dette gjelder både ved kommunale døgnbemannede RoP-bofelleskap og andre typer kommunale utleieboliger. Det kommer også til syne at det er større bevissthet nå enn tidligere på at gruppen av personer med RoP-lidelser ikke er en homogen gruppe og at de alle har forskjellige boligbehov. Det påpekes fra flere hold at det er viktig å tenke gjennom hvem man bosetter i samme bofelleskap fordi noen kan ha en adferd som ikke er forenelig med å bo sammen med andre.

Ved de fleste undersøkelsene som ble gjort ble behovet for døgnbemanning tydelig. Særlig viser dette seg ved de boligene som bare har dagbemanning og hvor uroen og utryggheten økte på kveldstid og nattestid. Ved de forskjellige prosjektene om bofelleskap som er presentert, er det tydelig ønsket om felles oppholdsrom selv om det i noen tilfeller er beboere som ikke ønsker å bruke dette. Det kommer også fra flere hold fram ønske om en hage eller et grøntområde som er avskjermet og trygt.

Ved å gjennomgang av forskningen ovenfor er det et tydelig udekket behov for kunnskap innenfor feltet om de fysiske egenskapene til et døgnbemannede RoP-bofelleskap og hvordan disse egenskapene makter å ivareta beboernes botrygghet. Hvilke boligtyper som egner seg best for de av disse beboerne som klarer å bo sammen med andre i et bofelleskap? For som det har kommet fram tidligere, så kan ikke alle med RoP-lidelser bo sammen med andre. Min oppgave plasserer seg innenfor dette udekkede kunnskapsfeltet da det i dette prosjektet er hovedfokus på nettopp de fysiske rammene og selve bygget som skal inneholde denne typen bofelleskap. Dataene er hentet fra beboere, som har førsthåndskunnskap om hvordan de opplever dette, ved bruk av visuelle hjelpemidler som fotoplakater sammen med intervjuer. Jeg mener at min bruk av metode har ført til nye funn omkring dette temaet.

3 Teoretiske perspektiver

I dette kapittelet skal jeg presentere ulike forsøk på å forme teorier om betydningen av et hjem. Kapittelet tar utgangspunkt i Carol Després (1991) som har presentert ti kategorier om betydningen av et hjem som hun har kommet fram til ved hjelp av fire teoretiske tilnærminger. Jeg vektlegger også Laura Helene Højring (2019) sine perspektiver på betydningen av et hjem som i stor grad baserer seg på Després men som er utvidet og tilpasset hennes forskningsområde om hjemløse. Peter Somerville (1997) er kritisk til Després sin bruk av teorier og jeg kommer litt inn på hvorfor han ønsker en ny teori om betydningen av hjem. Dette gjør jeg for å fremheve at ingen av de brukte teoriene kan anses som dekkende nok og at det kan være behov for å utforme nye teorier. Maslows (2015) behovspyramide er brukt av alle de tre nevnte forfattere og jeg gir derfor et kort innblikk i denne sett i forhold til bolig og hjem. Jeg kommer også så vidt inn på hvordan arkitektur kan bidra til å påvirke psykologisk og sosialt i tillegg til å skape fysiske rammer.

Jeg har valgt å bruke de ulike kategoriene for hjem med bakgrunn i hvilke teorier og ståsted Després og Højring har for å se på hva som kan bidra til å trygge RoP-beboerne i døgnbemannede bofelleskap. Dette er fordi jeg mener at mange av disse kategoriene er viktige for å fremme trygghet. Noen av kategoriene kommer jeg ikke til å bruke i stort omfang, da de ikke er aktuelle for brukergruppen i bofelleskapene. Et eksempel er kategorien med å eie sitt eget hjem. Jeg tar de likevel med for at leseren skal kunne danne seg et bilde av hva som veier tungt for betydningen av hva som kan kalles et hjem.

Både Després (1991) og Højring (2019) er i utgangspunktet arkitekter, men siden Højring forsker på og utvikler teorier om boliger for hjemløse tenker jeg at hun har en fot plantet innefor området med sosialt arbeid. Somville (1997) har også, via sitt arbeid som sosialarbeider, bidratt mye til kunnskap om rusavhengige og bostedsløse.

3.1 Betydningen av et hjem

3.1.1 Carol Després

Carole Després sin artikkel fra 1991 er basert på hennes gjennomgang av den empiriske litteraturen om betydningen av hjem så langt som 20 år tilbake i tid og ut fra denne litteraturen har hun formulert ti generelle kategorier som beboerne ser som mest viktig for å kalle boligen et hjem. Hun påpeker selv at en svakhet ved litteraturen er at det meste av forskningen er foretatt i kjernefamilier fra Nord-Amerika som eier sitt eget hjem, men jeg velger likevel å legge vekt på disse kategoriene da de uttrykker reelle beskrivelser fra virkelige beboere. Després er også kritisk til at det materielle aspektet ved boligen er forsømt i den gjennomgåtte litteraturen og at det ikke er tatt hensyn til produksjon og reproduksjon av boligen. Etter at hun har gjennomgått de ti generelle kategoriene som definerer et hjem, presenterer og diskuterer hun deretter fire teoretiske modeller som ofte brukes til å tolke hjemmets betydning: den territorielle modellen, den psykologiske modellen, den sosio-psykologiske modellen og den fenomenologiske og utviklingsmodellen. Disse modellene kan ikke tas som universelle sannheter, skriver hun, men heller et uttrykk for hvilken teoretisk modell den enkelte forsker bruker som utgangspunkt for å kunne redegjøre for spesifikke betydninger av hjemmet (s. 99). Mitt eget ståsted heller mest til den territorielle modellen og den psykologiske modellen fordi disse modellene viser hjemmet fra perspektiver som ser ut til å være mest viktig for mine informanter, men i løpet av arbeidet mitt vil jeg bruke elementer fra både den sosio-psykologiske modellen og den fenomenologiske og utviklingsmodellen. Alle de fire modellene har vært med meg i tankene når jeg har foretatt analysen av empirien min.

Després (1991) sine ti kategorier (Tabell 3.1) om betydningen av hjem vil bli presentert mer utfyllende seinere i kapitlet.

3.1.2 Laura Helene Højring

Højring (2019) har i sin doktoravhandling sett på teorier om begrepet "hjem". Hun presenterer teorier som hjelper til med å forstå relasjonene mellom mennesker og det materielle, og hvordan de fysiske rammene på virker oss. Videre er hun opptatt av teorier om betydningen av et hjem fordi hun mener at det materielle kun forteller en del av historien om hva et hjem er. Innenfor forskning om hjemlighet er det viktig å skille begrepene hjem og bolig fra hverandre. Hjem er en følelsesmessig forbindelse mens en bolig er et fysisk objekt (Højring, 2019, s. 74). Det er vanlig å bruke disse to begrepene som synonymer, men når man forsker på hjemlighet er det viktig å skille på hva som henger sammen med følelser og hva som er materielt. Hvor vi bor, betyr også mye for de fleste av oss. Teorier om hjem som dekker de mer følelsesmessige aspektene om hjem belyser ikke så mye de fysiske rammene, men disse teoriene er også viktige å belyse i min oppgave. Hvis boligen sin beliggenhet, størrelse, utforming og funksjoner ikke oppfyller beboernes behov, så vil den heller ikke føles som et hjem. Dette gjelder også de sosiale relasjonene eller mangel på relasjoner som følger med boligen (Højring, 2019, s. 75).

Højring (2019, s. 76) skriver at de fleste teorier om betydningen av hjemmet fokuserer mest på de positive sidene ved hjemmet og grunnen til dette, skriver hun, er at de er bygget på undersøkelser hvor personene er fornøyde med boligen sin. Det vil si at disse undersøkelsene er foretatt blant beboere som har økonomiske og fysiske ressurser til å ha en viss mulighet til å velge hvor de skal bo, endre på det som ikke passer dem, de har venner og familie de kan invitere på besøk eller som besøker dem, de har en jobb eller andre aktiviteter som daglig tar dem ut fra boligen. Når livet innenfor veggene i boligen beskrives som den trygge, private, sikre og komfortable i motsetning til livet på utsiden som beskrives som farlig, utrygg og utenfor individets kontroll så kommer dette av at forskningen om betydningen av hjemmet for en stor del har favorisert kjernefamilien. Hjemmet er ikke nødvendigvis et trygt sted for alle, særlig kvinner og barn kan oppleve seksuelle overgrep eller vold og for dem kan hjemmet føles mer som et fengsel de helst vil flykte fra enn som et fristed. Det kan diskuteres om det i det hele tatt kan defineres som et hjem om beboerne ikke føler seg hjemme der. Om betydningen av hjemmet oppstår gjennom følelser,

relasjoner og erfaringer som blant annet handler om trygghet og sikkerhet (Dovey, 1985, gjengitt fra Højring, 2019, s. 76-77), så oppfylles ikke disse behovene om vi er utrygge der vi bor (Højring, 2019, s. 77).

Højring (2019) tar utgangspunkt i Després (1991) sine ti kategorier om betydningen av hjemmet, men siden hun forsker på hjemløshet og arkitektur, så har hun utvidet tolkingene av begrepene til å omfatte de som ikke har et hjem eller de som ikke har det så bra der de bor. Hun har modifisert og utvidet noen av disse kategoriene med utgangspunkt i hva hun har funnet i litteraturen og hva hun har funnet i egne observasjoner. Hun har rangert dem etter hvordan de var relevante for hennes prosjekt og hvordan hun opplevde at litteraturen har vektet dem (Tabell 3.1).

3.1.3 Peter Somerville

Somerville (1997) har sett på den sosiologiske litteraturen av studier som tar for seg sosiale relasjoner i både små miljøer og større landsomfattende undersøkelser, samt at han har sett på studier om relasjoner innenfor hushold som berører virkeligheten i hjemmet for beboerne. Han finner mange likhetstrekk, i den sosiologiske litteraturen, med kategoriene Després (1991) har presentert i sin artikkel. Han er kritisk til både Després (1991) sine kategorier og den sosiologiske litteraturen fordi han mener den er mer eller mindre vilkårlig og ikke er generert av en bestemt teori (Somerville, 1997, s. 227). Alle typer studier Somville (1997) har sett på, har avdekket de samme betydningene av hjem som sentrum for familielivet.

Hos Somville (1997) finner vi igjen flere av kategoriene Després (1991) har avdekket, men også en ny kategori (Tabell 3.1) av mening med hjem som omhandler ontologisk sikkerhet (Somerville, 1997, s. 228). Han har også gitt sine kategorier litt andre overskrifter enn

Després (1991) og har sammenfattet dem til færre antall, men hovedbudskapet er det samme som hos både Després (1991) og Højring (2019).

Tabell 3.1 Hjemkategorier

Kategorier	Després (1991)	Højring (2019)	Somerville (1997)
1	Sikkerhet og kontroll	Sikkerhet og kontroll	Sikkerhet og avslapning
2	Refleksjon av ens ideer og verdier	Hjem som identitet	
3	Involvering i boligen		
4	Permanentet og kontinuitet	Tid	Kontinuitet og varighet
5	Forhold til familie og venner	Felleskap	Frihet og uavhengighet
6	Aktivitetssenter	Sentrum for aktiviteter	Støtte for jobb og fritidsaktiviteter
7	Tilflukt fra omverdenen	Privatliv	Et sted for privatliv/Et sted for tilbaketrekning
8	Indikator for personlig status		Selvuttrykk og personlig status
9	Materialstruktur	Materiale	
10	Et sted å eie		En finansiell eiendel
11			Ontologisk sikkerhet

3.2 Kategorier om hjemmets betydning

De ti første kategoriene som presenteres under, tar utgangspunkt i Després (1991) sine generelle kategorier om betydningen av hjemmet. Højring (2019) sine sju modifiserte kategorier blir presenter under de kategoriene fra de tar utgangspunkt i og det samme gjelder Peter Somerville (1997) sine modifiserte kategorier. Somerville (1997, s. 228) lanserer også en ny kategori i sin artikkel og denne blir presentert som den ellefte kategorien i rekken under (se også tabell 3.1).

3.2.1 Hjemmets betydning for sikkerhet og kontroll

Denne kategorien handler om at hjemmet gir en følelse av fysisk sikkerhet og gir hver enkelt beboer et større eller mindre område som bare de har kontroll over som, for eksempel, de voksne har kontroll over hele hjemmet, men har gjerne gitt barna kontroll over egne områder (egne rom). Barn og voksne har forskjellige oppfatninger av dette området. Yngre barn oppfatter ofte sitt eget område som et sted for handlefrihet samt fysisk og følelsesmessig sikkerhet. Voksne er mer opptatt av å kunne ha kontroll over sitt område og de sosiale handlingene innenfor hjemmets grenser (Després, 1991, s. 97).

Det å kunne føle seg trygg og sikker er et av menneskets grunnleggende behov og derfor også et sentralt tema for å forstå betydningen av hjemmet. Siden det handler om følelser som knytter seg til flere aspekter ved et boforhold, så kan man også føle seg trygg og sikker på flere forskjellige måter (Højring, 2019, s. 77).

Følelsen av sikkerhet og kontroll kan også være knyttet til det territorielle i form av å ha makt til å kunne bestemme hvem som har adgang, at man ikke blir overvåket av andre og hvor man har frihet til å bestemme reglene selv (Højring, 2019, s. 79). Retten til å ha kontroll over et territorium, handler om enten selv å ha makt til å ta kontrollen eller bli gitt denne makten av andre (Højring, 2019, s. 83).

Også Somerville (1997, s. 227) viser til denne kategorien fra sosiologiske studier om meningen med hjemmet, men han velger å presentere denne kategorien som "sikkerhet og avslapning (s.227)" og henter inn et nytt element mens han ikke nevner sammenhengen mellom det å ha kontroll som kan gi følelsen av sikkerhet.

3.2.2 Hjem som refleksjon av ens idéer og verdier

Denne kategorien om betydningen av hjemmet setter Després (1991, s. 98) i sammenheng med hvordan folk ser på seg selv og hvordan de vil at andre skal oppfatte dem. Beboerne kan bruke møbler, (pynte)gjenstander og eiendeler som for dem er meningsfulle og som de ønsker skal forteller andre om hvem de er (Després, 1991, s. 98).

Højring kaller denne kategorien for "Hjem som identitet (2019, s. 84)" og jeg tolker hennes innhold i denne kategorien som at hun har slått sammen to av Després (1991) kategorier, den beskrevet i dette delkapittelet og den som blir presenter under neste delkapittel.

Når vi føler oss trygge i egen bolig har vi ro til å utvikle våre mer personlige sider og boligens grenser er med på å gi plass, frihet og energi til dette. Undersøkelser har vist at vi bevisst bruker boligen til å uttrykke oss i gjennom, men at det også ubevisst kommer til uttrykk gjennom måten vi bor og innretter oss på (Højring, 2019, s. 94). For at boligen skal avspeile beboeren, så må det være en samhörighet mellom de to. Det er ikke sånn at boligen per definisjon forteller noe om beboerens identitet, men den kan sees i sammenhengen med beboerens selvilde og hvordan dette kommer til uttrykk i boligen. Denne forbindelsen mellom beboer og bolig forsterkes gjennom handlinger og engasjement i/med boligen som våre daglige gjøremål, våre tilpasninger og endringer av utseende og funksjonalitet. Undersøkelser avslører at vi kan føle direkte ubehag ved boligen om den ikke avspeiler vår identitet, men det skal lite til for å tilpasse boligen til oss selv om vi bor alene. Det kan være

vanskelig å få til dette om vi ikke har økonomi til det, ressurser til det eller lov (fordi det er leieleilighet) til det. Det kan også være vanskelig om boligen deles med andre mennesker fordi det da må forhandles med den eller de andre som også bor der (Højring, 2019, s. 95).

3.2.3 Hjemmets betydning av involvering i boligen

I denne kategorien handler betydningen av hjemmet om hvordan beboerne tilpasser seg etter hjemmet og hvordan de tilpasser hjemmet til seg selv. Després (1991, s. 98) skriver at denne tilpasningen kan inkludere beboernes fysiske, økonomiske og/eller følelsesmessige involvering i boligen. Avhengig av alder på beboeren kan dette vise seg i presentasjon og kontroll, et sted for frihet og handling eller et sted for selvuttrykk (Després, 1991, s. 98). Jeg har oppfattet det som at Højring har slått denne kategorien av hjem sammen med den ovenfor og at hun mener det ofte skal lite til for å tilpasse boligen så den føles som et hjem, men hindringer for tilpasningene kan være dårlig økonomi, leid bolig eller at man deler bolig med andre (Højring, 2019, s. 95).

3.2.4 Hjem som permanentet og kontinuitet

Etter som tiden går, blir hjemmet et kjent miljø som gir dets beboere en følelse av å høre til et sted. Derfor kan betydningen av hjemmet også settes i sammenheng med hvor lenge beboerne har bodd der. Et hjem kan også være minner, der man har vokst opp, der man har oppdratt barn eller boligen man delte med en partner. Dette indikerer at hjem også kan ha en sammenheng med tidligere erfaringer. Denne kategorien viser også hvor mye boligen har en funksjon som kan endre seg over tid for å tilpasse seg de skiftende livssituasjonene, ambisjoner og fremtidige mål (Després, 1991, s. 98).

Somerville (1997, s. 227) viser til at betydningen av hjemmet henger sammen med kontinuitet og varighet, som viser til det samme som Després (1991, s. 98) skriver om. Sånn jeg har tolket det han skriver, så velger han bare å bruke andre ord på dette.

Måten vi relaterer oss til og opplever de stedene vi bor endrer seg over tid. Vi tar med oss våre hverdagslige handlinger og aktiviteter til en ny bolig og prøver å føle oss hjemme på et nytt sted med dette. Men over tid endrer vi gjerne bilde vårt av hva et hjem skal være fordi det påvirkes av vår livssituasjon, den fasen i livet vi er i og hva vi har brukt for. Højring (2019, s. 105-106) referer til Dovey (1985) som viser til en novelle hvor en gruppe menn flytter inn i et forlatt hus og etter hvert føler eierskap over bygningen. Først ser de bare på bygningen som er vern mot vær og vind, men ettersom de blir boende begynner de bare veggene og mangelen på møbler og varme å plage dem, det samme gjør mangelen på komfort og estetiske kvaliteter. Denne endringen kan beskrives som en transformasjon av stedsopplevelsen som fra et tilfluktsted til et fengsel.

3.2.5 Hjemmets betydning for forholdet til familie og venner

At hjemmet er et sted som styrker forholdet til de menneskene vi bryr oss om var en kategori som kom tydelig fram i Després (1991, s. 98) sin gjennomgang. Hjemmet gir en intens følelsesmessig opplevelse av en atmosfære av sosial forståelse og hvor beboerens handlinger, meninger og stemninger aksepteres. Hjemmet blir sett på som et viktig sted for å dele med andre, samhandle med slekt eller venner og å oppdra barn. (Després, 1991, s. 98).

Højring (2019, s. 90) kaller denne kategorien for "Felleskap" og skriver at når vi bor så innebærer det å involvere andre mennesker enten i samme husholdning, som nabo eller gjester. Felleskapet er motsetningen til privatlivet, men de er ikke motstridene. Når man har bolig og muligheten for et privatliv, så åpner også dette opp for hvor mye man vil involvere seg i et felleskap og selv om enhver bolig har fysiske grenser mot omverdenen, så deles ofte

disse grensene med andre mennesker. Dette gjør at vi sjeldent kan adskilles helt fra andre mennesker og gjør at boliglivet mer eller mindre forbundet med et felleskap med andre mennesker. I en leilighet deler vi vegger, trapper, fasiliteter og fellesarealer med naboene. Felleskapet behøver ikke å bygges på det sosiale, men kan bygges utelukkende på den spesielle formen for felleskap som oppstår gjennom å bruke de samme materielle elementene. Sett i dette lyset, så blir vi en del av et felleskap bare ved å bo på et sted (Højring, 2019, s. 90-91).

Hvis boligen skal fungere som et hjem, så må det være et sted hvor vi kan styrke og sikre vårt forhold til andre mennesker. Et hjem er altså der vi aksepteres i et felleskap uansett om vi er enige eller uenige, hvordan vi oppfører oss eller hvilket humør vi er i Højring (2019, s. 92).

3.2.6 Hjemmets betydning for aktiviteter

Som et aktivitetssenter fungerer hjemmet som støtte til arbeid, hobby, fritidsaktiviteter og aktiviteter som er knyttet til menneskelige fysiologiske behov. Som et miljø fungerer hjemmet som en målrettet enhet (Després, 1991, s. 98). Denne kategorien ble gjenkjent i den sosiologiske litteraturen av Somville (1997, s. 227) som kaller den for "støtte for jobb og fritidsaktiviteter" men som favner det meste av hva Després (1991, s. 98) har funnet er betydningsfullt for denne kategorien.

Forståelsen av hjemmet som sentrum for aktiviteter og hverdagsliv handler både om å se hvilke betydning våre aktiviteter har for vår følelse av å føle oss hjemme, men også om hvilken betydning vår bolig spiller som sentrum for disse aktivitetene. Fordi boligen, i hvert fall i en skandinavisk kontekst, er et av de stedene vi tilbringer mest tid og ressurser, så har den stor betydning for hverdagslivet vårt. Hverdagslivet handler om de vanlige og trivielle aktivitetene som vi utfører hver dag og sammen med hjemmet utgjør dette noe av det mest sentrale hos enkeltes. Hjemmet kan derfor sees på som et mønster av handlinger og

erfaringer som bruker for å relatere oss til våre omgivelser. Disse handlingene og erfaringene kan vi ta med oss fra sted til sted og gjenskape betydningen av hjem (Højring, 2019, s. 101). Somerville (1997, s. 228) sin kategori som han kaller ontologisk sikkerhet handler om ritualer og rutiner som får oss til å oss trygge i hjemmet vårt og jeg tolker dette til å handle om det samme som Højring, (2019, s. 101) skriver om.

Aktiviteter og boligdesign hører tett sammen fordi våre boliger blir designet til spesielle former for bruk ved hjelp av vinduer, gulv, vegger, dører, loft og lignende. Våre aktiviteter må derfor tilpasses boligen, om vi ikke har mulighet til å gjøre fysiske endringer. Boligens utforming er tilpasset de samfunnsmessige normene og sosiale praksisen som tilhører den kulturen vi lever i her og nå, men som gjerne endrer seg over tid og med det også endrer måten boligen blir konstruert på (Højring, 2019, s. 104).

3.2.7 Hjem som en tilflukt fra omverdenen

At hjemmet kan være et tilfluktssted er et viktig trekk i hvordan beboerne oppfatter betydningen av hjemmet. Det forholder seg til ideen om å ha et sted å komme vekk fra press utenfra, som er et sted hvor man selv kan sette grenser for sosial interaksjon og et sted for privatliv og uavhengighet (Després, 1991, s. 98).

Følelsen av privatliv henger tett sammen med å ha kontroll over territoriet og det å kunne sette grenser. Disse grensene kan skapes enten av fysiske objekter, via større eller mindre avstand eller gjennom måten vi oppfører oss på. (Højring, 2019, s. 84). De fysiske grensene kan være vegger, gjerder, murer eller hekker som tydelig avgrenser det private territoriet til et hus, en leilighet eller et rom. Det finnes huller i grensene mellom det private og det offentlige i form av vinduer eller dører, gjennom disse hullene kan beboeren kontrollere hvem som får slippe inn eller ikke og hva offentligheten skal få se gjennom vinduer som er dekket til med gardiner eller ikke. Hjemmets privathet defineres i motsetning til det

offentlige rom og grensene er tydelige ved de ytre grensene som murer, hager eller vegger. Grensene for det private og det offentlige defineres av fysiske sperrer, men kan også påvirkes av spesifikke situasjoner, av vår personlighet, av vårt sanseapparat eller av vår kultur (s. 85). Det er mulig å skape avstand uten fysiske grenser innenfor det samme rommet ved, for eksempel, å holde avstand, unngå blikkontakt eller å plassere oss utenfor den andres direkte synsvinkel (s. 87).

Privatliv eller privathet handler om forskjellene mellom å være synlig eller usynlig. I hjemmet vårt kan vi oppføre oss som vi vil uten tanke for hva andre tenker om oss, vi kan være usynlige om vi vil. Men hjemmet skal også representere oss og vi kan velge hva vi skal vises fram og hva som skal være hemmelig. På denne måten kan hjemmet gi et bilde på vårt sanne ansikt, men også være en maske som vi ifører oss etter behov (Højring, 2019, s. 88).

I sin ytterste form er privatlivet der hvor vi får ro til å være alene med oss selv, et sted hvor vi kan slappe av og fullt ut få uttrykt oss. Denne privatheten er innenfor, og i denne sammenheng er det innenfor grensene av vårt hjem som da kan føles som et fristed eller et tilfluktssted. Det er vår hule hvor vi kan gjemme oss og beskytte våre hemmeligheter ved hjelp av vegger og lukkede vinduer og dører. Privathet er det intime nærværet med oss selv eller med noen utvalgte andre, men om grensene mellom det innenfor og utenfor blir for ugjennomtrengelige kan resultat bli at vi føler oss isolert (Højring, 2019, s. 89-90).

Somerville (1997, s. 227) har funnet mange likhetstrekk til denne kategorien i den sosiologiske litteraturen, men han velger å dele det opp i to kategorier som han kaller "et sted for tilbaketrekning (s. 227)" og "et sted for privatliv (s. 227).

3.2.8 Hjemmets betydning for personlig status

Det er relativt viktig for folk at hjemmet deres viser den sosiale status, og da er det status ment som individets sosioøkonomiske stilling. Denne kategorien er likevel blant de minst viktige kategoriene (Després, 1991, s. 99) og verken Højring (2019) eller Somerville (1997) har en egen kategori for dette.

3.2.9 Hjem som materialstruktur

Denne kategorien handler om de fysiske dimensjonenes betydning for at boligen skal føles som et hjem. Det viktige i denne kategorien er de strukturelle og uforanderlige egenskapene i boligen, også de fysiske egenskapene til naboene og type struktur der boligen ligger. For at boligen skal føles som et hjem er både størrelsen og rominndeling i boenheten viktig, det samme er det også med hvor mye plass som er tilgjengelig i og rundt boligen. Den fysiske standarden på boligen hører også inn i denne kategorien og har mye å si for betydningen av at boligen føles som et hjem. Boligens unike egenskaper og stil er også av betydning for materialstrukturen (Després, 1991, s. 99).

Det fysiske og materielle er hele tiden til stede i en eller annen form i teoriene om hva et hjem og hjemlighet er selv om dette også handler om mange andre ting enn selve boligen. Det som oftest blir omtalt i teoriene handler om beliggenheten, lokalområdet, bygningstype, rommelige forhold og de bygningsdelene som skaper overganger og som vi til daglig er i berøring med og forholder oss til. Det vil si dører, vinduer og i noen grad trapper. Når vi retter oppmerksomheten mot det materielle og begynner å legge merke til det, så kan vi gjennom denne bevisstheten lære tingene bedre å kjenne som alle de fysiske tingene et hjem kan være i relasjon til (Højring, 2019, s. 108).

Kolstad (2012, s. 57) beskriver hvordan arkitekturen kan påvirke psykologisk og sosialt og at den i tillegg skaper fysiske rammer for det sosiale og private livet. Arkitekturen kan påvirke både tanker, følelser og atferd og er dermed en viktig faktor for menneskelig atferd og våre

relasjoner til andre (s. 57-58). Da rammene er med på å regulere det sosiale og private livet, setter de også betingelser for samhandling og kontakt. Kolstad (2012, s. 68) kaller dette for arkitekturens sosiale eller funksjonelle egenskap, da den kan være med på å både legge til rette for, eller hemme det sosiale livet. Han skriver videre at et sted kan utvikles fysisk og rommelig for å understøtte det sosiale livet vi ønsker å fremme. Når Kolstad skriver om et *sted*, sier han at dette kan være en samling hus der mennesker ikke har noe med hverandre å gjøre, men det kan også være noe helt annet. Han viser til erfaringer om at det er mulig å planlegge og bygge gode bomiljøer der risikoen for sosiale og psykiske problemer kan reduseres.

3.2.10 Hjemmets betydning ved å eie boligen

Til slutt i Després sine kategorier, viser betydning av hjem til et sted å eie. Dette er ofte forbundet med en positiv opplevelse av hjemmet som gir en frihet til å gjøre som en vil med boligen, ha den fulle kontrollen over hjemmet og å selv kunne bestemme hvor lenge man skal bo der. Eierskap spiller også en viktig rolle for stoltheten folk har av hjemmet sitt og det er forbundet med en viktig økonomisk investering (Després, 1991, s. 99). Også Somerville (1997, s. 227) finner, i litteraturen, at opplevelsen av hjemmet er forbundet med det å eie og at hjemmet blir sett på som en finansiell eiendel.

Denne kategorien er ikke representert som en av Højring (2019) sine kategorier. Hun forsker på bostedsløse og, som i min forskning, er ikke dette noe aktuelt tema for denne gruppen. Hun er mer opptatt av at betydningen av hjemmet oppstår via følelser, relasjoner og erfaringer (Højring, 2019, s. 76).

3.2.11 Hjem som ontologisk sikkerhet

Denne siste kategorien om betydningen av hjemmet, handler om ontologisk sikkerhet (Somerville, 1997, s. 228). Somerville (1997) har etter gjennomgang av sosiologiske studier kommet fram til at dette er en kategori som i tillegg til de ti første ser ut til å skille seg ut i litteraturen som viktig for de som har bolig. Wigen (2010) beskriver kjernen av begrepet «ontologisk sikkerhet» med at:

[...] menneskers sikkerhet ikke bare dreier seg om fysisk trygghet, men også om tryggheten på deres egen identitet. Identiteten sikres gjennom de rutiner og ritualer man opprettholder med omverdenen, som gir en trygghet om sin plass i verden. (Wigen, 2010, s. 313)

Nå kan det jo argumenteres med at både Després (1991) og Højring (2019) bruker denne kategorien i betydningen av hjemmet, men at de kaller det noe annet og at de deler det inn i flere andre kategorier. For eksempel kan vi gjenkjenne dette med at identiteten vår trygges gjennom rutiner og ritualer vi har i hjemmet fra kategorien ”hjemmets betydning for aktiviteter”.

3.3 Fire atferdsmessige/menneskelige teoretiske tilnærminger om betydningen av hjem

Under følger en presentasjon av de fire teoretiske tilnærmingene om betydningen av hjem som Després har brukt for å tolket de ti kategoriene beskrevet ovenfor.

3.3.1 Den territorielle tolkningen

Dette begrepet er tilpasset fra studier av små grupper dyr til menneskelig adferd i primær grupper. Begrepet forstås som en avgrensing av et området, og involverer merking av et sted

eller et objekt som kommuniserer at det tilhører en person eller en gruppe mennesker. Både den fysiske og psykiske siden av sikkerhet og kontroll er definert som primære utfall av territoriell tilfredshet. Innenfor hjemmets territorier har beboerne lov å utføre kontroll med den adferden som utøves i rommet og de tilhørende områdene. For eksempel har barn og unge en sterk tilknytning til soverommene sine, som igjen er med på å forme deres oppfatning av hjemmet. Dette settes i sammenheng med at de ofte har en stor kontroll over territoriet (rommet sitt) (Després, 1991, s. 99).

Definisjonen av hjemmeterritoriet, gjennom fysiske markører eller gjentatte aktiviteter, forsterker beboernes opplevde og faktiske kontroll. Et ønske om å tilpasse boligen sin, har blitt tolket som et mål mot en territoriell definisjon. Det å plassere objekter med spesiell betydning for beboeren eller ting som innehar spesifikke egenskaper innenfor eller rundt hjemmet er en territoriell adferd som ofte blir referert til som personalisering. Dette kan for eksempel være hvordan man plasserer møblene eller hvordan hjemmet blir vedlikeholdt. Alt dette forbindes med er territoriell adferd. Ønske om å eie sitt eget hjem er også forbundet med territoriell adferd fordi det tillater fysisk og psykologisk kontroll over ens egen bolig (Després, 1991, s. 99).

Det territorielle perspektivet definerer også hjemmet med en rekke territorier som bidrar til å definerer identiteten til husstandens medlemmer. Markering av nabolagets territorium, av grensen til huset, av familien og av individuelle territorier i hjemmet kommuniserer informasjon om identiteten til familien i nabolaget, om familien i hjemmet, samt om de individuelle medlemmer av en husstand (Després, 1991, s. 100).

3.3.2 Den psykologiske tolkningen

Det psykoanalytiske perspektivet kan sies å være første modell i den psykologiske tolkningen. Her blir hjemmet definert som et symbol på beboeren(e) selv. I denne tenkingen

blir hjemmet, nest etter kroppen, sett på som den mektigste forlengelsen av individets psyke. Ønsket om å tilpasse boligen til å passe sitt selvilde og å uttrykke beboerens verdier, tolkes som et ubevisst uttrykk for selvet. Basert på psyko-analytiske teorier er det foreslått at hjemmet støtter integreringen av de forskjellige sidene av personligheten og forbedrer den psykiske selvregulering. Denne tolkningen gir også muligheter for å tolke betydningen av hjemmet på tre forskjellige nivåer av selvet, Id (på norsk kalt det), ego (på norsk kalt jeg) og super-ego (på norsk kalt super-jeg eller over-jeget) (Després, 1991, s. 100). For beboerne er det også viktig at hjemmet har nok plass for aktiviteter i hverdagen, for sanselige opplevelser og for åndelige opplevelser (Després, 1991, s. 100).

En annen psykologisk modell er basert på Maslows behovsteori. I dette perspektivet sies det at hjemmet oppfyller et menneskelig behov som er nødvendig for psykologisk trivsel. Hjemmets primære oppgave er å gi tak over hodet og dette gir et vern som svarer til det menneskelige behovet for sikkerhet og helse. Deretter gir hjemmet en psykologisk komfort i form av lys, renslighet, stillhet, passende temperatur og lette bevegelser. Hjemmet er sentrum for familien og er et sted å være sammen med venner og utgjør derfor et godt sted for å opprettholde personlige relasjoner som svarer til menneskets behov for sosial samhandling (Després, 1991, s. 100).

Det psykologiske behovet for privatliv er blant et av de mest tungtveiende teoretiske begrepene som er brukt for å forklare betydningen av hjemmet som et tilfluktssted. Behovet for privatliv innebærer et ønske om å kontrollere at naboene ikke kan blande seg i hva som forgår innenfor hjemmets fire vegger og at hjemmet er et vern mot støy og at beboeren har full kontroll over boligen. Det innebærer at beboeren har handlingsfrihet men også mulighet til å være uforstyrret i eget hjem. For eksempel så anser barn og unge (sove)rommet som sitt eget private domene hvor de kan drive uforstyrret med sine aktiviteter og det er et sted de kan trekke seg tilbake til for å være alene eller sammen med venner. En overveldende følelse av privatliv i hjemmet ble funnet å kunne utvikle seg til en følelse av isolasjon og innesperrethet (Després, 1991, s. 100).

Hjemmet kan også delvis oppfylle det psykologiske behovet for sosial annerkjennelse, styrking av egen livssituasjon eller sosial status. Når det gjelder husholdningens sosiale og økonomiske stilling eller statusen i sosiale sammenhenger, statusen i politiske foreninger eller lignende så sender hjemmets ytre fasade ut informasjon om dette til omverdenen. Dette dekodes gjennom karakteristikken av boligen og boligens beliggenhet samt beboerstatus. Ønsket om å eie en bolig ble funnet relatert til ønske om å bo i et nabolag med et gitt økonomisk nivå. Å eie sin egen bolig kan sende signaler til omverdenen om at man er vellykket Després, 1991, s. 100).

Abraham Maslows behovsteori

A. Maslow (2015) sin behovspyramide er basert på at de fysiske behovene (som sult, tørst, søvn også videre) må dekkes før interessen og overskuddet for andre behov gjør seg gjeldene (s. 2-4). Grovt sett er denne pyramiden delt inn i fem trinn av behov, fysiologiske behov, behovet for trygghet, sosiale behov, behovet for respekt og annerkjennelse og behovet for selvrealisering. Trygghetsbehovet (Maslow (2015, s. 4) er det grunnleggende viktigste etter at de fysiske behovene er oppfylt. Det viser, i følge Maslow, at vi alle har stort behov for å føle oss trygge. På dette trinnet av pyramiden er det sikkerhet og opplevelsen av trygghet som må oppfylles før menneske kan ha en interesse for å gå videre til det neste nivået som er de sosiale behovene (s.6). I følge Maslows (2015, s. 6) behovspyramide oppstår vårt behov for å føle oss elsket og å høre til etter at de basale behovene og behovet for trygghet og sikkerhet er oppfylt.

I Maslows (2015, s.2-4) behovspyramide dekker hjemmet alle de nederste behovene i pyramiden fordi en bolig sine mest basale funksjoner er å gi oss tak over hodet og gi oss vern som oppfyller behovet for fysisk sikkerhet og helse. Etter dette kan boligen, avhengig av rommelige forhold, gi oss psykisk velvære gjennom renslighet, gode lysforhold, stillhet, komfort og bevegelsesfrihet. Boligen kan også være rammen for å få oppfylt vårt behov for

sosialt samvær. Siden pyramiden er bygd slik at de nederste behovene må være oppfylt før man får overskudd til å flytte oppmerksomheten til et høyere nivå (Højring, 2019, s. 79), kan det bety at de som føler seg utrygge i hjemmet sitt må kan ha utfordringer med å nå høyere nivåer. Boligen kan også oppfylle Maslows (2015, s. 7) sitt trinn i behovspyramiden for å få oppfylt behovet for kjærlighet og det å bli akseptert fordi et hjem er der vi aksepteres i et felleskap uansett om vi er enige eller uenige, hvordan vi oppfører oss eller hvilket humør vi er i (Højring (2019, s. 92).

3.3.3 Den sosio-psykologiske tolkningen

Selvidentitet eller kunnskapen om selvet defineres i sosialpsykologien i relasjon til bredere sosiale enheter i stedet for enkelte emner. Dette konseptet har på flere nivåer og inkluderer det personlige selvet som refererer til bevisstheten om ens kropp, tanker, humør, følelser, oppfatning, gestikulær uttrykk og karakter av fysisk vesen. Det sosiale selvet som refererer til prosessen der objekter blir objektive former for bevissthet og kommer til i andres bevissthet. Til slutt handler det om det kosmiske selvet som referer til den menneskelige driften mot en større harmoni av ting generelt. Sett i dette perspektivet spiller hjemmet en avgjørende rolle i folks definisjon av sin egenidentitet og fungerer som en dialog mellom dem og samfunnet utenfor. Hjemmet fungerer som en beholder for materielle eiendeler som er verdifulle for hvert enkelt husstandsmedlem og gir den informasjonen som er nødvendig for utviklingen av deres selvidentitet. Disse objektene er konkrete legemliggjøringer av forskjellige aspekter ved deres personlighet. Det å tilpasse boligen gjennom valg og manipulering av dets ytre utseende kommuniserer og formidler kunnskap om deres personlige selv til de utenfor (Després, 1991, s. 101).

Hjemmet fungerer også som et viktig symbol på beboernes sosiale identitet. Eksteriøret av et hjem, mer enn interiøret, viser ofte til eierens yrke, personlighet, livsstil og familiestatus så selv om beboerne ikke alltid har tenkt å kommunisere informasjon om deres sosiale stilling, så kan dette likevel dekodes av andre. Hjemmets materielle karakter når det gjelder

synlighet, stil, landskapsarbeid og vedlikehold, samt egenskapene til nabolaget boligen ligger i bidrar til å kommunisere informasjon om husstandens sosiale identitet (Després, 1991, s. 101).

Sosial identitet refererer også til det kulturelle miljøet og den sosiale organisasjonen en tilhører. Mennesker som tilhører forskjellige sosiale verdener er funnet å bo i forskjellige hjem i forhold til nabolagets fysiske og sosiale egenskaper, boliger, landskapstiler og dekoreringstiler. Spesifikke boligstiler kan være et symbol på beboerens sosiale og kulturelle status (Després, 1991, s. 101).

3.3.4 De fenomenologiske og utviklingstolkningene

Begge disse fortolkningsmodellene antyder at opplevelsen av hjemmet er en prosess som oppstår over tid og at folks spesielle livshendelser påvirker deres opplevelse av hjem. Disse to fortolkningsmodellene vektlegger prosessene og transaksjonene hvor boenheten, som i utgangspunktet er et nøytralt miljø, blir omgjort til et hjem i sammenheng med hverdagslivet. Betydningen av hjem som en varig og kontinuerlig prosess ble tolket som en forbindelse mellom individers fortid og fremtid (Després, 1991, s. 101).

Folks bolighistorie ble funnet å ha en sterk innflytelse på hvordan de dannet seg bilder og ideer om hjemmet. Ved nyetablering av et hjem ble det identifisert forskjellige stadier. Den innledende fasen er ofte preget av å ikke føle seg hjemme, deretter utvikles bevisstheten om behovet for et hjem og til slutt viser den psykologiske og den fysiske følelsen av at stedet er et hjem seg. Hjemmets rolle ment som prosessen med å huske og den spesielle rollen som minner i senere liv, ble utforsket og som arena for hverdagen ble hjemmet funnet å utgjøre mye av substansen i en persons minner, for å gi de fysiske signalene som vekker minner og for spille en spesiell rolle i å bevare minner (Després, 1991, s. 102).

Følelsen av fortrolighet og rutine for hvordan ting må gjøres hjemme utvikles over tid og bidrar også til opplevelsen av å være hjemme. Disse tidsmessige prosessene refererer til de gjentatte rutinene av hverdagsaktivitet som forbindes med hjemmet. Det har blitt argumentert for at noen dimensjoner av følelsen av å være hjemme, bare kan oppleves gjennom rutiner som blir tatt for gitt. De betydningene har mer å gjøre med hverdagsrutiner og ikke så mye å gjøre med tenking. Rutiner som hører til de forskjellige årstidene, høytidsfeiringer, daglige rutiner og lignende bidrar til etablering av hjemmet. Drivkraft er en annen tidsmessig prosess for opplevelsen av hjem. Pynt, vedlikehold og husarbeid er bevis på menneskelig drivkraft til å passe på huset selv om hjemmet også kan være tilpasset gjennom investeringen av penger, fysisk og/eller psykisk energi (Després, 1991, s. 102).

Kvaliteten til opplevelsen av hjemmet som en romlig dialektikk mellom den indre private verden og den offentlige utenfor har blitt brukt for å forklare betydningen av hjem som et tilfluktsted. Hjemmet blir referert til som et befestet, omsluttende og hemmelig husly, et sted for sentrert fortrolighet og alenetid. Etableringen av denne innenfor- eller utenforgrensen er grunnleggende for opplevelsen av å være hjemme. Når grensene overskrides, føler folk seg invadert i sitt privatliv. (Després, 1991, s. 102).

3.3.5 Peter Somerville sin kritikk av Després sin bruk av tolkninger

Peter Somerville (1997) er kritisk til Després (1991) sine presentasjoner av teoretiske tilnærminger til betydningen av hjemmet, fordi han mener disse mangler en sosiologisk dimensjon. I sin artikkel argumenterer han for utviklingen av en hybrid teori som han skriver er nødvendig for å formulere en tilstrekkelig teori om betydningen av hjem, en sammenslåing av fenomenologiske tilnærminger og sosiologiske tilnærminger til en teori om betydningen av hjemmet. I hovedsak argumenterer han for at forståelsen av et hjem er konstruert både gjennom fenomenologiens dialektikk og gjennom dynamikken av sosiale relasjoner via prosesser som ikke kan brytes ned i separate fenomenologiske eller sosiale konstruksjoner (Somerville, 1997, s. 226-227).

Videre i artikkelen belyser Somerville (1997) tre begreper han mener er sentrale, privatliv som antyder romlige forhold, identitet som forholder seg til psykologiske relasjoner og familiaritet som blir assosiert med familiære relasjoner. Disse tre begrepene blir undersøkt og belyst når det gjelder deres historiske, geografiske og sosiale konstruksjon. Begrepene er valgt på grunn av deres forskjellige vektlegginger, men det hevdes at det er samme type forhold i hvert enkelt tilfelle og at både fenomenologisk og sosiologisk forskning derfor er relevant for å gi mening om alle tre begrepene. Somerville mener derfor at det ikke kreves separate forklaringer når det gjelder fenomenologi eller sosiologi, men en forklaring i form av sosial fenomenologi (Somerville, 1997, s. 231-232).

Jeg går ikke nærmere inn på Somerville (1997) sitt forsøk på å forme en hybrid teori mellom fenomenologi og sosiologi, men nøyer meg med å skrive at han ikke formulerte en entydig teori.

3.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg tatt utgangspunkt i Després (1991) sin artikkel hvor hun ved hjelp av fire teoretiske tilnærminger til meningen med hjem har kommet fram til ti kategorier. Jeg har presentert Højring (2019) sine modifiserte perspektiver til disse kategoriene og jeg har tatt med Somerville (1997) sin kritikk av Després (1991) for å vise at det kan være behov for å utvikle en ny teori om betydningen av hjemmet. Jeg vil i drøftingen min bruke de fleste av de ti kategoriene for å se på hva tidligere forskning viser og hva empirien min avdekker. Jeg kommer også til å bruke de fire teoretiske tilnærmingen i dette arbeidet, men velger å legge mest vekt på den territorielle tilnærmingen og den psykologiske tilnærmingen da disse har perspektiver som er viktige i forhold til å drøfte tryggheten til beboerne.

Jeg finner det interessant at alle de tre forskerne ovenfor viser til Maslow (2015) sin behovspyramide og har derfor valgt å komme kort inn på denne teorien som omhandler de menneskelige behovene. Alle tre viser til at flere av trinnene i denne teorien kan oppfylles av et trygt hjem. Jeg har hatt denne teorien i tankene når jeg har foretatt analysen min og jeg kommer til å bruke den videre i drøftingen min. Dette fordi jeg syns argumentet til Højring (2019, s. 79) om at de som føler seg utrygge i hjemmet sitt kan ha utfordringer med å nå høyere nivåer fordi behovspyramiden er bygget på den måten at de nederste behovene må oppfylles før man kan ta steget til neste nivå. Jeg tenker dette er relevant for den gruppen beboere som jeg forsker på.

4 Metode og forskningsdesign

I dette kapitlet vil jeg gå i gjennom hvilke metoder jeg har tatt i bruk for å innhente data. Det meste av dataene min er innhentet ved hjelp av kvalitative intervjuer med beboere og personal som er foretatt i et døgnbemannet Rop-bofelleskap. Ved disse intervjuene brukte jeg fotoplakater med bilder av to ulike bofelleskap som visuelle hjelpemidler. Bildene og plakaten blir presentert lengre nede i dette kapitlet. Jeg har hatt en feltsamtale rundt temaet med en virksomhetsleder og jeg har fått skriftlig svar på spørsmål sendt via mail fra en annen virksomhetsleder. I tillegg har jeg hentet inn noe data fra en seniorrådgiver ved en kommunal eiendomsforvaltning som svarte på spørsmål via mail. Jeg vil også gå inn på hvilke vitenskapsteoretiske utgangspunkt prosjektet mitt har, samt at jeg vil vise at jeg har ivarettatt den etiske siden ved denne typen prosjekt.

4.1 Kvalitativ metode

Jeg har valgt å bruke kvalitative forskningsintervjuer for å innhente data fra hovedutvalget mitt som er beboere og personal fra et RoP-bofelleskap. Hovedgrunnen for valget er at det kan være en fordel å bruke kvalitative metoder for å kunne studere fenomener som det er vanskelig å få tak i ved hjelp av andre metoder og at for noen grupper kan det være avgjørende at det er nær kontakt med forskeren for at de er villige til å bli med på prosjektet. Når man studerer marginale grupper, kan det være vanskelig å etablere kontakt. Det kan være at det tar lang tid, men det kan også bli lettere å oppnå dette om vi treffes fysisk som for eksempel i en samtale. Dette er en av grunnene til kvalitative metoder ofte blir foretrukket når man skal forske på marginaliserte grupper i samfunnet (Thagaard, 2018, s. 12). Kvalitative studier har en nærhet og en relasjon til kildene fordi de utføres i felten i motsetning til kvantitative metoder som er basert på en distanse mellom forsker og informant fordi informasjonen kommer fra spørreskjemaer og strukturerte observasjoner (s. 16). Når vi gjør bruk av kvalitative metoder er det primært fordi vi ønsker å utvikle en forståelse for de fenomenene vi studerer og derfor kan disse tilnærmingene knyttes til fortolkende teorier som fenomenologi og hermeneutikk. Den vitenskapsteoretiske

fortolkningsrammen danner grunnlaget for den forståelsen vi utvikler i løpet av forskningsprosessen (Thagaard, 2018, s. 19).

Fenomenologien søker å oppnå en forståelse av den dypere meningen av enkeltpersoners erfaringer med utgangspunkt i den subjektive opplevelsen. Forskerens refleksjoner over egne erfaringer kan danne et utgangspunkt for forskningen (Thagaard, 2018, s. 36). Forskeren må være åpen for erfaringene til de som studeres slik at den fenomenverdenen de opplever kommer i sentrum (s.36). Fenomenologi som begrep peker på at sosiale fenomener bare kan beskrives som virkelige av de menneskene som opplever dem (Kvale & Brinkmann 2015, s. 45).

I hermeneutikken fokuseres det på et dypere meningsinnhold enn den som umiddelbart kommer til syne, her fremheves betydningen av å fortolke folks handlinger. En hermeneutisk tilnærming legger vekt på at fenomener kan tolkes på flere nivåer og at det ikke bare finnes en sannhet. Den bygger på prinsippet om at mening bare kan forstås i den sammenheng den studeres i, som en del av en helhet (Thagaard, 2018, s. 37). Fortolkning utvikler forståelse ved å tematisere og trekke frem i lyset den ikke uttalte forståelsen vi allerede har med oss og derved utspiller forståelsesprosessen seg i en hermeneutisk sirkel (Thomassen, 2006, s. 163). Forforståelse dreier seg grunnleggende om vår egen måte å være i verden på (s.163) og derfor vil vår forforståelse farge all vår tolkning av andre folks handlinger.

4.2 Utvalg av informanter

I utgangspunktet var det mitt ønske å intervju beboere og personal som ikke hadde noe kjennskap til bofelleskapene jeg viste fram på plakatene og heller ikke hadde noe kjennskap til meg via jobb. Jeg tok kontakt med seks bofelleskap via telefon og mail, men fikk bare positivt svar fra et av dem. Da jeg, etter ønske fra avdelingsleder der, sendte forslag til datoer hvor jeg kunne komme for å gjennomføre intervjuene hørte jeg ikke noe mer fra

dem. Etter noen uker tok jeg på ny kontakt via mail og fikk beskjed om at avdelingsleder var sykmeldt, men hadde sendt alt over til sin stedfortreder. Jeg tok deretter kontakt med denne, først på telefonen uten hell, så via mail. Det tok enda to til tre uker før jeg hørte noe og da fikk jeg svar at de ikke ønsket å la seg intervju på grunn av koronasituasjonen. Jeg så det da som eneste utvei å bruke en kjent kontakt og fikk positiv svar fra denne som også er avdelingsleder i et kommunalt døgnbemannet bofelleskap for personer med RoP-lidelser. Hun hjalp meg med rekrutteringen i personalgruppen ved å sende mail med informasjon om prosjektet til alle sine ansatte og flere var villig til å stille opp. De tre som til slutt ble valgt ut fra personalgruppen ble valgt fordi de alle tre var på jobb den samme dagen. Informantene fra beboergruppen ble rekruttert av assisterende avdelingsleder ved at hun snakket med hver og en av beboerne, gav dem informasjon om prosjektet, gikk gjennom samtykkeskjema med dem og, fikk jeg høre, lovet alle ekstra røyk. Jeg intervjuet fire beboere og tre personal fra det samme døgnbemannet bofelleskapet som alle fikk spørsmål knyttet opp mot tryggheten i boligen og behovet for trygge uteområder.

Jeg var i utgangspunktet skeptisk til å intervju kjente personer fordi jeg hadde en oppfatning om at dette kunne påvirke svarene til informantene mine i negativ retning. Som Kvale og Brinkmann (2015, s. 108) skriver kan forskeren oppfattes som en venn når denne intervjuer personer som er kjente fra tidligere. At jeg ble oppfattet som en venn er nok å ta litt i, men at jeg ble oppfattet som en bekjent er nok riktig. I intervjusituasjonen med personalet, fikk jeg den oppfatningen at de snakket mer fritt om de gitte temaene fordi de kjente til min bakgrunn og dette gav meg en rikere datamengde enn jeg tror jeg ville fått om jeg hadde intervjuet helt ukjente personer. Det virket som de var trygge på å diskutere spørsmål de var usikre på med meg, før de gav endelig svar og det tror jeg hadde sammenheng med at de kjente meg. Det samme gjaldt beboerinformantene, men de var alle opptatt av å bli betrygget på at alt de sa var like viktig og at ingen svar var riktig eller gale.

I tillegg har jeg hatt en samtale med en virksomhetsleder, fått svar på spørsmål via mail fra en annen virksomhetsleder og innhentet informasjon fra en senior rådgiver ved en kommunal eiendomsforvaltning som svarte på spørsmål via mail (se tabell 1 for oversikt).

Tabell 4.1: Oversikt over de ti informantene og metode for innhenting av empiri.

Informanter	Antall	Metode
Beboere	4	Intervju m/fotoplakater
Personal	3	Intervju m/fotoplakater
Virksomhetsleder	1	Feltsamtale
Virksomhetsleder	1	Spørsmål og svar via mail
Senior rådgiver, eiendom	1	Spørsmål og svar via mail

4.3 Innhenting av bakgrunnsinformasjon fra virksomhetsledere

For å hente inn litt informasjon om hvordan kommunene tenker rundt dette med trygghet i boliger for beboere og personal valgte jeg å sende ut et spørreskjema (vedlegg 1) til sju virksomhetsledere rundt om i landet. Jeg fikk bare svar fra en, men denne hadde svart utfyllende og med mye informasjon under hvert spørsmål. I tillegg til dette hadde jeg en feltsamtale med en annen virksomhetsleder hvor vi snakket løst om hvordan RoP-bofelleskap ble planlagt i denne kommunen. Denne samtalen ble foretatt uten intervjuguide og jeg noterte stikkord under samtalen. Ut fra stikkordene og hva jeg husket, skrev jeg et sammendrag som jeg i ettertid brukte for å se etter informasjon jeg kunne bruke som empiri i prosjektet. Denne samtalen og de skiftelige svarene fra den andre lederen gav meg et lite innblikk i hvordan ulike kommuner planlegger for døgnbemannede boliger generelt, men også hvordan RoP-bofelleskap blir planlagt.

4.3.1 Feltsamtale

En feltsamtale blir av Buvik et al. (2020, s. 222) plassert i et kontinuum mellom det kvalitative forskningsintervjuet på den ene siden og en vanlig samtale på den andre siden. disse samtalene fremstår ofte som hverdagslige og mangler gjerne den systematikken som man finner ved kvalitative forskningsintervjuer. En feltsamtale utdyper informanten og forskerens felles opplevelser og bidrar gjerne til en utvikling av relasjonen mellom informant og forsker (s. 231). Det er som regel ikke noen tydelig begynnelse eller slutt på samtalen (232) og som regel blir det heller ikke hentet inn noe informert samtykke, noe som kan gjøre det vanskelig å bruke informasjonen uten at informanten skal føle seg ført bak lyset. En måte å løse dette på er å få godkjenning for sitater som skal publiseres fra informanten i etterkant av samtalen (s. 236). I min feltsamtale ble informanten på forhånd informert om at nyttig informasjon ville bli brukt i prosjektet mitt. Hun ble også minnet på dette underveis i samtalen og samtykket muntlig.

4.4 Intervju som metode

Hovedformålet med et kvalitativt forskningsintervju er å forstå verden sett fra intervjupersonens ståsted. Det å få fram betydningen av deres erfaringer og opplevelser er et mål i seg selv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20). Når vi snakker med folk i forskningsintervjuer er det fordi vi vil vite hvordan de beskriver opplevelsene sine og hvordan de artikulerer handlingsvalgene sine. Jeg fant det hensiktsmessig å hente det meste av empirien min fra kvalitative intervjuer med beboere og personal da det er deres opplevelser og tanker om trygghet i boligen jeg primært var ute etter. Kvale og Brinkmann (2015, s. 20) beskriver også hvordan subjektet i et forskningsintervju ikke kan være helt subjektivt fordi de blir påvirket av omgivelsene og det de snakker om, de blir også påvirket av meg og hvordan jeg legger fram informasjon om bildene jeg bruker. Mine opplevelser i intervjusituasjonen, spesielt med beboerne, var at de ble særlig påvirket av at de var bekymret for at de ikke svarte "riktig". Alle hadde behov for forsikringer underveis om at alt de sa var riktig og at det var deres opplevelser jeg var ute etter.

Et forskningsintervju blir ansett som en profesjonell samtale og bygger på dagliglivets samtaler. I løpet av samtalen konstrueres kunnskap i et samspill gjennom en utveksling av synspunkter mellom to mennesker. Det kan altså sies å være en gjensidig avhengighet av menneskelig interaksjon og kunnskapsproduksjon (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22).

4.5 Fotoplakater og opplysninger som ble brukt under intervjuene

I løpet av sommeren 2020 besøkte jeg to forskjellige kommunale døgnbemannede bofellesskap for personer med RoP-lidelser. Avdelingsleder ved den ene boligen og virksomhetsleder i kommunen med den andre boligen fikk informasjon og gav samtykke til formålet med besøket mitt. Jeg tok bilder av bygningene og av uteområdene og fokusert på hvordan de var utformet fra utsiden. Tanken var å bruke disse bildene som et visuelt hjelpemiddel i intervjuene med beboere og personal ved et døgnbemannet kommunalt bofellesskap. Planen var å ta bilder av et tredje bofellesskap i tillegg, men dette ble jeg forhindret fra da jeg ikke fikk innpass flere steder med begrunnelse i koronatiltak. I ettertid ser jeg at det var nok med bilder fra to boliger, da det antagelig ville vært forvirrende for beboerne å forholde seg til tre boliger når de samtidig ble spurt om sitt nåværende bosted.

I utgangspunktet var jeg opptatt av å vise om bygningene og eventuelle uteområder bidro til å skape trygghet for beboerne og personalet ved å holde uvedkomne ute og ved å ha uteområder som var skjermet for innsyn. De to bofellesskapene er fra to ulike deler av landet, Østlandet og Nord-Norge.

Det første bofellesskapet jeg besøkte lå midt i sentrum av en by. Der var det låste dører, høye gjerder, lyskastere med bevegelsessensorer og ingen muligheter for utenforstående å få tak i beboerne uten å måtte gå via personalet i boligen. Alle vinduer som vendte mot utsiden av bygget var plomberte og det var umulig for utenforstående å ta seg inn til leilighetene denne

veien uten å knuse rutene. De hadde et felles uteområde i en bakgård som var rammet inn av de høye gjerdene, huset med de kommunale leilighetene og huset med fellesstue/kjøkken og kontorer/personalrom. Hele uteområdet var innbydende og ble brukt hele tiden, både til fellesaktiviteter/måltider og som oppholdssted for beboerne.

4.5.1 Bofelleskap midt i byen

Inngangspartiet

Bakgården

4.5.2 Bofelleskap på utsiden av byen

Min første tanke da jeg kom til det andre bofelleskapet var at det var vanskelig tilgjengelig om man ikke hadde bil, men det viste seg at det var bussforbindelse i umiddelbar nærhet. Bofellesskapet her bestod av to frittstående hus med egne fellesstuer, felleskjøkken og uteområder som tilhørte hvert av husene, men de hadde også et felles uteområde som beboere i begge hus kunne benytte seg av. Her var det ingen høye gjerder, ingen låste dører og alle felles uteområder var helt åpne. I tillegg til gruset/asfalterte uteplasser var det store grøntområder med gress på nedsiden av husene, men disse var ikke vedlikeholdt og innbød heller ikke noe særlig til fellesaktiviteter. Midt mellom begge husene, nede på gressplenen, var det et lite hus (minnet om drivhus) med bord og stoler inni som noen ganger ble brukt til felles samvær, men dette ble brukt sjeldnere og sjeldnere og på grunn av koronaregler var alle innendørs fellesområder stengt. Husene lå i naturskjønne omgivelser med god utsikt og naturen tilgjengelig rett på utsiden av døren. Her var det tilgang til merkede turstier i skogen. I dette bofelleskapet kom det sjeldent noen utenforstående fra rusmiljøene på

besøk og behovet for adgangskontroll var ikke til stede. Husene lå øverst i en blindvei og hadde ikke naboer tett inntil seg.

Hus nr. 1

Hus nr. 2

Fellesstuen i hagen

Stien til skogen

Disse bildene ble limt på to plakater og presentert for informantene i bofelleskapet:

4.6 Gjennomføring av intervjuene

Etter min erfaring har de fleste beboere i døgnbemannede RoP-bofelleskap svært dårlige kognitive funksjoner og de kan ha vansker med å konsentrere seg over litt tid. Jeg kom fram til at det kanskje kunne være lettere for dem i en intervjusituasjon å ha et visuelt hjelpemiddel som kunne hjelpe dem å forstå hva jeg spurte om. Jeg lagde "fotoplakater" fra de to bofelleskapene jeg hadde besøkt. Til dette formålet brukte jeg to papp-plater hvor jeg limte på fotografiene fra de to bofelleskapene jeg hadde besøkt. En "plakat" for det ene bofelleskapet og en "plakat" for det andre bofelleskapet. Jeg skrev på litt informasjon om de enkelte stedene, for eksempel at det var døgnbemannet, om det var låste dører eller ikke var låste dører og hvor mange leiligheter det var i hvert hus. Jeg brukte overskriften "Bofellesskap i sentrum" og "Bofellesskap utenfor sentrum". Flere av spørsmålene var direkte knyttet opp mot bildene på plakaten så de kunne se på disse for å gjøre seg opp en mening og svare. Thagaard (2018, s. 98) skriver at fordelen med å bruke fotografier og å knytte spørsmålene opp mot disse, er at vi sikrer oss at informantene våre forstår spørsmålene.

Hun skriver også at det er særlig nyttig å bruke fotografier i intervjusammenheng når den som intervjuer ikke kan så mye om tema. Dette var ikke tilfelle i mine intervjuer, men heller for å hjelpe beboerne til å få en sammenheng og noen knagger å henge spørsmålene på. Kanskje virker de også evokativt, altså at de satt i gang følelser, minner eller assosiasjoner som spørsmålene ikke favnet (Tveiten, 2019, s. 183).

At jeg brukte disse plakatene i intervjuene gjorde det lettere for beboerinformantene å forklare hva de mente. De pekte samtidig som de forklarte hva de mente og det gjorde det lettere for meg å tolke svarene deres. Noen av beboerne hadde innskrenket vokabular og kunne svare veldig kort med svar som: ja, nei, der eller sånn. Svar som "der" eller "sånn" ble ledsaget med peking på plakatene og gav meg dermed mye informasjon selv om det verbale svaret var veldig kort. Jeg er helt sikker på at jeg ikke hadde fått så mye ut av et intervju med beboerinformantene om det ikke hadde vært for disse plakatene og da ville mye viktig informasjon aldri kommet fram.

Jeg valgte å bruke den samme metoden under intervjuet med personalet. Tanken bak dette var at personalet skulle få de samme holdepunktene som beboerne. De fikk også spørsmål direkte knyttet til bildene selv om de fikk andre spørsmål enn beboerne, så var temaene de samme. Fordelen med å bruke bilder i intervjusituasjonen med personalet var at de kunne reflektere over egne erfaringer i forhold til trygghet på arbeidsplassen (Thagaard, 2018, s. 99). For personalet var det tydelig at plakatene satt i gang følelser og assosiasjoner som gjorde at de kom med motspørsmål og "finpusset" på sine egne svar. Alle sammen kikket ofte på plakatene og veide for og mot når de skulle svare. Bildene gjorde at de fikk et rikere sammenligningsgrunnlag når de skulle svare og jeg oppfattet det sånn at jeg fikk mer utfyllende svar også fra personalet på grunn av bruken med plakater i intervjusituasjon.

Det kan være at plakatbruken har styrt tankene til informantene mine sånn at det etter hvert pekte seg ut klare svar, men det kan også være at de klare svarene ikke hadde vært så klare om de ikke hadde hatt dette visuelle hjelpemiddelet.

Ved starten av hvert intervju gikk jeg gjennom samtykkeskjema, la spesielt vekt på muligheten til å trekke seg. Alle beboerne fikk informasjon om å si fra til et av personalet om de ville på et tidspunkt ville trekke seg. Personalet fikk både mailadressen min og telefonnummeret mitt som de kunne bruke for å kontakte meg. Jeg fikk inntrykk av at tre av beboerne ikke brydde seg nevneverdig om formålet med prosjektet, det er også en mulighet for at de ikke helt forsto hva det gikk ut på selv om jeg gjorde mitt ytterste for å forenkle når jeg forklarte det. Den siste beboeren var veldig opptatt av at hun kunne være med på å gjøre det bedre for "sanne som oss" som hun sa og det var klart at hun hadde forståelsen for hva hun var med på. Det var også denne beboeren som svarte mest utfyllende på alle spørsmålene og som tydelig bestrebet seg på å svare så godt hun kunne. Tre av beboerintervjuene ble gjennomført i den enkelte beboers leilighet, den fjerde beboeren ble intervjuet i fellesstuen noe som i etterkant viste seg å ikke være det mest egnede stedet fordi andre beboere ville inn og den som ble intervjuet hadde låst døren. Dette førte til stadige distraksjoner og avbrytelser. Jeg støtte på utfordringer med at noen beboerne var ruset, den ene falt ut/sovnet flere ganger og en annen var tydelig amfetaminpåvirket og snakket som en foss, også om mange personlige problemer. Jeg valgte likevel å gjennomføre disse intervjuene fordi de begge tydelig viste at de ville være med å bidra og de hadde begge forberedt seg på at jeg skulle komme. To av personalet ble intervjuet på personalets oppholdsrom. Ved begge disse intervjuene ble vi flere ganger avbrutt av telefoner og beboere. Dette førte til at vi noen ganger mistet tråden, at jeg slo av opptakeren og at personalet kom med opplysninger som jeg kunne ha nytte av når opptakeren ikke sto på. Dette skjedde også flere ganger utenfor intervjuene at personalet kom med nyttige opplysninger og noe av det som ble sagt skrev jeg ned i ettertid sånn som jeg husket det og siden flettet det inn i intervjuene. Det siste personalet valgte å la seg intervjuet i basens felles spiseplass. Her var vi uforstyrret, men personalet hadde en avtale med en utenfra og dette gjorde at intervjuet ble kortere enn de to andre og at vi ikke fikk diskutert så mye rundt hvert tema.

4.7 Transkribering og analysering av datamaterialet

4.7.1 Transkribering

Det tok noen uker fra intervjuene ble foretatt til jeg begynte transkriberingen. Dette gjorde det noe vanskelig å huske alle ansiktsuttrykk og stemmeleier, men jeg hadde notert litt underveis i intervjuene og mener jeg har fått med meg det viktigste. Selve transkriberingen ble gjort ordrett etter diktafonen, men jeg redigerte dette noe i neste omgang for å få bedre flyt og sammenheng i setningene.

Utfordringen ved transkriberingen var at alle informantene som ble intervjuet med fotoplakatene som hjelpemiddel, flere ganger henviste til plakatene og at jeg ut fra sammenhengen i svarene noen ganger måtte tolke hvilke av plakatene det var snakk om. De aller fleste svarene henviste til hvilke plakater de snakket om og det var relativt enkelt å huske hvert intervju såpass godt at jeg skjønnte hvilke plakater de snakket om.

4.7.2 Analysen av intervjuene

Som Thagaard (2018, s. 151) skriver, så går første del av analyseringen ut på å lese teksten inngående for å få god oversikt over innholdet og for å danne et inntrykk av hvilke fenomener dataene kan gi en forståelse av. Deretter må det velges hvilken analytisk tilnærming som er mest hensiktsmessig å bruke på dette materialet.

Jeg leste de transkriberte tekstene fra intervjuene og svarene jeg hadde fått på mail mange ganger før jeg valgte en tematisk analysemetode. I temaanalyser rettes oppmerksomheten

mot de temaene som er representert i prosjektet (Thagaard, 2018, s. 172) og det var dette jeg gjorde. Jeg valgte å dele tekstene inn i tre hovedtemaer som etter hvert ble de tre hovedoverskriftene i denne oppgaven. Etter flere gjennomlesninger av disse temaene, skilte det seg ut undertemaer som jeg så kategoriserte tekstene mine under.

Jeg har nok også gjort bruk av kontekstanalytiske tilnærminger da jeg har informasjon fra informanter som representerer mange forskjellige nivåer innfor kommunene. Så ved å kombinere disse analysene, mener jeg å ha oppnådd en større forståelse for av konteksten som meningsinnholdet er hentet fra og jeg har hatt lettere for å få oversikt over variasjonen i dataene (Thagaard, 2018, s. 177).

4.8 Pålitelighet og gyldighet

4.8.1 Reliabilitet

Reliabilitet er knyttet til om prosjektet gir inntrykk av å være utført på en pålitelig og tillitsvekkende måte (Thagaard, 2018, s. 187). Begrepet reliabilitet er i kvantitativ forskning knyttet til reproduserbarheten av prosjektet, noe som betyr at en annen forsker skulle komme fram til de samme resultatene ved bruk av samme metode som den første har brukt. I kvalitativ forskning er ikke dette et relevant kriterium. Det viktige her er at argumentasjonen for hvordan utviklingen av data har oppstått er gjennomsigtig. Med dette menes at det er gjort rede for hva som referat fra intervjuene, hva som er observerte hendelser og hva som forskerens vurderinger og kommentarer (Thagaard, 2018, s. 188).

Jeg har etter beste evne forsøkt å gjøre min forskning så transparent som mulig ved å følge disse kriteriene. Konsekvensen, om jeg ikke hadde vært nøye med dette, kan være at min vurdering og mine observasjoner kan bli tolket som data fra informantene. Eller data fra

informantene kan bli oppfattet som mine vurderinger og observasjoner. Min rolle som forsker har også spilt en rolle inn i utviklingen av data. Da tenker jeg på det jeg tidligere har nevnt med at jeg er en bekjent av alle informantene jeg intervjuet og at dette antagelig har påvirket svarene på godt og vondt.

4.8.2 Validitet

Validitet er knyttet til om resultatene av forskningen og om de tolkningene jeg har kommet fram til i mitt prosjekt er gyldig (Thagaard, 2018, s. 189). En måte å argumentere for validiteten er å sammenligne mine resultater med resultater fra andre studier. Når tolkningene fra forskjellige studier bekrefter hverandre, så kan dette styrke validiteten (Thagaard, 2018, s. 191). Det er også sånn at når vi kjenner miljøet vi forsker på fra innsiden, så kan dette gi grunnlag for gjenkjennelse som blir utgangspunktet for den forståelsen vi kommer fram til. Dette er fordi vi utvikler tolkningen av fenomenene vi studerer sett i lys av egne erfaringer og den nye kunnskapen (Thagaard, 2018, s. 190). Men fordi vi kjenner miljøet fra før, så kan vi overse det som ikke stemmer overens med våre erfaringer og dermed bli mindre åpne for nyanser i de situasjonene vi studerer (s.190).

I mitt prosjektet kommer det fram flere resultater som kan bekreftes fra andre studier (se drøftingskapittelet), men det kommer også fram resultater som ikke har vist seg tidligere. Jeg mener dette har med min bruk av fotoplakater i intervjusituasjonen å gjøre og at min forskning er mer spisset mot de fysiske rammene i et døgnbemannet RoP-bofelleskap sett i forhold til tidligere forskning. De dataene dette har generert er relevante for mitt spørsmål som dreier seg om de fysiske rammene i et bofelleskap kan skape et trygt hjem og dette er hovedspørsmålet i dette prosjektet. Det kan også spille en rolle hvilket teoretisk utgangspunkt jeg vektlegger. Hadde jeg hatt utgangspunkt i andre teorier, så er muligheten for andre resultater stede. At jeg kjenner miljøet innenfra kan ha gjort at jeg ikke har fått med meg alle nyansene eller at jeg har tolket svar til å passe inn i min erfaring. Jeg er klar over at dette kan være noe som påvirker mine resultater og selv om jeg har forsøkt å være

nøytral kan jeg ikke være sikker på at denne erfaringen ikke har påvirket mine tolkninger og endelige resultater.

4.9 Etiske hensyn

4.9.1 Informert samtykke og konfidensialitet

Informert samtykke innebærer at deltagerne informeres om undersøkelsens overordnede formål, hovedtrekkene i designet, samt mulige risikoer og fordeler ved å delta. Begrepet innebærer også at jeg sikrer meg at deltageren deltar frivillig og at de er informert om at de når som helst kan trekke seg (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Alle mine deltagere har fått de opplysningene som er nevnt ovenfor. Jeg la spesielt vekt på muligheten til å trekke seg ovenfor beboerdeltagerne da jeg anså det som det et veldig viktig punkt fordi beboerne var rekruttert av personalet i boligen og muligens kunne ha følt seg presset til å delta.

Spørsmålet om konfidensialitet refererer til hvilken informasjon som skal være tilgjengelig for hvem (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 106). I dette prosjektet betyr det at alle privatpersoner har fått fiktive navn for å ikke gjenkjennes og kommunene som har bidratt er anonymisert. Alle mine deltagere er informert om at dette er et tiltak som er ivaretatt.

Alle har fått opplyst at prosjektet er en masteroppgave og at det er godkjent fra Norsk senter for forskningsdata (NSD).

4.9.2 Min rolle som forsker

Forskerens integritet er avgjørende for kvaliteten på forskningsresultatene og de etiske beslutningene som treffes og det som er viktigst, er at forskeren treffer de rette etiske valgene og har veid dette opp mot de vitenskapelige valgene i undersøkelsen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108). De avgjørende faktorene for forskerens integritet er kunnskap om etiske teorier, retningslinjer og verdispørsmål, samt forskerens erfaring, ærlighet og rettferdighet (s. 108). Som forsker er jeg helt ny og har dermed ikke erfaring med forskning, men jeg har erfaring med beboergruppen og jeg mener dette har hjulpet meg med å ta de rette etiske valgene i denne undersøkelsen. Jeg har tilstrebet en så god gjennomsiktighet som mulig i forhold til prosedyrene mine og jeg har forsøkt å gjengi funnene mine så nøyaktig som mulig.

Forskeren skal være uavhengig, men dette kan påvirkes både ovenfra og nedenfra av deltagerne i prosjektet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108). Da jeg har lang erfaring med å jobbe i døgnbemannede bofelleskap for den beboergruppen som er intervjuet her, så kan jeg ikke utelukke at jeg har tatt svar for gitt eller at jeg har tolket svar i lys av min erfaring selv om jeg har vært klar over at dette kunne påvirke mine valg. Et annet dilemma Kvale og Brinkmann (2015, s. 108) tar opp som et usikkerhetsmoment er spenningen mellom personlig vennskap og profesjonell distanse. I dette kan forskeren bli oppfattet som en venn og siden jeg tidligere har jobbet med disse beboerinformantene oppfattet jeg tidlig i intervjuene at dette var noe som påvirket svarene deres. Dette var noe jeg måtte ta hensyn til gjennom alle de fire beboerintervjuene.

4.9.3 Ruspåvirkede informanter

Jeg har tidligere sagt noe om at noen av beboerinformantene mine helt klart var ruspåvirket under intervjuene. Et spørsmål kan da være om det var etisk riktig å bruke disse som informanter. Dette var et spørsmål som ble tatt opp med personalet i boligen den dagen intervjuene ble gjennomført, men ingen hadde motforestillinger til dette. Siden jeg kjente disse beboerne fra tidligere av, så vurderte jeg underveis i intervjuene om jeg måtte avslutte. Det ene intervjuet ble av denne grunn ganske kort, både fordi brukeren hadde

problemer med å holde seg våken og også fordi han hadde vansker med å følge med på spørsmålene. I det andre intervjuet med en ruspåvirket beboer var problemet at denne hadde en ustoppelig taleflom som også handlet om andre emner enn det vi skulle snakke om. Jeg lot denne informanten snakke om ting som tydelig var viktig for denne, men forsøkte hele tiden å styre samtalen inn på de temaene jeg var der for. Når jeg transkriberte dette intervjuet, så spolet jeg bare over alt som ikke hadde med mitt prosjekt å gjøre.

4.10 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg vist at jeg har valgt en kvalitativ studie da jeg plasserer min forskning i den vitenskapsteoretiske verdenen med utgangspunkt i fenomenologi og hermeneutikk. Dette gjør jeg fordi jeg fortrinnsvis studerer fenomenet trygghet i boligen og da jeg i hovedsak har brukt kvalitative intervjuer for å samle dataen har dette plassert seg i den hermeneutiske fortolkende verden og da særlig med tanke på min tidligere erfaring fra feltet. Jeg har gitt opplysninger om min bruk av metoder hvor jeg i tillegg til intervjuer har brukt fotoplakater for at informantene skulle kunne visualisere lettere. Disse bildene er lagt ved for at leseren også lettere skal kunne forstå hva jeg ofte henviser til. Til slutt har jeg tatt opp de etiske sidene ved dette prosjektet, blant annet har jeg snakket litt om hvordan min nærhet til miljøet kan påvirke mine tolkninger og jeg har tatt opp noen sider av dette med å intervju ruspåvirkede personer.

5 Presentasjon av funn

Dette kapitlet inneholder i hovedsak funn fra individuelle intervjuer og svar kommet inn fra spørsmål sendt via mail, men også noe beskrivelse av et par bofelleskap som ofte blir referert til av de intervjuede. Før selve presentasjonen gir jeg et innblikk i en av beboernes liv for at leseren skal kunne danne seg et bilde av hvilke utfordringer som kan finnes i rusmiljøet. Opplysningen som er brukt for å portrettere denne beboeren, er funn som er hentet fra intervjuet med denne beboeren. Deretter presentere jeg funn fra beboer- og personalintervjuene samt noen relevante funn fra virksomhetslederne og fra rådgiveren fra eiendomsforvaltningen i en kommune. Disse funnene er samlet under de tre hovedtemaene "Trygghet i boligen", "Utforming av bygget" og "Felles uteområder" og primært handler om hvordan gi en tryggest mulig hverdag til beboerne i et RoP-bofelleskap. Tryggheten for personalet er også nevnt, da dette også ansees som et viktig tema for å en sammenheng med en trygghetsfølelse til beboerne. Etter disse tre temaene følger en oppsummering av beboer- og personalfunnene samt en kort oppsummering fra virksomhetslederne. Videre følger en egen del med flere funn fra de to virksomhetslederne og rådgiveren. Her presenteres funn om planleggingen av bofelleskap og hvilke retningslinjer som gjelder. Jeg velger å presentere dette fordi jeg mener de representerer perspektiver som gir leseren en kunnskap om hvorfor bofelleskapene kan være så forskjellige. De viser også at det kan være noe tilfeldig hvor de blir geografisk blir plasser og utformet.

For at noen av svarene fra beboerne og personalet skal være forståelig for leseren så ber jeg leseren ha metodekapittelet mitt, hvor jeg presenterer bilder fra to ulike bofelleskap som er brukt i intervjusituasjonen, i tankene. Jeg velger også å gi en kort beskrivelse av bofelleskapet/bygget hvor beboerne nå bor og personalet har sitt arbeidssted. Dette for at leseren skal forstå konteksten som disse to gruppene ofte svarer innenfor.

Jeg har gitt beboerne og personalet fra bofelleskapet fiktive navn.

5.1 Beskrivelse av bofelleskapet hvor intervjuene er foretatt

Bofelleskapet hvor intervjuene ble foretatt, er plassert i hovedetasjen i en bygning med to etasjer. I underetasjen er det kommunale leiligheter hvor alle beboerne har rusutfordringer og to beboere selger rusmidler. Etasjene er adskilt med to låste dører som bare personalet har nøkler til. Bygget ligger i en skråning og dermed er hovedinngangen til bofelleskapet plassert på bakkeplan, mens alle leilighetene ligger en etasje over bakken. Det som finnes av felles uteområdet er en åpen, asfaltert plass på utsiden av hovedinngangen. Her er det også parkeringsplass for bofelleskapets bil.

5.2 En beboerhistorie

Jeg har kalt en av beboerne jeg har intervjuet Astrid har somatiske og psykiske utfordringer i tillegg til store rusutfordringer primært med amfetamin. Tidligere jobbet hun i butikk, men mistet jobben da rusutfordringene ble for store. Hun har også bak seg et turbulent og til dels voldelig forhold. Astrid forteller at hun egentlig hadde en "vanlig" kommunal leilighet, men at denne ble invadert av en annen person sånn at hun måtte bo på gaten. På bakgrunn av bekymring fra hjelpeapparatet og de pårørende som var redd både for hennes somatiske helse, psykiske helse og også for livet hennes på grunn av mye rus og at hun stadig ble utsatt for vold i rusmiljøet og fra ekskjæresten sin, ble det blitt fattet hastevedtak i kommunen om at hun skulle få leilighet i bofelleskapet hun bor i nå. Vergen hadde takket ja på hennes vegne og det er hun glad for i dag, selv om hun synes det kan være litt slitsomt at personalet følger med på så mye. Astrid synes også det er trygt med personalet, men hun har hatt opplevelser i nåværende bolig hvor hun opplevde at personalet også ble redde og rådvile, så hun føler seg ikke helt trygg selv om det er bemannet. Hun synes det er en viss trygghet i at leiligheten ligger over bakkeplan selv om hun har opplevd at noen har tatt seg inn i leiligheten hennes via verandaen. Denne personen har i skrivende stund besøksforbud og dette gjør at Astrid føler seg trygg nå, men hun gruer seg til besøksforbudet går ut og er redd for at hun igjen skal få besøk via verandaen. Hun ønsker seg glass rundt verandaen sin fordi hun tror dette vil gjøre det vanskeligere å ta seg opp dit fra utsiden. Astrid sin følelse av

trygghet i nåværende bolig, blir også påvirket av naboene i underetasjen. Der bor det personer hun ofte har rusgjeld til og da er hun redd for at de skal vite at hun er hjemme. Ved disse anledningene lister hun seg over gulvet så naboene under ikke skal høre at hun er hjemme. Hun forteller at hun en gang ble truffet av en murstein som ble kastet gjennom vinduet i en tidligere bolig og at hun ved samme anledning også fikk glass i øyet fra ruten som ble knust. Etter denne hendelsen føler hun seg aldri helt trygg i egen leilighet og hun tenker alltid over hvor hun setter seg i rommet i forhold til vinduene. På tross av alle disse vonde opplevelsene, så er hun veldig opptatt av å bidra i denne undersøkelsen fordi hun håper at det hun sier kan være med på gi boliger "[...] som er tryggere for sånne som oss". Hun synes det er trist at de ikke har en skikkelig uteplass hvor hun kunne ordnet med litt blomster og gjort det hyggelig for seg selv og de andre beboerne. Hun har en spesiell interesse for blomster og forteller at hun tidligere har jobbet med dette.

5.3 Trygghet i boligen

For å kartlegge om beboerne var opptatt av trygghet i egen bolig, hvordan de oppfatter tryggheten i nåværende bolig og hva som skulle til for å få det trygt i egen bolig, stilte jeg flere forskjellige spørsmål. Ikke alle beboerne svarte på alle spørsmålene og noen av beboerne fikk oppfølgingsspørsmål eller endret spørsmålsstilling så de kunne klare å svare. Alle beboerne var opptatt av å være trygge, men ikke alle hadde klare svar på hvordan de skulle oppnå dette. Da jeg hadde tanker om at det er en sammenheng mellom det å føle seg hjemme i egen leilighet og opplevelsen av trygghet, så fikk beboerne også spørsmål om hva som skulle til for at de ville kalle boligen sin for et hjem. I forlengelsen av dette tok jeg også opp temaet om de selv hadde valgt å bosette seg der de nå bor, da det å bo der man ønsker eller selv har valgt, er et sentralt tema i hjemteoriene (se kapittelet om teori). Jeg opplevde at i løpet av samtalen kom de alle sammen på en eller annen måte inn på temaet med personal og alle mente at personalet var med på å trygge bosituasjon deres i den nåværende boligen. Dette er derfor tatt med som et eget tema.

Astrid sier hun trenger å føle seg trygg: "[...] at det ikke er så mange folk som flyr ut og inn". Hun er også opptatt av at det skal være ryddig og ordentlig, men poengterer at: "Hovedprien må være trygghet. For jeg har opplevd så mye knusing av glass som jeg har fått i øyet, ja, så trygghet er veldig viktig for meg".

Det var et gjennomgående tema at beboerne ikke følte at de selv hadde fått velge hvor de skulle bo eller at de hadde blitt lurt når de takket ja. Ernst følte seg lurt til å takke ja på feil grunnlag. Han mente å ha fått opplyst at det *kunne* forekomme noe rus mens realiteten er at alle i hele huset, etter hans utsagn: "[...] er tunge rusmisbrukere". Så der føler jeg meg rett og slett lurt! Ikke så reint lite heller". Astrid sin situasjon før hun flyttet inn var så bekymringsfull at i hennes tilfelle var det vergen som hadde takket ja til leiligheten på hennes vegne. De to andre fulgte bare med på "lasset" når leilighetene de tidligere bodde i ble gjort om til andre typer leiligheter og personalet ble flyttet. Alle har verger som har bistått beboerne i flytteprosessene.

Beboerne var opptatt av hva som skal til for å føle seg hjemme i leilighetene sine og det å føle seg trygge var et av kriteriene. Flere av dem var opptatt av at de ville følt seg tryggere og mer hjemme om bygget de bor i nå bare hadde rommet bofelleskapet og ikke andre kommunale leiligheter med personer som også er rusavhengige og som i tillegg selger rusmidler. Personalet deler beboernes opplevelser av at boligen ville vært tryggere uten andre naboer som både selger rusmidler og krever inn gjeld i samme bygg, de ville helst ikke hatt noen naboer i samme hus. "Helheten ville vært roligere" sier Synnøve. I samtalen med virksomhetslederen som har vært med på å planlegge dette bofelleskapet, kommer det fram at det ikke ble sett på som problematisk at det i resten av bygget bor andre med rusutfordringer selv om det også foregår salg av ulovlige stoffer i disse leiligheten. Hun mente at beboerne i bofelleskapet uansett får tak i de stoffene de har behov for.

Personalet har tenkt litt på beboersammensetningen i selve bofelleskapet og Else syns det kan være vanskelig når de blander beboere med paranoid schizofrenidiagnose med beboere som ikke har så alvorlige psykiatridiagnoser. Hun mener at de med mindre alvorlige diagnoser kanskje ikke opplever den tryggheten de burde fordi de ofte ikke helt forstår hva som foregår når de andre er veldig psykotiske. Dette kan også skape utrygghet, spesielt når psykotiske beboere blir så dårlige at de må på sykehus og ambulansen kanskje må ha bistand fra politiet når det skal gjennomføres en tvangsinnleggelse.

Ellers er beboerne, som folk flest, opptatt av å ha det pent rundt seg med ting som lamper, bord, pynt og tv. Da leilighetene i dette bofelleskapet er store og beboerne ikke hadde så mange eiendeler, så fremsto noen av leiligheten som ganske sparsomt møblert. Enok liker leiligheten sin, men forteller at han ønsker seg nye lamper og andre ting som kan bidra til å gjøre det koselig hos han, men han har ikke så god økonomi og sier han må spare lenge for å kjøpe noe han har lyst på i brukbutikken.

Når det gjelder sikkerhet for beboerne og personalet forteller rådgiveren fra den kommunale eiendomsforvaltningen at det er varierende behov, men at det ofte blir vurdert i forbindelse med etablering av bofelleskapet. Hun forteller at da det siste RoP-bofelleskapet ble etablert i hennes kommune, så hadde de et lite forprosjekt hvor tjenesten Rus og psykisk helsetjeneste i kommunen kartla hvilke tiltak som måtte på plass for å etablere bofelleskapet. Det var behovet hos beboerne og personalet som var grunnlaget for hvilke tiltak som ble gjort før botiltaket ble etablert.

5.3.1 Bemanning, låste dører og besøkskontroll

Når vi snakket om hva som skulle til for at beboerne skulle føle seg trygge i eget hjem, så kom det veldig tydelig fram at beboerne mente at døgnbemanning, låst hoveddør og besøkskontroll var et av det viktigste kriteriene for at de skulle føle seg trygge. Det ble naturlig å spørre beboerne om dette da de fleste stadig kom tilbake til at det er viktig med

personalet. Og på spørsmålet om de syns det var viktig at det var låst utgangsdør og at personalet kunne følge med på hvem som kom og gikk, var alle beboerne enige i at det gjorde dem tryggere med denne kontrollen. Alle var ikke like glade for det og syns det kunne bli litt mye noen ganger, men ingen av dem ville vært foruten denne kontrollen. Enok mente det var veldig viktig med låst dør og besøkskontroll: "[...] ellers hadde alle sammen bare gått ut og inn og det hadde blitt mye kaos og ødeleggelser og mye mer utrygt"! Ernst var opptatt av at personalet er med på å trygge han i bosituasjonen: "Hadde det ikke vært for at det er døgnbemannet personalet her, så hadde jeg ikke turt å bo her! Nei det hadde jeg ikke".

Personalet er også opptatt av låst hoveddør og besøkskontroll både for sin egen sikkerhet og for beboerne sin trygghet. Det kommer tydelig fram at det viktigste for dem for å kunne føle seg trygge på jobb er at de kan ha en viss form for kontroll på hvem som kommer og går på huset. De forteller alle tre at de syns det er viktig at de, via kamera, kan se hvem som står på utsiden og vil inn. Mari uttrykker det på denne måten: "[...] da er det i alle fall mer kontroll på det som er inne på området. Ikke fri flyt". Hun sammenligner med forrige arbeidssted "[...] så visste vi aldri om de hadde besøk. "Else syns det er viktig for beboerne sin trygghet: "[...] å kunne skjerme nettverket ute og å kunne si at de ikke får lov å komme inn". I forlengelsen av dette forteller Synnøve at det også kan være en utfordring at de ulike beboerne ikke klarer å sette grenser for hvem som får komme inn i deres leilighet. Beboeren lar ofte dørene stå åpne og går ut og inn til hverandre uten å spørre om det er greit. For noen av beboerne kan dette føre til utrygghet og personalet jobber med å lære beboerne å lukke egne dører for å begrense uønsket besøk.

5.3.2 Betydningen av personalets trygghet

Personalet er opptatt av sikkerhetstiltak som kan trygge dem i en jobbhverdag og de er ikke i tvil om at deres følelse av trygget ble overført til beboerne. Else mener at: "[...] hvis vi viser veldig utrygghet og sånn, så tror jeg det smitter over". Synnøve sier: "For har du trygge rammer på jobb [...], så er jeg ganske sikker på at beboerne opplever det veldig trygt at personalet er trygge og at de har det trygt". Synnøve har erfart det i tidligere jobb:

Det har jeg sett gang på gang når jeg har jobbet med psykisk utviklingshemmede og psykisk syke jenter. Blir vi oppjaget og hysteriske så tenker de at nå er det grunn til å være redde. [...] så absolutt, vår trygghet og stabilitet gir positiv virkning hos beboerne. (Synnøve)

Personalet poengterer at det er viktig at det er nok personalet på jobb til enhver tid. De opplever at det trygger arbeidshverdagen og de mener det er med på å trygge beboerne fordi det alltid er noen fra personalgruppen til stede. De trekker også fram at de syns det er uoversiktlig for dem å måtte opp og ned trapper for å gi bistand til leiligheter i flere etasjer. Dette bidrar til å øke utryggheten blant personalet fordi de ikke klarer å ha så god kontroll på hva som rører seg i hele huset.

I følge virksomhetslederne så blir personalets trygghet hensyntatt allerede i kravspesifikasjonene, altså før arkitekten begynner å tegne. Fokuset er rømningsveier fra alle mulige steder i bygget. Seniorrådgiver ved eiendom i en av kommunene forteller arbeidsmiljøloven setter vilkårene for arbeidsplassen og viser til at for eksempel arealet til personalet i et bofelleskap blir regulert her. Virksomhetsleder i en av kommunene forteller at de begynner å få en del erfaring med å bygge denne typen boliger, men at de stadig lærer noe nytt som de tar med seg inn i planleggingen av nye boliger.

5.4 Utforming av bygget og geografisk plassering

Alle beboere som er intervjuet, mener at bygget kan være med på å skape trygghet. Noen av dem referer til etasjen under bofelleskapet og mener det ville vært mye tryggere om de hadde hatt hele huset alene. Enok uttrykker det på denne måten: "[...] det hadde vært mye koseligere og tryggere". Ernst liker heller ikke at det er andre kommunale leiligheter i underetasjen, men han mener likevel at det er tryggere i huset han bor i nå i forhold til om

de skulle hatt egne innganger til hver leilighet og en separat base for personalet. Flere av beboerne nevner at de er glade for at de bor i andre etasje, som Håkon uttrykker det: "[...] med veranda i andre etasje". Personalet tror også det er viktig at bygget er utformet slik at leilighetene ikke er tilgjengelig rett fra gaten. Synnøve forklarer det med at: "Ofte glemmer de (beboerne) å lukke en dør eller et vindu og folk kan bare gå rett inn". Else, som har jobbet med to av beboerne i tidligere og nåværende bolig, syns det er helt fantastisk hvor trygge de to beboerne er nå og hun tror det har med bygningen å gjøre. Hun mener de to beboerne fremstår som mye tryggere nå når leilighetene ligger skjermet bak en felles hoveddør som personalet har kontroll på i forhold til hvordan de bodde tidligere med enge inngangsdører rett fra utsiden så hvem som helst kunne komme inn.

Når det gjelder hvordan bygget burde utformes for at de skal føle seg trygge, er både beboerne og personalet opptatt av at personalet må holde til ved hovedinngangen så de kan følge med på hvem som står på utsiden og at de ikke slipper inn andre enn de som bor der. Personalet som ble intervjuet trekker også fram at bygget må utformes slik at personalet har oversikt over hoveddøren, gjerne via kamera, så de kan følge med på hvem som vil inn.

Alle beboerne støtter seg til plakaten når de skal forklare hvordan de mener bygget burde utformes for å gjøre dem mest mulig trygge. De velger alle sammen plakaten med bilder fra bofelleskapet i sentrum. Astrid mener at dette bofelleskapet ville bidratt til å skape trygghet hos beboerne og forestiller seg det på denne måten: "[...] med en stor inngjerding og en svær port, kanskje en port i jern og med ringeklokke på sånn som her". Jeg tolker svarene deres her som at de mener at dette bofelleskapet ville vært det tryggeste fordi det er vanskelig for uvedkomne å ta seg inn via vinduer og verandaer da både dører og vinduer i leilighetene vender inn mot bakgården og alle som skal inn må via personalet som har full oversikt over hvem som kommer og går.

Også personalet støttet seg til plakaten når de skulle forklare hvordan de mente et RoP-bofelleskap burde utformes for å ivareta tryggheten til både beboerne og personalet. I tillegg til plakaten brukte de sitt nåværende arbeidssted samt den siste boligen de jobbet i for å komme fram til hva slags type bolig de mente ville være tryggest. I løpet av prosessen var de veldig opptatt av hvilke sikkerhetstiltak som var iverksatt i boligene på plakaten og de beskrev det siste bofelleskapet de jobbet i, hvor de har tatt med seg to beboere fra, som uoversiktlig med to etasjer hvor alle hadde sin egen inngangsdør rett fra utsiden og personalbasen lå i midten i første etasje. Som beboerne, ønsket også personalet seg et bofelleskap som var utformet som det vist på plakaten fra sentrum. De begrunner dette med at utformingen av bygget og uteområdene er lukket og at personalet kan følge med på hvem som kommer og går i tillegg til at leiligheten er utilgjengelige fra utsiden og bare kan nåes via gangen som personalet holder under oppsikt.

Jeg kan jo bare si det også, at når jeg ser på bygningene dine der det står bofelleskap i sentrum, har disse en bygningsmasse og et uteareal med hage som er innelukket og skjermet. Så det bofelleskapet som det er bilde av der, syns jeg ser ut som et veldig trygt bofelleskap. (Synnøve)

Fra en av kommunene forteller virksomhetsleder at for å ivareta både beboernes og personalet sikkerhet best mulig legger de leiligheten inn mot en bakgård/fellesareal i stedet for ut mot gaten. Dette for å unngå at uvedkommende ikke skal ta seg inn i bygget ved å for eksempel klatre inn vinduer/altaner, samt at man også unngår salg av illegale stoffer via de nevnte steder. De har også automatiske låser på dører og porter inn til utearealer så det ikke skal være mulig for uvedkommende å komme seg inn på felles uteområder. I sine nyeste bygg har de mulighet for å legge inn tekniske sikkerhetsløsninger som for eksempel fallalarm (automatisk varsling til trygghetsalarm, ofte brannvesenet ved harde fall) og lignende dersom noen skulle ha behov for det. Flere av leilighetene er bygget for såkalt hardbruk og alt av tekniske installasjoner er tegnet inn i boder mellom leilighetene for å unngå at disse blir ødelagt. Den andre virksomhetslederen forteller fra det siste opprettede bofelleskapet at de i tillegg til kriteriene om at alle leilighetene skulle ligge i andre etasje, så skulle de også

ha vindu fra vaktrommet til ringeklokkene, samt at det ble montert kamera foran inngangsdøren. Inngangsdøren er felles for bofellesskapet og alle som vil på besøk blir møtt av personalet som går for å spørre beboer om denne vil ha besøk av de som er på utsiden. Vil ikke beboer ha besøk, blir denne beskjeden brakt tilbake og personen(e) får ikke komme inn.

5.4.1 Størrelsen på leilighetene

Alle de tre fra personalgruppen som ble intervjuet tok opp spørsmålet om størrelsen på leilighetene og alle tre syns leilighetene der de jobber nå er altfor store (70-90 kvadratmeter). De mener størrelsen på denne typen leiligheter burde ligge på ca. 50 kvadratmeter, ikke mindre, men heller ikke så mye større. Alle tre har tanker i retningen av at for store leiligheter fort kan bli utrygge og Mari mener hun har lært at psykotiske personer fort kan føle seg utrygge i store leiligheter. Synnøve sier at beboerne stort sett bare bruker en liten del av leiligheten og hun er redd det kan skape en tomhets og utrygghetsfølelse hos beboerne. Hun tror beboerne har lettere for å få det koselig, trygt og greit når rammen rundt ikke er for stor. Else tenker at det er unødvendig med så store leiligheter til personer som ikke er vant til å ha så mange eiendeler og som ikke har så mange penger: [...] og for flere av dem så hadde det vært tryggere med en noe mindre leilighet". De har alle tre også erfaringer med leiligheter under 50 kvadratmeter og et av Mari sine argumenter for ikke å ha for små leiligheter er at de fort kan bli for klaustrofobiske og "veggene kommer mot deg". Else tenker at små leiligheter blir for hybelaktige, at de ikke blir ordentlige hjem og at det fort kan bli kaos der.

Funnene fra beboerne støtter personalets oppfatning om størrelsen på leilighetene. De forteller at de syns leilighetene er for store, selv om de liker dem og egentlig er litt stolte over å ha så store leiligheter, men at de ikke har penger nok til å kjøpe det de har lyst på for å fylle leiligheten med ting som kan bidra til at det blir koselig og mer som et hjem.

Selve leilighetene i dette bofelleskap er store, noe som gjorde det vanskelig å få noen til å takke ja til å bo der forteller virksomhetsleder. En av grunnene var at husleien ble høy, en annen grunn som ble oppgitt fra flere av dem som takket nei var at leilighetene ble for store og at de ikke orket å ha noe så stort å forholde seg til. Virksomhetslederen jeg snakket med mente at noen hadde behov for store leiligheter, mens andre hadde behov for mindre leiligheter for å føle seg trygg.

I følge rådgiveren fra eiendom så må boligen inneholde grunnleggende funksjoner og være godkjent som bolig etter plan og bygningsloven. Om husbanken skal bistå med finansiering, bør leiligheten ikke være mindre enn 40 kvadratmeter for enslige og noe større om det skal brukes rullestol. Dette kan fravikes og rådgiver gir eksempler på at husbanken har bidratt til å finansiere såkalte hardbruksboliger i hennes kommune som er mindre enn 40 kvadratmeter.

5.4.2 Fellesområder innendørs

Det var bare Astrid av beboerne som var opptatt av fellesstuen. De andre beboerne nevnte ikke felles inneområder med et ord, men de ble heller ikke spurt om det. Det kan være at dette er et tema jeg burde tatt eksplisitt opp i forbindelse med hva det er ved bygningen som kan skape trygghet for beboerne. Når jeg analyserte hva personalet fortalte, så er dette et viktig område av bygget som jeg ikke har fokusert på. Ikke desto mindre har det kommet fram en god del informasjon om at det er viktig for følelsen av trygghet for beboerne at det faktisk finnes et felles innendørs område som de kan oppsøke når de har behov for nærhet til personalet.

Astrid snakket om fellesstuen i forbindelse med hendelsen hvor hun fikk uønsket besøk i leiligheten via verandaen. Da hadde hun flyktet inn til personalet i fellesstuen og personalet hadde låst døren mens de ringte politiet så hun hadde følt seg ganske trygg.

Det kommer klart frem fra personalet at felles inneområder er viktige og flere av dem referer til de to beboerne som har flyttet med personalet til den boligen de er i nå. Mari forteller at det er et "hav av forskjell" på dem fra tidligere til nå og hun mener det er fordi de er mer trygge. At de bare kan komme inn på fellesstuen å se at personalet er der, tror personalet er en veldig fordel med tanke på å trygge beboerne: "Den ene beboeren som ofte er urolig, vandrer ut og inn i fellesstuen, så han kan se oss. Han trenger ikke å prates til, men han ser oss, tryggheten". Else tror at hele fellesområdet innendørs er viktig for følelsen av trygghet hos beboerne, spesielt viktig mener hun at fellesstuen er fordi det gir beboerne en mulighet til å komme til et felles rom uten å absolutt måtte si noe. Else har i den forbindelse også tenkt på antall leiligheter i et bofelleskap og hun syns ofte det er for mange leiligheter i en bolig. Etter hennes erfaring burde det ikke være mer enn fire leiligheter for at personalet skal kunne ha oversikt og skape trygge rammer for beboerne. Hun tenker også at det fort kan bli noen beboere som dominerer fellesområdene såpass mye at andre beboere, som kanskje har behov for å bli sett, blir skjøvet ut. Som hun sier "Det er stor forskjell på fire beboere kontra åtte beboere". I følge rådgiveren fra eiendom i kommunen, sier husbankens retningslinjer for å få finansiering av bofelleskapet, at det godtas i hovedsak sju leiligheter i denne typen bolig.

5.4.3 Midt i byen eller på utsiden av sentrum?

Når beboerne skulle ta stilling til dette, støttet seg igjen på plakaten og de stilte mange spørsmål rundt hvert av bofelleskapene. De var blant annet opptatt av om det gikk buss til bofelleskapet på utsiden av byen. De sammenlignet også bofelleskapene på bildet med sin nåværende bolig og også med tidligere bosteder. Flertallet ville gjerne bo på utsiden av byen, men de var opptatt av å ha tilgang på buss om de fant ut at de ville inn til sentrum. Igjen henviste de til plakaten og poengterer at de ville bodd i boligen som vist på plakaten fra sentrum, men de ønsket seg denne boligen på utsiden av byen og sier at de ville følt seg veldig trygge om de kunne bodd sånn. Astrid, som tidligere har bodd i byen og nå bor på utsiden av byen, forteller at hun har erfart at det ikke er så mange som er interessert i å ta

bussen ut av byen og at de fleste hun kjenner bor midt i byen. Dette utsagnet tolket jeg som at hun ikke ønsket besøk fra de fleste hun kjenner. Enok forklarer valget sitt om å bo på utsiden av byen med at det fort kan bli mye trafikk (min tolkning her er at han mener fra rusmiljøet) og at det er lettere å havne i bråk både ute og inne i egen leilighet. "Når boligen er lengre unna byen, så greier du ikke å involverer deg så mye som midt i byen". Han mener også at det er viktig hva slags naboer man har og tror det er lettere å få gode naboer på utsiden av byen.

Personalet var igjen helt samstemte og mente at et døgnbemannet bofelleskap for personer med RoP-utfordringer burde plasseres på utsiden av byen. De henviste også til bofelleskapet i sentrum (fotoplakat) og ønsket seg tilsvarende bygg, men på utsiden av byen.

Hovedargumentet for dette var at de mente at det ville være tryggere både for beboerne og for personalet. De har erfart at det blir mindre pågang på dørene og at det blir vanskeligere for "fiendene" til beboerne, som et personal kaller utenforstående, å komme og kreve gjeld. Som Mari uttrykker det: "[...] det er nok lettere å oppsøke de som bor midt i honningkrukken, midt i byen, tror jeg". De er alle også enige om at det må være mulighet for beboerne å kunne ta buss inn til byen så beboerne kan være mest mulig selvstendige og kan komme seg rundt dit de ønsker. Else har erfart at beboerne klarer å holde seg vekk fra "det verste nettverket" flere dager i strekk, nå når de bor på utsiden av byen, i motsetning til når de bodde byen. "Jeg tror det er en kjempefordel da, for tryggheten, det tror jeg".

Virksomhetslederen fra den ene kommunen sier at de forsøker å planlegge boligene så sentralt det lar seg gjøre, men legger til at det siste boligen de bygget ble bygget noe på utsiden av sentrum etter ønske fra de tiltenkte beboerne.

Synnøve tar opp dette med at alle syns det er viktig med låst dør, men etter å ha fått forklart hvorfor de ikke hadde låst dør i boligene på plakaten fra utsiden av sentrum, tenker hun at dette er noe som kunne vurderes etter behov om boligen hadde ligget såpass langt unna sentrum at de sjeldent hadde besøk fra rusmiljøet. For sin egen del er personalet mest opptatt av å være trygge *inne* i boligen og de tror de hadde vært mer trygge om boligen var

plassert på utsiden av byen i og med at de regnet med at de da ville ha færre besøkende fra rusmiljøet på utsiden av boligen.

5.5 Felles uteområder

I sin nåværende bolig har ikke mine beboerinformanter noe egentlig felles uteområder. Det som finnes er rett på utsiden av hovedinngangen, et asfaltert område som også brukes til parkering for bilen som hører til bofelleskapet. Dette syns beboerne er veldig trist og de gir alle uttrykk for at de ønsker seg et felles uteområde.

Når beboerne skulle beskrive hva slags felles uteområde de ønsket seg, så brukte de plakatene til å hjelpe seg med å forklare meg hva de syns var viktig. Beboerne ville gjerne hatt en bakgård som den fra bofelleskapet midt i byen (på plakaten). Astrid syns det ville vært helt suverent fordi den er inngjerdet og man kan sitte i fred uten innblanding fra naboer. "Det syns jeg er helt knall". Her er hun opptatt av at området skal være skjermet på grunn av at beboerne, men også for å skjerme naboene: "[...] kanskje det er litt sånn prat som naboene ikke er så veldig interessert i å høre". Hun syns også den felles utestuen i bofelleskapet på utsiden av byen (plakaten) er flott selv om hun syns det ser litt "lugubert" ut rundt der. Hun mener det antagelig har å gjøre med at det er dårlig økonomi i kommunen og at de ikke har råd til å betale vaktmester. Det syns hun er synd fordi det var veldig fint og grønt der. Fra flere av beboerne kommer det forslag om hvordan uteområdet burde være, de viser til at det inngjerdede området som er vist på plakat fra sentrum ikke gir adgang for andre enn beboerne og personalet. Noen av beboerne nevner også at de mener det burde være regler for hvordan man kan oppføre seg i dette fellesområdet og at personalet også bør være til stede for å trygge de beboerne. Enok, som jeg oppfatter som en litt engstelig og utrygg person, mener at alt det som er nevnt ovenfor er viktig for at han skulle følt seg trygg og brukt uteområdene. "[...] da ville det vært trygt". Noen av dem er også opptatt av stien som gir muligheten til å gå rett ut skogen (på plakaten fra utsiden av byen).

Personalet mener det er viktig med et trivelig og skjermet uteområde og savner det i den nåværende boligen. Synnøve uttaler at det er viktig både for den fysiske så vel som den psykiske helsen til beboerne og at det å ha en hage er veldig viktig, spesielt på sommeren. "At den også er innrammet på samme måte som huset, at ikke det plutselig står noen utenfor på tunet som du skal forholde deg til, men at det også der må ringes på som alle andre steder". Else forteller om det uteområdet de har i dag:

Ute så mangler det et trygt fellesområde. Den lille plassen ute har både veldig innsyn for de som går forbi og det blir veldig lett for naboene nede å bare komme opp, så der mangler det et hyggelig fellesområde. Jeg husker vi satt og grillet foran parkeringen der, men det er jo veldig sånn stigmatiserende innsyn fra folk som kjører forbi og kikker og det syns jeg ikke er så bra. (Else, personal)

Så alle de tre fra personalgruppen mener det er viktig at eventuelle felles uteområder er skjermet. De har erfart at det er vanskelig å få beboerne i nåværende bolig til å bruke uteområdet og tror det har å gjøre med at det er lite innbydende så lenge det bare er et asfaltert område med parkering, fri adgang for alle og full innsyn fra både naboer og veien. De tror at for å få til en positiv opplevelse ved bruk av uteområder, må tilbudet være et annet enn de har i dag. De viser alle til plakaten fra sentrum og uteområdet der og mener dette er den ideelle uteplassen. Her sitter ingen på utstilling og det er trygt og avskjermet fra både naboer og de som går forbi.

Den basen midt inni der, den er jo helt topp i forhold til å skjerme seg fra forbipasserende som ikke engang vet at det er en koselig bakhage der. [...] for jeg tror de føler seg mest vel hvis de ikke blir, ja de er ofte psykotiske, veldig ruset, at det ikke blir innsyn fra skolebarn og andre naboer da. Jeg syns det er viktig for tryggheten da, både for personalet og beboerne. (Else)

Fra en av kommunene forteller virksomhetslederen at uteområdene i deres døgnbemannede boliger er skjermet for innsyn. Der kan beboerne sitte uforstyrret og disse bakhagene blir brukt ganske mye til felles aktiviteter i sommerhalvåret. Tanken med skjermede uteområder er å bidra til mindre stigmatisering av beboerne.

5.5.1 Oppsummering av beboer- og personalfunn

Beboerne er alle opptatt av at det må være personal i boligen døgnet rundt selv om de syns det kan bli for mye kontroll og overvåkning. De er enige om at låst hoveddør er viktig og alle beboerne mener at dette trygger bosituasjonen deres. De fleste av beboerne ville valgt å bo i et bygg utformet som bofelleskapet midt i byen (plakaten) fordi dette er rammet helt inn og det er vanskelig for uvedkomne å komme inn til leilighetene, men de ønsket seg at det skulle ligge på utsiden av byen fordi de har erfart at det ikke er så mange som vil ta bussen ut av byen og da ville de vært enda tryggere. De syns også det er flott at uteområde er inngjerdet og helt uforstyrret. Beboerne ønsker seg et skjermet uteområde hvor de kan være trygge og ha det koselig. De fleste beboerne syns de har for store leiligheter, de mener de ikke har brukt for så stor plass og de har ikke penger til å fylle de opp med møbler og ting.

Personalet er i likhet med beboerne opptatt av muligheten for låst hoveddør og besøkskontroll. De mener dette er det viktigste for tryggheten til både beboerne og for personalet. De syns også, som beboerne, at utformingen av bygningene på plakaten fra sentrum egnest seg best som bofelleskap for personer med RoP-lidelser fordi denne var innelukket, det er lett å få oversikt over hvem som kommer og går og den hadde en skjermet hage noe som ville ført til mindre stigmatisering av beboere, men alle ville plassert dette bofelleskapet på utsiden av byen. Å plassere bofelleskapet på utsiden av byen mener de vil medføre færre besøk utenfra, noe som igjen fører til en tryggere hverdag for beboerne og et tryggere arbeidssted for personalet. De tror også at dette til en viss grad vil være med på å redusere rusinntaket til beboerne, da det er litt mer utfordrende å skaffe seg rus. De intervjuede fra personalgruppen var alle klare på at å ha andre kommunale leiligheter med personer som også er rusavhengige i samme bygg som et RoP-bofellesskap er uheldig. De

henviser til erfaring med at andre beboere selger rusmidler og gjør hverdagen til beboerne mer utrygg enn den ville vært uten disse andre kommunale leilighetene. Når det gjelder størrelsen på leilighetene mener de at disse burde være på ca. 50 kvadratmeter, de tror mindre enn dette fort kan føre til kaos og en klaustrofobisk følelse hos beboerne og de har erfart at for store leiligheter fører til at beboere med lite penger ikke klarer å fylle opp leilighetene med ting på grunn av pengemangel. De har erfaringer med at beboerne bare bruker en liten del av leiligheten. Personalet er også helt klare på at det er viktig med felles inneområder som beboerne kan oppsøke ved behov og hvor personalet er lett tilgjengelig. De har erfart at dette gir en trygghet hos beboerne. Personalet tror det ville vært fint med et felles uteområdet og de begrunner dette med bedre fysisk og psykisk helse for beboerne. Alle mener et uteområde bør være skjermet for innsyn og for besøkende og dette begrunnes med at de ofte er psykotiske og ruset og at det kan føre til stigmatisering om dette området har fritt innsyn. De henviser til bakhagen på plakaten med bofelleskapet fra sentrum som de mener er oppfyller alle kriterier de ville satt. Alle tre har erfaringer med at personalets følelse av trygghet eller følelse av utrygghet smitter over på beboerne.

5.5.2 Oppsummering fra virksomhetslederne

Den ene virksomhetslederen forteller at sikkerheten for personalet blir ivaretatt allerede i kravspesifikasjonene med fokus på rømningsveier og at de får mer og mer erfaring med hvordan de bør utforme bygget i forhold til trygghet for beboerne etter som tiden går. De bygger nå alle nye bofelleskap med leilighetene vendt ut mot en bakgård for å redusere besøkende, trusler og salg av ulovlige stoffer via vinduer. Den andre forteller at besøkskontroll og kameraovervåkning ved hoveddøren er et tiltak i forhold til sikkerheten. De tenker også på at leilighetene skal være utilgjengelige via vinduer og uteområder. I den ene kommunene er de opptatt av å ha skjermede uteområder og har erfaringer med at disse blir brukt ganske mye i sommerhalvåret. Tanken med skjermede uteområder er for å unngå stigmatisering av beboerne.

5.6 Tilbakemeldinger angående selve planleggingen av RoP-bofelleskap

Jeg undret meg over om det fantes egne retningslinjer for hvordan et RoP-bofelleskap burde utformes og eventuelt hvem som bidrar til at RoP-bofelleskapene blir planlagt og plassert der de geografisk ligger. Derfor ble dette også et tema når jeg snakket med virksomhetslederne og eiendomsforvaltningen.

Senior rådgiver i eiendomsforvaltningen i en kommune kan fortelle at det ikke gjelder noe spesielt lovverk for RoP-bolig og at arbeidsmiljøloven setter vilkår til arbeidsplassen (eks. arealet til personale i et botiltak). Hun gir eksempel på at kommunens RoP-boliger kommer innunder § 4 i kommunens retningslinjer (som er gjort anonym).

§ 4 Søkere med behov for bolig med særskilt tilrettelegging i forhold til helse- og sosiale forhold.

Søkers behov for særskilt tilrettelagt bolig for helse- og sosiale forhold må dokumenteres.

Særskilt tilrettelegging for slike formål kan bestå i fysisk tilrettelegging av boligen, som eksempelvis rullestoltilpasning, spesialinnredning bad/toalett mm. Den særskilte tilrettelegging kan også bestå i andre forhold, eksempelvis gjennom at bolig har nærhet til lovpålagte helse- og omsorgstjenester. ([...] kommune, 2015)

Virksomhetslederne forteller at de i aller høyeste grad er med i planleggingen av nye RoP-bofelleskap. De melder behovet for disse bofelleskapene til rådmannen i kommunen, som igjen melder det til politikerne. Det er politikerne som til syvende og sist bestemmer om det er et reelt behov for denne typen bofelleskap i kommunen og som også bestemmer de økonomiske rammene. De har ofte også tanker om hvor dette bør lokaliseres. En virksomhetsleder legger til at innspill først skal ha kommet fra alle berørte parter og at selve bofelleskapet planlegges ut fra en behovskartlegging. Hun forteller at selv om det er

politikerne som fatter det endelige vedtaket, så er det som oftest etter anbefaling fra virksomhetsleder eller kommunalsjef.

I begge kommunene blir allerede eksisterende lokaler vurdert og sett på i forhold til hvilke endringer som eventuelt må til for å optimalisere bygget til brukergruppen, men at de siste døgnbemannede boligene i den ene kommune er nybygg bygget på egnede tomter kommunen allerede har hatt. Gamle bygg på disse tomtene er sanert fordi de har vært for gamle til å bygges om. Ved opprettelsen av et nytt bofelleskap for personer med RoP-lidelser i den andre kommunen var det virksomhetsleder, den tiltenkte avdelingslederen og prosjektlederen fra Bygg og eiendomsdrift som fant de egnede lokalene. Lokalene hadde beliggenhet i en blokk som kommunen hadde fra tidligere. De av de tidligere beboerne som det ikke ble funnet nye boliger til, ble flyttet til den ene etasjen for å frigjøre en hel etasje for bofelleskapet.

Det kan ta mange år før et planlagt og godkjent bofelleskap står ferdig fordi mange aktører og prosesser skal involveres forteller virksomhetslederen. For eksempel er det kravspesifikasjoner som må på plass, arkitekten skal tegne et bygg som skal ivareta ulike behov som for eksempel krav fra arbeidstilsynet. Videre skal det søkes om støtte fra for eksempel Husbanken, anbudskonkurranse skal ut til entreprenørene og noen ganger må tomten omreguleres grunnet endret formål. De forteller også at selv om det er vedtatt å bygge et bofelleskap, så kan det å finne egnet tomt være en utfordring som kan forsinke en byggestart i flere år. Noen personer med RoP-lidelser kan ha en adferd som vanskelig kan forenes med et sosialt felleskap og nære naboer. Den virksomhetslederen jeg snakket med var veldig opptatt av at ikke alle personer med en RoP-lidelse passer inn i et døgnbemannet bofelleskap. Hun mente det var et større behov for boliger tilpasset hver og en av disse. Kanskje dette også kunne være forsterkede boliger med minimal oppfølging fra personal, bare tilsyn en gang pr. dag for å sørge for at beboerne ikke forgår. Disse RoP-pasientene har utfordringer som gjør at de ikke har behov for noe fellesskap.

5.7 Tanker om funnene mine

I dette kapittelet har jeg presentert funn fra alle mine forskjellige informanter. Jeg finner det overraskende at beboerne er så klokkeklare på at de ønsker låste dører og besøkskontroll, men jeg tenker at det har noe med funksjonsnivået til beboerne å gjøre, at de for eksempel har store problemer med å sette grenser og si nei. Dette vil bli diskutert mer grundig neste kapittel.

Et annet funn som peker seg ut er at både beboere og personal har en klar oppfatning om hvilken type bygning de ønsket seg for å ivareta tryggheten. Dette er, så vidt jeg har klarlagt, ganske unikt i norsk sammenheng. Det at beboerne er så klare på dette har kanskje en sammenheng med at de aldri har fått dette spørsmålet tidligere eller kanskje har det sammenheng med min bruk av metode. Ved å bruk av plakater med ulike utformede bofelleskap i kombinasjon med spørsmål har informantene kanskje hatt lettere for å visualisere? Spørsmålet om hvordan et RoP-bofelleskap burde bygges, vil bli behørig belyst i diskusjonskapitlet. Både størrelsen på leiligheten, antall leiligheter og de ytre fysiske rammene vil diskuteres da funnene viser at alle temaene er aktuelle i forhold til hvordan bygget kan bidra til å øke trygghetsfølelsen.

Funnen viser også klart at den geografiske plasseringen av bygget bør legges til utenfor sentrum og også dette vil bli sett nærmere på i neste kapittel.

Det kommer fram at kommunene har forskjellige tilnærminger til hvordan de skal trygge beboerne, men de to kommunen som er representert, har tanker om at det er viktig selv om det kan virke som det er mer integrert hos den ene kommunen enn hos den andre. Dette vil også bli diskutert i det påfølgende kapittelet.

Det viser seg også at skjermede felles uteområder er et savn og også et viktig tema for bofelleskapsinformantene som mangler dette helt i den nåværende boligen. Fordeler ved å ha trygge, skjermede uteområder vil diskutert i neste kapittel. Jeg skriver fordeler fordi det så langt jeg har funnet ut, ikke er påvist noen ulemper med dette.

6 Drøfting

I dette kapitlet vil jeg drøfte mine funn opp mot teorikapittel og forskningskapitlet. Jeg vil forsøke å belyse min problemstilling og mine forskningsspørsmål fra både et teoretisk og et forskningsmessig ståsted.

6.1 Trygghet i boligen

Mine funn tyder på at Després (1991, s. 97) sin første kategori om at opplevelsen av et hjem skapes av "sikkerhet og kontroll" kan knyttes til følelsen av trygghet. Denne kategorien, som er knyttet til den territorielle tolkningen av hjem og favner både den fysiske og den psykiske siden av sikkerhet og kontroll, fremstår som viktig fordi det handler om beboernes rett til å utøve kontroll med den adferden som utøves innenfor sitt territorium og som dermed øker følelsen av trygghet. Også Højring (2019, s. 77, 83) og Somerville (1997, s. 227) holder denne kategorien som viktig. Højring (2019, s. 77) skriver at det å kunne føle seg trygg og sikker er et av menneskets grunnleggende behov og hun mener derfor at dette er et sentralt tema for å forstå betydningen av et hjem. I de følgende underkapitler vil jeg forsøke å belyse betydningen av hvordan bygget som rommer et bofelleskap kan være med på å fremme eller undergrave følelsen av trygghet hos beboerne.

6.1.1 Bemanning, låste dører og besøkskontroll

Højring (2019, s. 79) skriver at retten til sikkerhet og kontroll knyttet til det territorielle kan forbindes med det å ha makt til å bestemme hvem som skal ha adgang, ikke bli overvåket av andre og ha friheten til å bestemme reglene selv. Hun skriver også at retten til kontroll over et territorium, handler om enten selv å ta kontrollen eller å bli gitt denne kontrollen av andre (s. 83). Dette kan ikke umiddelbart overføres til beboerne i det døgnbemannede RoP-bofelleskap hvor jeg har gjort mine undersøkelser. Her viser mine funn at det er personalet som har kontroll på hvem som kommer og går og at beboerne må forholde seg til gitte

regler, spesielt for adferd, i fellesarealene. Videre viser mine funn at beboerne ønsker at personalet både overvåker og har kontroll med hvem som kommer og går i boligen, alle beboerne har frivillig gitt fra seg denne kontrollen til personalet og funnene tyder på at det er med på å trygge dem i bosituasjonen fordi de selv har vansker med å sette grenser og si nei. Dette samsvarer også med Wågø et al. (2019, s. 30) sin forskning som viste at utrygghet i boligen kan være et utslag av besøk fra utsiden som beboerne ikke klarer å si nei til og fordi disse beboerne har vansker med å si nei, så kan de ende opp med besøkende de egentlig ikke ønsker. Det kan derfor stilles spørsmål ved om Højring (2019, s. 79) sin tolkning av sikkerhet og kontroll alltid har en sammenheng med det å ha makt til å bestemme hvem som har adgang til boligen for at den skal føles som et hjem. For selv om beboerne har gitt fra seg denne makten, så er det ingenting fra mine funn som viser at de ikke har en følelse av at de er hjemme. Det kan tyde på at for beboerne er deres følelse av trygghet i hjemmet viktigere enn å ha en makt som de ikke er fullt ut i stand til å selv administrere. Højring (2019) har utformet sine teorier basert på hvordan hun har tolket bostedsløses opplevelse av hva et hjem er. Det er mulig at dette er årsaken til at hennes teori ikke stemmer overens med mine funn om dette. Mine funn sier noe om hvor viktig det er for beboernes følelse av trygghet at bygget utformes på en måte som gjør det mulig for personalet å kunne kontrollere hvem som kommer og går og dette gjøres enklest ved å ha leilighetene innenfor en hoveddør. Når Friesinger et al. (2020, s. 2) skriver om materialitet som utvidende eller innskrenkende, så er tolker jeg det som at låste dører er innskrenkende i forhold til deres forståelse av materialitet sett i forhold til den beboergruppen de har snakket med. Også her viser mine funn at det er viktig å ta hensyn til hvilke utfordringer de forskjellige beboergrupper har.

Det åpenbarer seg noen spørsmål i forlengelsen av funnene som er diskutert ovenfor og som jeg mener burde tas til etterretning i arbeidet med denne gruppen personer. I nåtidens samfunn er det de rådene idealene som brukerstyring og empowerment sammen med det politiske synet på autonomi og det liberale mektige subjektet som er styrende og kanskje er det storsamfunnets idealer om kontroll over egen eiendom som kommer til syne i hjem-teoriene mens beboerne bare vil ha omsorg og være trygge? Després (1991, s. 97) uttrykker selv at noe av denne svakheten ved litteraturen er fordi det meste av hjemforskningen hun

bygger sine teorier på er foretatt hos kjernefamilier som selv eier sine hjem. Også Højring (2019, s. 76) retter noe kritikk mot dette og mener de fleste teoriene om betydningen av hjemmet er utviklet fra forskning som har fokusert mest på de positive sidene ved hjemmet og at undesøkelsene de er bygget på er foretatt hos personer som er fornøyde med hjemmene sine.

Beboerne har altså gitt fra seg makten til å kontrollere hvem som kan komme inn hoveddøren fordi de ikke klarer å administrere dette selv, men det er leiligheter innenfor hoveddøren med naboer som også kan gjøre enkelte beboere utrygge. Personalet har erfart at noen av beboerne har vansker med å forstå at leiligheten er beboernes egne arealer som de selv bestemmer over. Dette kan gi seg utslag i at de ikke lukker døren eller at de går inn i andre sine leiligheter og tar seg til rette uten å be om lov. Noen ganger kan denne adferden føre til uoverensstemmelser mellom beboerne som igjen kan være med på å skape et utrygt bomiljø. Mine funn fra personalet viser at dette er noe de jobber med. De forsøker å lære beboerne at de måtte lukke dørene, banke på når de skal på besøk og at det er hver og en beboer sin rett å kunne si nei til besøk. Det kan tyde på at noen av beboerne har et utvidet begrep av hva et hjem er, at hjemmet er hele boligen og ikke bare deres egen leilighet. Dette viser også at noen av beboerne føler seg trygge innenfor boligens fire vegger, men denne adferden kan også være med på å bidra til å øke utryggheten i bomiljøet for de svakeste av beboerne. Kanskje hadde denne utfordringen ikke vært så fremtredende om leilighetene hadde egne innganger fra utsiden og ikke fra en felles gang? Det er også gjenkjennelig i mine funn fra personalet at selv om de bare har fire beboere, så er det ikke alle som går like godt sammen eller som forstår hverandre like godt. Personalet jeg snakket med henviser her til for store ulikheter i diagnoser og kognitiv funksjon og at noen kan være redd for naboene som bor i bofelleskapet fordi enkelte naboer kan ha en utagerende adferd ofte grunnet i psykotiske problemer og/eller grunnet rusbruk. Jeg mener det er tydelig at beboerne ikke mestrer det å ha kontroll over eget territorium når de, som vist fra funn, ikke klarer å skille på hva som er eget territorium.

6.2 Utforming av bygget og geografisk plassering

Mine funn viser at det er gode grunner til å tro at bo og tjenestesituasjonen er annerledes for beboere med alvorlige RoP-utfordringer enn for gruppen med utviklingshemninger som Kittelsaa (2019) beskriver. Funnene tyder på at beboergruppen med RoP-lidelser skiller seg ut fra beboergruppen med "bare" alvorlige psykiske lidelser som Friesinger et al. (2020, s. 6) beskriver. Kittelsaa (2019, s. 96) skriver at det er liten grunn til å tro at bo- og tjenestesituasjonen er vesentlig annerledes for personer som trenger omfattende tjenester på grunn av fysiske eller psykososiale funksjonsnedsettelse. Mitt prosjekt viser at det er store forskjeller i behovene hos beboere med alvorlige RoP-utfordringer kontra den gruppen beboere som Kittelsaa (2019, s. 96) beskriver er den gruppen med mest erfaring fra og derfor er denne oppgaven et viktig bidrag inn i det boligsosiale arbeidet. Den gruppen hun beskriver har ikke utfordringer fra et rusmiljø på utsiden av boligen, noe som i aller høyeste grad er en stor utfordring for beboerne som bor i døgnbemannede RoP-bofelleskap. Kittelsaa (2019, s. 96) viser i sitt prosjekt til at det finnes mest kunnskap om bosituasjonen til utviklingshemmende som bor i bofelleskap og hun skriver at det er fordi det er flest politiske føringer for denne gruppen av vanskeligstilte i boligmarkedet og fordi dette er den gruppen hvor det er gjort flest undersøkelser av bosituasjonen. Heller ikke Friesinger et al. (2020, s. 6) sin beboergruppe har de samme utfordringene med rusmiljøet som beboerne med RoP-utfordringer så det er nærliggende å tro at den største forskjellen ligger i ruslidelsen.

I følge rådgiveren, fra eiendom, som jeg snakket med finns det ingen spesielle regler for utformingen av døgnbemannede RoP-bofelleskap. De to virksomhetslederen jeg har snakket med forteller at de i høy grad er delaktige i planleggingen av disse bofelleskapene og at allerede eksisterende bygninger blir vurdert og sett på i forhold til hvilke endringer som eventuelt må til for å tilpasset bygget til brukergruppen. Begge virksomhetslederen er bevisste på at brukergruppen kan ha problemer med å sette grenser for seg selv og de er klar over utfordringen fra rusmiljøet på utsiden som kan gjøre det utrygt for beboerne om bygget er utformet på en måte som gjør det lett for utenforstående å ta seg inn i leilighetene.

Kittelsaa (2019, s. 104) har beskrevet at typiske bofelleskap fra 1990-årene, for personer med utviklingshemninger, ofte ble bygget med enkeltleiligheter rundt et tun hvor personaleleiligheten er tilgjengelig både fra utsiden og innsiden via en lang gang som binder leilighetene sammen. I prosjektet deres inngår et lignende type bofelleskap med bare fire leiligheter, 50 kvadratmeter hver, hvor huset er bygget i en hesteko og alle leilighetene har dør ut mot hage eller platting. Inngangspartiet er knyttet sammen med en lang gang hvor alle har hver sin inngangsdør med ringeklokke og navn. Det er også en ringeklokke til vaktrommet (s. 104). Denne måten å bygge et bofelleskap på ligner noe på det ene bofelleskapet jeg så på og som ble presentert for både beboere og personal i form av fotografier og verbale forklaringer. Jeg trekker spesielt fram denne typen bygninger i dette kapittelet, da det i mine funn viser seg at både beboere og personal ønsket seg denne typen bolig da de ble presentert den via bildene og da de sammenlignet med nåværende bolig, tidligere bosted og den andre boligen på bildene. Mine funn viser videre at i en av kommunene beskriver virksomhetslederen at de har fått mer og mer erfaring med hvordan de bør utforme bygget i forhold til trygghet for beboerne og de bygger nå alle nye bofelleskap med leilighetene vendt ut mot en bakgård for å redusere besøkende, trusler og salg av ulovlige stoffer via vinduer.

Selv om mine funn viser at de som skal planlegge disse døgnbemannede RoP-bofelleskapene begynner å få en del kunnskap om hvilke kriterier selve bygningsmassen bør inneha for å skape et trygt bomiljø, så er det politikerne som setter de økonomiske rammene for dette og kan gi seg utslag i at eksisterende bygninger må brukes selv om de ikke helt kan optimaliseres i forhold til beboernes opplevde trygghet. Kittelsaa (2019, s. 103) har hentet informasjon fra beboere og pårørende fra flere forskjellige typer bofelleskap og hun beskriver disse bofelleskapene som veldig forskjellige. Noen har fellesområder, noen har personalbase og noen ligger i en etasje i en blokk, det er tydelig store forskjeller på hvordan et bofelleskap bygges. Det hun viser er at det er store variasjoner i utformingen fra kommune til kommune og ut fra mine funn og observasjoner er det like mange variasjoner i kommunene når det kommer til RoP-bofelleskap. Ut fra resultatene mine kommer det

tydelige fram at både beboere og personal ønsker et RoP-bofelleskap som utformes på en måte som ivaretar sikkerheten til boerne og personalet på en best mulig måte. Da de skulle beskrive hvordan de ville utforme et trygt bofelleskap pekte alle ut boligen fra sentrum som ble vist på plakaten. Denne boligen har alle leiligheten vendt inn mot en felles bakgård og er ikke tilgjengelig for utenforstående. Konsekvensene av å opprette døgnbemannede bofelleskap for personer med RoP-lidelser som ikke tar nok hensyn til at disse beboerne har alvorlige psykiske lidelser samtidig med et (ofte) ukritisk rusmisbruk som medfører store vansker med å sette grenser for seg selv og andre kan bli en utrygg bosituasjon for beboerne og en mer utrygg arbeidsplass for personalet. Dette kan medføre mer uro som igjen kan føre til flere innleggelser i spesialisthelsetjenesten, ofte ved bruk av tvang, og skape en generell utrygg tilværelse og kanskje en følelse av å ikke være hjemme i boligen.

Om boligen ikke er optimal i forhold til å skape trygghet i eget hjem og konsekvenser som beskrevet ovenfor skulle oppstå, kan det da være mulig at beboerne får et liv som stagnerer i utvikling? I følge Maslow (2015, s. 4) må behovet for trygghet oppfylles før utviklingen hos mennesket kan gå videre til neste trinn som er å få dekket sosiale behov. Mine funn viser at beboerne i det bofelleskapet hvor jeg har foretatt intervjuene mine ofte er utrygge på grunn av trusler fra rusmiljøet på utsiden av boligen. I perioder hvor de har mye gjeld, blir det mer uro og oftere utageringer som kan føre til innleggelser i spesialisthelsetjenesten. Om Maslows (2015) behovspyramide skal være gjeldene, så kan det være vanskelig for disse beboerne å klare å komme seg videre i egen utvikling fordi de ofte lever i en utrygg tilværelse. Mine funn fra personalet kan tyde på at tryggheten til beboerne spiller en viktig rolle for å forebygge innleggelser og personalet mener at selve utformingen av bygget kan utgjøre en stor forskjell for å trygge beboerne. Kolstad (2012, s. 69) har i sin forskning funnet at et godt bomiljø kan virke støttende og styrke folks selvilde, gi mulighet for tilhørighet, trygghet og kontroll og støtter med dette opp om at boligen kan være et viktig bidrag til bedre mental helse og at det dermed er viktig å ta hensyn til hvilke utfordringer beboerne har ved planleggingen av boligen. Wågø et al. (2021, s.4) sin forskning bidrar til å styrke dette da de har i sin forskning fant at boligens planløsning, beliggenhet og arkitektur var av betydning for følelser som håp, verdighet, stolthet og framtidstro. Om beliggenheten opplevdes som sjuskete og/eller bortgjemt kunne det bidra til motsatte følelser (s.4).

Oppsummert fra dette delkapittelet mener jeg å ha funnet at tidligere forskning, om denne typen bofelleskap, ikke tar hensyn til de forskjellene jeg har funnet mellom RoP-beboere og personer med utviklingshemninger. Det kan se ut som forskning og politikk i hovedsak dreier seg om utviklingshemmende. Når det kommer til kommunene ser det ut som lederne i gryende grad er klar over dette, men at økonomiske og politiske føringer gjør at det fortsatt brukes allerede eksisterende bygningsmasser som reduserer beboernes opplevde og faktiske trygghet.

6.2.1 Antall leiligheter i bofelleskapet og størrelsen på disse

Mine funn fra personalgruppen viser at de har tanker om hvor mange leiligheter det bør være i et RoP-bofelleskap. Etter personalets erfaring, så burde det ikke være mer enn fire leiligheter i disse bofelleskapene for at personalet skal kunne ha oversikt og skape trygge rammer for beboerne. Personalet har også erfart at enkelte beboere kan dominere fellesområdene såpass mye at andre beboere med behov for å bli sett, lett kan bli skjøvet bort. Forskingen til Wågø et al. (2019, s. 30) viste at utryggheten i bomiljøet kan være utslag av at det samles for mange personer med alvorlige RoP-lidelser på samme sted og selv om dette er basert på forskning fra forskjellig typer boliger, ikke bare bofelleskap, kan det brukes som en pekepinne for hva som kan skape utrygghet i bomiljøet også innenfor bofelleskapets vegger.

Rådgiveren fra eiendom forteller at retningslinjene for å få finansiering av bofellesskap via Husbanken i hovedsak godtar sju leiligheter. Når mine resultater samt Wågø et al. (2019, s. 30) sin forskning tydelig viser at for mange personer med alvorlige RoP-utfordringer samlet på et sted skaper utrygghet og uro, så kan det være en mulighet for at sju leiligheter er for mange og kanskje burde den grensen revurderes.

Kittelsaa (2019, s. 105) har i sitt prosjekt funnet at flere kommuner ønsker store bofelleskap for å kunne utnytte personalressursen bedre. Dette samsvarer ikke med ønsker fra beboere og personal som ønsket seg små bofelleskap (s. 106). Både egne funn og forskningen (Wågø et al. 2019, s. 30) jeg har sett på viser klart at små bofelleskap er å foretrekke for at personalet skal kunne trygge beboerne best mulig. Det er et tankekors at flere kommuner ønsker seg større bofelleskap, gjerne plassert i nærheten av andre boliger hvor det bor personer med store hjelpebehov, så de kan bruke det samme personalet både inne i bofelleskapet og på utsiden (Kittelsaa, 2019, s. 105). Basert på resultater fra mine intervjuer med personalet, så vil ikke denne bruken av personal være med på å trygge beboerne i bofelleskapet. Disse beboerne er avhengig av å kunne nå personalet når de har behov for det. Dette viser seg i mine funn hvor det kommer fram at beboere ikke nødvendigvis må prate med personalet, men bare det å se personalet kan være nok til å trygge dem når de er urolige. Dette kommer tydelig fram fra personalet når de snakker om hvor viktig det er med tilgang til en fellesstue, men det fordrer at personalet er tilgjengelig det meste av tiden og ikke er ute av huset på andre oppdrag. Med tanke på hvilke alvorlige psykiske diagnoser disse beboerne har, så er det nærliggende å tro at tryggheten det gir beboerne ved å til enhver tid kunne nå personalet, vil kunne forebygge uro og forhindre en del innleggelser i spesialisthelsetjenesten. Det å kunne vite at personalet er i nærheten kan også være med på å bygge opp beboernes følelse av å være hjemme. For som Somerville (1997, s. 227) argumenterer med, så kan forståelsen av et hjem konstrueres gjennom dynamikken av sosiale relasjoner.

Størrelsen på leilighetene er også et tema som både personalet og beboerne i min undersøkelse er opptatt av. Personalets erfaringer med å jobbe i ulike typer bofelleskap har gitt dem mye kunnskap om hvor store leilighetene bør være. De mener en størrelse på ca. 50 kvadratmeter er det ideelle for disse beboerne fordi mindre enn dette fort kan fremkalle en følelse av klaustrofobi og det kan være vanskelig å holde orden når det blir for liten plass. Større leiligheter, mener de, kan skape en tomhetsfølelse og at psykotiske personer fort kan bli utrygge med for stor plass rundt seg. Forskingen til Wågø et al. (2019, s. 24) har også funnet at store leiligheter kan virke uoversiktlig og skape utrygghet for beboerne. I følge rådgiver fra eiendom, så bør ikke leilighetene være mindre enn 40 kvadratmeter for enslige

og de må inneholde alle grunnleggende funksjoner om Husbanken skal bistå med finansiering. Hun legger til at det dette kan fravikes og forteller at Husbanken har bidratt til å finansiere hardbruksboliger som er mindre enn 40 kvadratmeter. Mine funn kan tyde på at 40 kvadratmeter er i minste laget og kanskje burde kravet til minste størrelse justeres opp?

Funn fra beboere viser at de er opptatt av å skape seg et hjem ved å møblere og pynte leiligheten med ting av betydning og ting de liker. Dette finner vi igjen i Després (1991, s. 98) som skriver at hjemmet er en refleksjon av våre idéer og verdier og Højring (2019, s. 84) som mener at hjemmet viser til vår identitet og gir rom for å utvikle våre mer personlige sider. Beboerne viser til ønske om å sette sitt preg på leilighetene, men siden alle de beboerne hadde store leiligheter (over 70 kvadratmeter) og dårlig økonomi hadde de ikke råd til å kjøpe det de hadde lyst på. Resultatet ble ganske spartansk innredede hjem og beboere som ikke helt klarte å skape det hjemmet de ønsket. Højring (2019, s. 95) skriver at en bolig som ikke avspeiler vår identitet, kan gi beboeren en følelse av ubehag og hun tar også opp at det kan være vanskelig å sette sitt personlige preg på en leilighet om beboeren ikke har økonomi eller ressurser til det. Højring (s. 94) peker på at det er når beboerne føler seg trygge i egne leiligheter at de kan finne ro til å utvikle mer personlige sider. Det er altså ikke bare for små leiligheter som kan skape utrygghet, men også for store leiligheter, noe også Wågø et al. (2019, s. 24) har funnet i sin forskning. Når jeg holder resultatene mine opp mot teorien til Højring (2019, s. 94-95) og Wågø et al. (2019, s. 24) sine funn, kan det tyde på at størrelsen på leilighetene i et RoP-bofelleskap er et viktig bidrag for å trygge beboerne.

6.2.2 Midt i byen eller på utsiden av sentrum

Alle mine beboer- og personalinformanter var samstemte når de skulle velge seg geografisk plassering av bofelleskapet. Funnene fra disse to gruppene viser at alle ville de plassere boligen på utsiden av sentrum, helst et godt stykke unna og med gode bussforbindelser. Både beboere og personal begrunner dette valget med at det vil bli mindre pågang på dørene av besøkende fra rusmiljøet og at de da vil føle seg tryggere. Personalet mener i tillegg at beboerne går flere dager uten rus enn da de bodde nærmere sentrum, noe som

kan gi dem færre psykotiske episoder og dermed også mindre behov for innleggelser i spesialisthelsetjenesten. Funn fra virksomhetsleder, som er med på planleggingen av RoP-bofelleskapene, viser at fra kommunenes side tenkes det motsatt. Her kommer det fram at de forsøker å planlegge boligene så sentralt som mulig.

I likhet med hva mine informanter ønsket seg, så ønsket også de rusavhengige fra forskning jeg har sett på å bo utenfor sentrum. Alle begrunnet dette med at det var mindre sjanse for å bli oppsøkt av andre fra rusmiljøet (Vassenden et al., 2012, s. 55). Dette ønsket skiller seg vesentlig ut fra ønskene til personer med utviklingshemninger og psykiske lidelser som ønsker å bo i sentrum eller sentrumsnært (Kittelsaa, 2019, s. 106). Disse funnene viser også at det ikke uten videre kan planlegges bofelleskap for gruppen med alvorlige RoP-lidelser ved å ta utgangspunkt i ønskene til personer med utviklingshemninger og "bare" psykiske lidelser selv om det er denne gruppen bofelleskapbeboere vi har mest erfaring fra.

Després (1991, s. 98) har en kategori om at hjemmet også har en viktig betydning som tilflukt fra omverdenen, at hjemmet er et sted hvor man kan komme seg vekk fra press utenfra. Både Somerville (1997, s. 227) og Højring (2019, s. 84), holder denne kategorien som viktig og tillegger den følelsen av privatlivet, men ingen av de tre setter den i forbindelse med geografisk plassering av boligen. Jeg vil likevel vise til denne kategorien fra hjem-teoriene (Després, 1991; Højring, 2019; Somerville, 1997) fordi den avdekker viktigheten av å kunne bruke hjemmet sitt som et sted for tilbaketrekning. For beboerne i et RoP-bofelleskap er det ikke bare viktig å kunne lukke døren til verdenen utenfor for å finne ro, det er viktig å ikke kunne nås av for mange fra rusmiljøet utenfor. Som mine funn viser, så er det å plassere boligen et godt stykke utenfor sentrum et viktig bidrag for å hjelpe beboerne med å kunne skjerme seg fra press utenfra. For dem, så er betydningen av tilflukt fra verden utenfor ofte helt bokstavelig. De gjemmer seg i sine leiligheter for å slippe unna represalier eller pågangen av bostedsløse som har behov for overnatting. Som tidligere nevnt, så har denne gruppen med alvorlig RoP-lidelser ofte store problemer med å si nei til besøk de ikke ønsker (Wågø et al., 2019, s. 30). En annen av Després (1991, s. 99) sine teorier handler om hjemmet som materialstruktur og referer til de konkrete fysiske

dimensjonen til hjemmet. Den relaterer til de strukturelle og uforanderlige egenskapene som inkluderer de fysiske egenskapene til naboene og type struktur der boligen ligger. Højring (2019, s. 108) viser til at denne kategorien ofte blir handler om beliggenheten, lokalområdet og bygningstype. Beboerfunn viser at de er opptatt av hva slags naboer de har og de tror at det er lettere å få gode naboer på utsiden av byen.

6.3 Felles uteområder

Mine funn viser at trygge uteområder er et ønske fra både beboerne og personalet i boligen. Med trygge uteområder mener de et område som er koselige og skjermet for innsyn, hvor de kan ha noen blomster og grønne områder og hvor de kan sitte å grille eller bare kose seg. Funnene viser også at uteområder som med innsyn fra andre naboer og/eller vei gjør det vanskelig å bruke uteplassen. Funn fra en av kommunene viser at skjermede uteområder er noe de er opptatt av og at de har erfaring med at disse områdene blir brukt mye i sommerhalvåret, mens i funn fra den andre kommunen kommer det fram at skjermede uteområder ikke har vært vektlagt. Det viser seg altså at det er forskjellig praksis i kommunene i forhold til hvor viktig de anser at skjermede og koselige uteområder er.

Mine beboerinformanter gav tydelig uttrykk for at de ville være med på å holde en eventuell uteplass i orden og de hadde tanker om hvordan den burde utformes. Dette stemmer overens med hva Wågø et al. (2019, s. 34) sitt materialet viste. Deres beboere var også opptatt av grønne uteområder, ikke asfalterte, og de ville gjerne sitte skjermet når de skulle nyte solen eller oppleve dagslys. Disse beboerne var, i likhet med mine beboere, opptatt av å kunne bidra til å skape denne uteplassen selv. Også i likhet med funn fra mine beboere, var de opptatt av å ha skjermede og trygge uteområder.

Det finnes støtte i forskningen om at grønne uteområder lenge har vært ansett for å ha en helsebringende effekt, å ha tilgang på hager, planter og frisk luft er hovedårsaken til dette

(Thorsen Gonzalez, 2012, s. 309). Hun viser til norsk forskning som har vist at deltagelse i hagearbeid kan være nyttig for personer med tilbakevendende depresjoner og angstlidelser (s. 312). Thorsen Gonzalez (2012, s. 317) viser til norsk forskning som er foretatt i to sesonger med forskjellig type vær og temperaturer, men som begge viste positive endringer i den mentale helsen til deltagerne. I samme studie kommer det også fram at personer med psykiske lidelser ofte har en passiv livsstil og tenderer til å isolere seg innendørs (s. 323). Dette samsvarer med mine funn fra bofelleskapet hvor beboerne ikke har noen egnet uteplass, de holder seg for det meste innendørs og er ganske inaktive. Funn fra den ene kommunen min viser beboerne i deres bofelleskap bruker sine uteområder ganske mye. I denne kommunen er alle uteområdene skjermet for innsyn og for adgang fra uvedkomne og tanken er at dette bidrar til mindre stigmatisering.

I hjemteoriene er det et viktig poeng at beboerne føler seg trygge hjemme. En av kategoriene som er nevnt er å ha et sted å trekke seg tilbake fra verden utenfor (Després, 1991, s. 84; Højring, 2019, s. 84-87; Somerville, 1997, s. 227), en annen kategori handler om det fysiske og materielle (Després, 1991, s. 99; Højring, 2019, s. 108). Disse kategoriene kan uten videre trekkes fram når det handler om felles uteområder i bofelleskapene. Højring (2019, s. 84-87) beskriver at er grensene mellom offentligheten og privatheten ofte defineres av de ytre grensene som murer, hekker og hager altså av helt fysiske sperrer. Så selv om beboerne vil skjerme seg for rusmiljøet på utsiden av boligen, så er kommet det fram i mine resultater at ønske om et uteområde står sterk. Det fysiske og materielle handler mye om beliggenhet og lokalområder (Højring, 2019, s. 108) og Kolstad (2012, s. 58) skriver at rammene er med på å regulere det sosiale og private livet, samt at de også setter betingelser for samhandling og kontakt. Funnen mine viser at rammene og grensene, både innendørs og utendørs, er avgjørende for hvor trygge beboerne føler seg. Kolstad (2012, s. 68) skriver videre at disse grensene eller rammene er med på å legge til rette for, eller hemme det sosiale livet. Videre er han opptatt av at et sted (bygg med uterom) kan utvikles fysisk og rommelig for å understøtte det sosiale livet vi ønsker og at det er mulig å planlegge for og bygge gode bomiljøer der risikoen for sosiale og psykiske problemer kan reduseres. Dette er et viktig poeng å ta med seg når et RoP-bofelleskap skal utvikles.

6.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg forsøkt å svare på problemstillingen som handler om bygningsmassen, altså om de fysiske rammene, kan være med på å øke både den opplevde og faktiske trygghetsfølelsen til beboerne. Jeg har også svart på forskningsspørsmålene mine hvor det ene går ut på om beboerne opplever at utformingen av de fysiske rammene i bygget kan være med på å trygge dem i hjemmet. Det andre forskningsspørsmålet handler om planlegging av døgnbemannede RoP-bofelleskap og om det blir tatt spesielle hensyn til at disse beboerne har spesielle behov i forhold til bolig og trygghet. Disse spørsmålene har jeg har diskutert ved å sette mine funn opp mot mine funn tidligere forskning og jeg har brukt hjemteorier for å se på mine funn i et perspektiv.

Mine funn peker i retning av at selve utformingen av bygget kan være med å trygge beboerne og samtidig gi et trygt arbeidsmiljø for personalet. Resultatene av disse funnene peker på en helt konkret byggemåte både når det handler om den fysiske utformingen av bygget og også hvordan et trygt uteområde bør utformes og inneholde. Som i andre forskningsprosjekter viser også mine resultater at trygge uteområder er viktig for beboerne og at disse kan være med på å gi en bedre mental helse. De viser også at bofelleskap med få leiligheter er å foretrekke framfor store bofelleskap med mange personer med RoP-utfordringer samlet på et sted på grunn av uro som kan føre til utrygghet og hyppigere innleggelser i spesialisthelsetjenesten. Funnen mine viser også at den geografiske plasseringen av bygget burde være langt på utsiden av sentrum for å forhindre for mye besøk av uvedkomne og dermed trygge beboerne ytterligere, men at det er viktig med bussforbindelse.

Låste dører og besøkskontroll var et tema som ofte dukket opp fra mine informanter, dette ble diskutert i forhold til en kategori av hjemteori som handler om å ha makt og kontroll for å føle seg hjemme. Beboerne i bofelleskapet hadde gitt fra seg denne makten til personalet

uten at det noen gang kom fram at det hindret dem i å ha en hjemfølelse, dette var en avtale som gjorde beboerne tryggere i boligen og som ingen av dem ville vært foruten.

Resultatene mine viser også at det er for liten kunnskap om denne beboergruppen hos både politikere og kommunene, noe som resulterer i gjenbruk av eksisterende bygg som ikke alltid er egnet til å gi denne beboergruppen den tryggheten de bør ha i boligen sin for å kunne kalle den et hjem. Det kan jo også stilles spørsmål ved om det er økonomisk lønnsomt å opprette RoP-bofelleskap som ikke ivaretar tryggheten til beboerne godt nok, når resultatene mine viser at den opplevde tryggheten er et viktig poeng for å forebygge innleggelser i spesialisthelsetjenesten og dermed store økonomiske kostnader for samfunnet.

7 Avsluttende oppsummering

Denne masteroppgaven har hovedfokus på trygghet i hjemmet for personer med RoP-lidelser som bor i døgnbemannede bofelleskap. Problemstillingen min har rettet oppmerksomheten mot de fysiske rammene og hvordan disse kan bidra til økt opplevd og faktisk trygghet for en sårbar og utsatt gruppe beboere. Forskningsspørsmålene mine har hjulpet til med å besvare problemstillingen og finne utfordringer knyttet til temaet ved å belyse spørsmålet fra forskjellige vinkler. Til sammen har ti informanter vært med på å belyse temaet og deres svar har jeg sett opp mot tidligere forskning og teorier om hva som gjør hjem til et hjem.

Svaret på problemstillingen har kommet fram først og fremst gjennom intervjuer med beboere og personal ved et RoP-bofelleskap og viser tydelig at de fysiske rammene er en avgjørende faktor for den opplevde og den faktiske tryggheten i hjemmet. Via informasjon samlet fra kommunenes virksomhetsledere og eiendomsrådgiver viser det seg at politikk, økonomi og en noe begrenset kunnskap om brukergruppen ofte står i veien for at planleggingen av trygge og gode RoP-bofelleskap blir bygget. Det er en gryende forståelse hos de øverste lederne for de ansvarlige virksomhetene for viktigheten av skjermede og trygge RoP-bofelleskap, men foreløpig er det mangelen på kunnskap og økonomiske spørsmål som styrer om eksisterende bygg, som kanskje ikke fyller alle kravene til et trygt hjem, blir tatt i bruk eller om de bygger nye og mer egnede bygg.

Det er flere temaer som peker seg ut som viktige for å skape et trygt hjem i et RoP-bofelleskap. Overaskende funn var at beboerne ønsket låst hoveddør og at personalet skulle kunne ha kontroll på hvem som fikk komme inn. Dette temaet ble diskutert sett i lys av hjem-kategorien "sikkerhet og kontroll" (Després, 1991; Højring, 2019; Somerville, 1997) som i hovedsak viser til makten om å bestemme hvem som har adgang, ikke bli overvåket og å ha frihet til å bestemme reglene selv (Højring, 2019, s. 79) og viser en avstand mellom teori og virkeligheten til beboergruppen som antagelig henger sammen med beboernes dårlige evne til å sette grenser for seg selv og å klare å si nei til uønsket besøk. Det kan tyde på at for

beboerne er det viktigere å føle seg trygge i hjemmet sitt enn å ha makten til å kunne bestemme selv.

Beboeren og personalet fikk presenter to forskjellige typer bofelleskap på fotoplakater og ved hjelp av disse og egen/tidligere bolig/arbeidsplass skisserte de til sammen opp en nøyaktig mal for hvordan de ønsket at de fysiske rammene skulle være. Bygget bør ikke inneholde mer enn fire leiligheter, ca. 50 kvadratmeter hver, og ligge inn mot en felles og koselig bakgård med låste dører og porter som hindrer besøk fra vedkomne og reduserer stigmatiseringen av beboerne fra forbipasserende. Alle funn peker mot ønske å ha fellesområder både inne og ute og ønske om at bygget blir plassert langt på utsiden av sentrum men med gode bussforbindelser. At resultatet av funnene ble så konkrete, henter i retning av at dette er et område som bør utforskes bedre da mitt utvalg var lite og utelukkende besto av informanter fra samme bofelleskap.

Min forskning er begrenset til personer som bor i døgnbemannede kommunale RoP-bofelleskap og tar ikke for seg spørsmålet om de burde ha andre boformer. Jeg har funnet svært lite forskning på akkurat dette området, det meste jeg har funnet handler om personer med psykiske helseproblemer (Friesinger et al. 2020, s. 1). Både nasjonal og internasjonal forskning har lite å by på omkring dette temaet, som jeg har klart å finne, og dette også samsvarer også med Wågø et al. (2021, s. 50) sine erfaringer fra de forsket på lignende tema. De viser til at de fysiske rammene for både beboerne og tjenesteyterne er et felt med mer behov for erfaringsbasert forskning (s. 50).

Litteraturliste

Aakerholt, A., Veia, A. og Tønnesen, Borghild L.. (2016). *Hjelp til å bo. Oppfølging av personer med rus- og psykiske lidelser*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Buvik, K., Skatvedt, A., Baklien, B. (2020). Feltsamtaler som datakilde i kvalitativ samfunnsforskning. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 61(3), 222-240. Hentet 21. april 2021 fra:
https://www.idunn.no/file/pdf/67226209/feltsamtaler_som_datakilde_i_kvalitativ_samfunnsforskning.pdf

Després, C. (1991). The meaning of home: Literature review and directions for future research and theoretical development. *Journal of Architecture and Planning Research*, 8(2), 96-114. Hentet 4. oktober 2020 fra: <https://www.jstor.org/stable/43029026>

Eriksen Hylland, T. (2006). Innledning: Tryggheten og dens motstandere. I T. Hylland Eriksen (red). *Trygghet*. (1. utg., s. 11-31) Universitetsforlaget.

Frisinger, J.G., Topor, A., Bøe, T.D., Larsen, I.B. (2020). Materialities in supported housing for people with mental health problem: a blurry picture og tenants. *Sociology of Health and Illness*. 0 (0), 1-17. Hentet 17. august 2020 fra: <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/bitstream/handle/11250/2671489/Friesinger.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Gonzalez Thorsen, M. (2012). Hagen som terapeutisk miljø ved depresjon. I A. Fyhri, Å. L. Hauge og H. Nordh (red). *Norsk miljøpsykologi*. (1.utg., s. 57-80) SINTEF akademiske forlag.

Hauge, Å.L. og Magnus, E. (2012). Boligen som bidrag til økt livskvalitet og positiv identitet hos vanskeligstilte. I A. Fyhri, Å. L. Lappegard & H. Nordh (red). *Norsk miljøpsykologi*. (1.utg., s. 171-194) SINTEF akademiske forlag.

Helsedirektoratet. (2018). *Samhandlingsreformen*. Hentet 23. mars 2019 fra:
<https://helsedirektoratet.no/samhandlingsreformen>

- Højring, L. H. (2019). *Hjemløse og hjemlighed: Fortællinger om arkitektur og mennesker*. Aalborg Universitetsforlag. Ph.d.-serien for Det Ingeniør- og Naturvidenskabelige Fakultet, Aalborg Universitet <https://doi.org/10.5278/vbn.phd.eng.00074>
- Kittelsaa, A. (2019). Boligen-hjem og arbeidsplass. I J. Tøssebro (Red.), *Hverdagen i velferdsetatens bofelleskap*. (1.utg., s. 95-117). Universitetsforlaget.
- Kolstad, A. (2012). Arkitekturens psykologiske og sosiale påvirkning. I A. Fyhri, Å. L. Hauge og H. Nordh (red). *Norsk miljøpsykologi*. (1.utg., s. 57-80) SINTEF akademiske forlag.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2014). *Bolig for velferd. Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014-2020)*.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2020). *alle trenger et trygt hjem. Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021-2024)*.
- Kvale, S., Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Levin, I. (2021). *Hva er sosialt arbeid* (2. utg.). Univeristetsforlaget.
- Maslow, A. H. (2015). *A theory of human motivasjon*. BN Publishing.
- NOU 2011:15 (2011). *Rom for alle. En sosial boligpolitikk for framtiden*. Kommunal- og regionaldepartementet. Hentet 27. mars 2019 fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/ddf3c180c0a74170b7a2f7ac515c1afc/no/pdfs/nou201120110015000dddpdfs.pdf>
- Somerville, P. (1997). The Social Constuctions of home. *Journal of Architecture and Planning Research*, 14, 226-245. Hentet 14. februar 2021 fra: <https://www.jstor.org/stable/43030210>
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder*. Fagbokforlaget.
- Tveiten, S. (2019). *Veiledning. Mer enn ord*. (5. utgave). Fagbokforlaget.

Tøssebro, J. (2019). Innledning. I J. Tøssebro (Red.), *Hverdagen i velferdsetatens bofelleskap*. (1.utg., s. 95-117). Universitetsforlaget.

Umblijs, J., von Simonsen, K. og Mohn, F. (2019). *Boligens betydning for annen velferd. En gjennomgang av nasjon og internasjonal forskning*. Rapport 2019:1. Institutt for samfunnsforskning. Hentet 21. mars 2019 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/3b97235141f7403494c9d7ee35e565e4/institutt-for-samfunnsforskning---boligens-betydning-for-annen-velferd---rapport-1-2019.pdf>

Vassenden, A., Bergsgard, N.A. og Lie, T. (2012). "Ryktet forteller hvor du bor". *Botetthet og integrering blant rusavhengige kommunale leietagere*. Rapport IRIS – 2012/316. International Research Institute of Stavanger. Hentet 4. oktober 2016 fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/krd/rapporter/rapporter2013/iris_ryktet_forteller_hvor_du_bor.pdf

Wigen, E. (2010). Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State. *Internasjonal politikk*, 68(2), 313-316. Hentet 22. februar 2021 fra: <https://www.idunn.no/file/pdf/41238969/art12.pdf>

Wågø, S., Bø, L.B., Høyland, K. (2021). *Småhus – hjem og verdig botilbud for personer med ruslidelser og psykiske lidelser? Kommunenes erfaringer og beboernes stemmer*. SINTEF akademiske forlag. Hentet 5. mai 2021 fra: https://www.sintefbok.no/book/index/1279/smaahus_hjem_og_verdig_botilbud_for_personer_med_ruslidelser_og_psykiske_lidelser_kommunenes_erfaringer_og_beboernes_stemmer

Wågø, S., Høyland, K. og Bø, L. A. (2019). *Bokvalitet og verdighet – en evaluering av boliger for mennesker med rus og psykiske lidelser*. SINTEF akademiske forlag. Hentet 6. oktober 2019 fra: https://www.sintefbok.no/book/index/1210/bokvalitet_og_verdighet_en_evaluering_av_boliger_for_mennesker_med_rus_og_psykiske_lidelser

Vedlegg

Intervjuguide til beboere i RoP-boliger basert på bilder av to ulike døgnbemannede bofelleskap.

1. Hva er et hjem for deg? Hva trenger du for å føle deg hjemme?
2. Har du selv fått velge hvor du skal bo?
3. Trygghet i egen bolig. Hva tenker du når jeg sier det? Hva skal til for at du skal føle deg trygg?
4. Syns du det er viktig å følge seg trygg der du bor?
5. Føler du deg trygg i den nåværende boligen din?
6. Tror du selve bygningen kan være med på å skape trygghet?
7. Noen bofelleskap er lagt til små rekkehus, eller en etasje i en blokk, eller flere små hus i en klynge eller andre typer bygg. Har du noen tanker om hvordan et trygt bofelleskap burde se ut med tanke på bygningene?
8. Hvor ville du følt deg tryggest? I byen eller på utsiden av byen?
9. Burde bygget være utformet så personalet kan følge med på hvem som kommer og går?
10. Hva tenker du når du ser disse bildene? (forklare om hvert bofelleskap)
11. I hvilke av disse boligene ville du følt deg tryggest?
12. Hva mener du er grunnen til det?
13. I hvilke av disse boligene ville du helst bodd i uavhengig av tryggheten? Hvorfor?
14. Er det viktig for dere å ha et hyggelig uteområde?
15. Hvordan syns dere et godt uteområde burde være for at dere ville bruke det?
16. Er det viktig å føle seg trygg på uteområdet?
17. Burde uteområdet være avskjermet for at uvedkomne kan se inn eller er det greit at det er et åpent område?
18. Er det noe mer du har lyst til å fortelle meg om det vi har snakket om?

Dette er bare veiledende spørsmål. Jeg stiller de kanskje ikke ordrett og jeg legger antagelig til tilleggsspørsmål ut fra hvilke svar jeg får. Det kan være jeg ber om å få utdypet svar som kommer. Kanskje bruker jeg heller ikke alle spørsmålene.

Intervjuguide til personalet i RoP-boliger basert på bilder av to ulike døgnbemannede bofelleskap.

1. I hvilke av disse boligene ville du/dere følt det tryggest å være på jobb?
2. Er bygningen(e)s fysiske utforming med på avgjøre dette?
3. Om de fysiske rammene er avgjørende for at dere føler dere trygge på jobb, hva er det viktigste for dere?
4. Tror dere at følelsen av trygghet hos beboerne kan påvirkes at de bygningsmessige utformingene? På hvilken måte?
5. Noen bofelleskap er lagt til små rekkehus, eller en etasje i en blokk, eller flere små hus i en klynge eller andre typer bygg. Har dere noen tanker om hvordan et trygt bofelleskap burde se ut med tanke på bygningene?
6. Burde bofelleskapene legges i sentrum eller på utsiden av byen med tanke på tryggheten?
7. Tenker dere at deres følelse av trygghet kan overføres på beboerne?
8. Har dere fellesområder? Kan disse områdene være med på å skape trygghet?
9. Er det viktig med felles uteområder?
10. Hva tror dere må til for at beboere vil bruke disse uteområdene?
11. Tror dere at det er viktig for tryggheten og bruken av uteområdene at disse er skjermet for innsyn eller kan de være helt åpne?
12. Er det ellers noe du vil legge til som du ikke har fått sagt?
13. Hva med størrelsen på leilighetene? Små eller store?
14. Hva er din fagbakgrunn og hvor lenge har du jobbet i en RoP-bolig.

Dette er bare veiledende spørsmål. Jeg stiller de kanskje ikke ordrett og jeg legger antagelig til tilleggsspørsmål ut fra hvilke svar jeg får. Det kan være jeg ber om å få utdypet svar som kommer.

Spørsmål til virksomhetsledere eller avdelingsledere om planlegging av døgnbemannede RoP-bofelleskap.

1. Hvem kommer med innspill under planleggingen av hvor et nytt bofelleskap skal opprettes? Hvem har siste ord?
  - 1.1. Blir allerede eksisterende kommunale lokaler tatt i bruk selv om de ikke er optimale til disse typene bofelleskap?
  - 1.2. Eller blir det bygget nytt?
2. Erfaringsmessig tar det lang tid før en byggeprosess starter selv om det er politisk vedtatt.
  - 2.1. Kan du nevne noen årsaker til dette?
3. Er den geografiske plasseringen av bygningen et team? Sentrum eller utenfor sentrum?
4. Ved planlegging av døgnbemannede RoP-bofelleskap tas det da hensyn til beboernes trygghet?
  - 4.1. Hvilke fysiske rammer ved bygningene er viktig for å ivareta trygghet?
5. Er trygghet for beboerne i uteområdene et tema ved planlegging?
  - 5.1. Kan beboerne føle seg trygge på å kunne være seg selv på godt og vondt?
  - 5.2. Burde uteområdene være skjermet for innsyn?
6. Tas det hensyn til personalets trygghet ved planlegging av bygningen(e)?
  - 1.1. Hva er da spesielt viktig å tenke på?

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Bofelleskap og trygghet”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på om utformingen av bygningen(e) i et bofellesskap har noe å si for opplevelsen av trygghet for de som bor der og for de som jobber der. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Hovedformålet er å finne ut om noen typer bygningsmodeller egner seg bedre enn andre typer modeller for at beboere skal føle seg trygge i egne hjem og for at personalet skal ha en trygg arbeidsplass. Det er også et mål å finne ut om uteområdene, tilknyttet bofellesskapene, innbyr til bruk og om trygghet er noe av grunnen til at de eventuelt blir brukt.

Jeg vil i utgangspunktet se på to forskjellige kommunale bofellesskap, et i Nord-Norge og et på Østlandet. Fra disse to stedene vil jeg ta bilder av bygningene og uteområder og bruke disse som utgangspunkt for intervjuene mine. Jeg ønsker å intervju tre beboere og tre personal fra et tredje bofellesskap om hvordan de tror de ville oppleve å bo eller arbeide ved disse tre stedene.

Jeg regner med å bruke ca. et år på prosjektet, som er en masteroppgave, og håper at jeg med denne studien kan bidra til at personer med RoP-lidelser skal få et best mulig egnet sted å bo i fremtiden og at disse stedene også ivaretar personalets trygghet på egen arbeidsplass.

Problemstillingen:

”Hvilken betydningen har bygningsmassens fysiske utforming for opplevelsen av trygghet hos personer med RoP-lidelser som bor i døgnbemannede bofelleskap?”

Forskningsspørsmål:

- Opplever beboerne at bygningsmassen er av betydning for at de føler seg trygge i hjemme sine?
- Opplever personalet at bygningsmassen er av betydning for at de skal føle seg trygge på arbeidsplassen sin?
- Hvordan blir spørsmålet om trygghet ivaretatt ved planlegging av nye kommunale bofellesskap for personer med RoP-lidelser?

Den ferdige oppgaven vil bli presentert for lærere og studenter ved VID-vitenskapelig høyskole i Oslo i etterkant av sensuren.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

VID vitenskapelig høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Veileder for prosjektet er Håvard Aaslund.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å se på om trygghet i boligen kan påvirkes av de ytre omgivelsene, som bygningsmassen, både fra beboersiden og fra personalsiden. Jeg spurte avdelingslederen i boligen om hun mente noen av beboerne kunne være villig til å svare på spørsmål fra meg og jeg spurte om hun kunne komme med forslag om hvem som kunne bli med. Jeg ønsker å intervju/snakke med tre beboere sammen.

Jeg ber også avdelingslederen om å finne tre stykker fra personalgruppen som kan svare på spørsmål fra meg.

På grunn av oppgavens omfavn, vil jeg helst intervju beboere og personal fra samme bolig.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg ønsker intervjuer både beboere og personal i en form for gruppesamtale hvor jeg baserer spørsmålene på grunnlag av fotografier av tre forskjellige bofelleskap fra forskjellige deler av landet. Det vil også være bilder av uteområder knyttet til boligene og jeg gir informasjon om boligen ligger by/sentrumsnært eller mer landlig til.

- For beboerne vil spørsmålene dreie seg om hvor trygge de tror de ville føle seg i de forskjellige bofelleskapene bildene viser og hvor de helst ville bodd. Spørsmålene som handler om uteområdene knyttet til boligene vil handle hvordan beboerne ville likt å bruker uteområdene, om de ville følt at de kunne slappe av og være seg selv og om de ville følt seg trygg der. Jeg vil også la beboerne komme med egne tanker og betraktninger om boligene hvis de føler de ikke har fått sagt alt de vil.
- For personalet vil spørsmålene handle om i hvilket bofelleskap de ville følt seg tryggest på jobb på bakgrunn av fotografiene og hvor, eventuelt hvorfor, de mener beboerne ville vært tryggest. Og om de har noen tanker om uteområdene knyttet opp mot egen trygghet og beboerne sin. Personalet vil også få mulighet til å komme med egne betraktninger og innspill.
- Om du velger å delta i prosjektet må du regne med ca. 30-60 minutter til selve intervjuet/samtalene. Jeg vil ta lydopptak og notater. Dette vil jeg renskrive og analysere i etterkant.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun veileder og jeg som foretar intervjuene som skal ha adgang til personopplysninger om deg.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil erstatte med en kode som lagres adskilt fra øvrige data. Jeg vil oppbevare dette datamaterialet innlåst på eget arbeidssted i personlig skap som bare jeg har tilgang til. Alle lydopptak vil slettes når disse er ferdig transkribert.

- Deltagerne i prosjektet, de som intervjues, skal ikke kunne gjenkjennes i det ferdige arbeidet. Her snakkes det kun om tre beboere og tre ansatte ved et kommunalt døgnbemannet bofellesskap for personer med RoP-lidelser et sted i Norge.
- Beboerne beskrives som personer med RoP-lidelser. RoP-lidelser beskriver personer som sliter med rus og alvorlige psykiske lidelser.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Alle personopplysninger slettes når oppgaven er godkjent, noe som etter planen er i utgangen av mai-2021 og senest ved utgangen av september 2021.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra VID Vitenskapelig høyskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- VID Vitenskapelige høyskole i Oslo ved Håvard Aaslund på mailadresse: Havard.Aaslund@vid.no eller telefon 93059098
- Vårt personvernombud: Bård Mæland. Kontakt på e-post bard.maeland@vid.no eller telefon 40406029

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Håvard Aaslund

Ida Axelsen Sundberg

(Forsker/veileder)

(Masterstudent)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ”Bofelleskap og trygghet” og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

☐ å delta i intervju/samtale.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, senest september 2021.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Tillatelse til fotografering

Informasjon om prosjektet

”Bofelleskap og trygghet”

Dette er en forespørsel om tillatelse til å fotografere et døgnbemannet bofelleskap for personer med RoP-lidelser i kommunen din. Jeg ønsker å få ta bilder av selve bygningsmassen fra utsiden og av felles uteområder. Jeg er også interessert i å få ta bilder av inngangspartiet, både fra utsiden og innsiden. Er området skjermet for innsyn, ønsker jeg å ta bilder av eventuelle hekker, gjerder eller andre hindringer som hindrer utenforstående innsyn eller at folk utenfra kan ta seg uønsket inn på området eller til leilighetene.

Formål

Hovedformålet er å finne ut om noen typer bygningsmodeller egner seg bedre enn andre typer modeller for at beboere skal føle seg trygge i egne hjem og for at personalet skal ha en trygg arbeidsplass. Det er også et mål å finne ut om uteområdene, tilknyttet bofelleskapene, innbyr til bruk og om trygghet er noe av grunnen til at de eventuelt blir brukt.

Jeg vil i utgangspunktet se på tre forskjellige kommunale bofelleskap, et i Nord-Norge, et i Midt-Norge og et på Østlandet. Fra disse tre stedene vil jeg ta bilder av bygningene og uteområder og bruke disse som utgangspunkt for intervjuene mine. Jeg ønsker å intervju tre beboere og tre personal fra et fjerde bofelleskap om hvordan de tror de ville oppleve å bo eller arbeide ved disse tre stedene.

Jeg regner med å bruke ca. et år på prosjektet, som er en masteroppgave, og håper at jeg med denne studien kan bidra til at personer med RoP-lidelser skal få et best mulig egnet sted å bo i fremtiden og at disse stedene også ivaretar personalets trygghet på egen arbeidsplass.

Problemstillingen:

”Hvilken betydningen har bygningsmassens fysiske utforming for opplevelsen av trygghet hos personer med RoP-lidelser som bor i døgnbemannede bofellesskap?”

Forskningsspørsmål:

- Opplever beboerne at bygningsmassen er av betydning for at de føler seg trygge i hjemme sine?
- Opplever personalet at bygningsmassen er av betydning for at de skal føle seg trygge på arbeidsplassen sin?
- Hvordan blir spørsmålet om trygghet ivaretatt ved planlegging av nye kommunale bofellesskap for personer med RoP-lidelser?

Den ferdige oppgaven vil bli presentert for lærere og studenter ved VID-vitenskapelig høyskole i Oslo i etterkant av sensuren.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

VID vitenskapelig høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Veileder for prosjektet er Håvard Aaslund.

Hvorfor spør jeg akkurat din kommunen om å få ta bilder?

Jeg vil i utgangspunktet se på tre forskjellige kommunale bofellesskap, et i Nord-Norge, et i Midt-Norge og et på Østlandet. At akkurat din by blir spurt er basert på at jeg ønsker spredning fra hele landet og fordi jeg har tilgang på overnatting hos venner i Nord-Norge og Midt-Norge. Byen på Østlandet blir spurt fordi jeg har kjennskap til et bofellesskap der som jeg ønsker å ha med i studien, samt at jeg bor i nærheten.

Hva innebærer det at bildene blir brukt?

Noen av bildene vil bli inkludert i den ferdige studien som vedlegg og muligens for å illustrere poenger i løpet av oppgaven. Det vil ikke bli nevnt hvilke bilder som er tatt i hvilke byer, ei heller vil navnet på byene bli nevnt. De respektive byene vil bare refereres til som en by i Nor-Norge, Midt-Norge eller på Østlandet om det blir nødvendig.

Hva gir oss rett til å bruke disse bildene?

Vi behandler bildene basert på representant fra kommunen sitt samtykke.

På oppdrag fra VID Vitenskapelig høyskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien ta kontakt med:

- VID Vitenskapelige høyskole i Oslo ved Håvard Aaslund på mailadresse: Havard.Aaslund@vid.no eller telefon 93059098
- Vårt personvernombud: Bård Mæland. Kontakt på e-post bard.maeland@vid.no eller telefon 40406029

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Håvard Aaslund
(Forsker/veileder)

Ida Axelsen Sundberg
(Masterstudent)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ”Bofelleskap og trygghet” og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- ☐ at det blir tatt bilder av et bofelleskap i kommunen

(Signert av ansvarlig for bofellesskapet, dato)

Vurdering fra NSD

12.8.2021

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Bofelleskap og Trygghet

Referansenummer

370387

Registrert

31.05.2020 av Ida Axelsen Sundberg - ida_nordfjellmark4@hotmail.com

Behandlingsansvarlig institusjon

VID vitenskapelige høyskole / Fakultet for sosialfag / Fakultet for sosialfag Oslo

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Håvard Aaslund, havard.aaslund@vid.no, tlf: 22451992

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Ida Axelsen Sundberg, ida_nordfjellmark4@hotmail.com, tlf: 93224877

Prosjektperiode

01.05.2020 - 30.11.2021

Status

25.06.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

25.06.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 25.06.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om helse og alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.11.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Henrik Netland Svensen
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

12.8.2021

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5ed3fe6f-ef82-483f-85ce-fdba5b2249d9>

3/3